

T.C.
KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

**RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA KİŞİLİK
HAKLARININ İHLALİ VE KORUNMASI**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET ARSLAN

İstanbul, 2009

T.C.
KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANA BİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

**RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA KİŞİLİK
HAKLARININ İHLALİ VE KORUNMASI**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET ARSLAN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. TEKİN MEMİŞ

İstanbul, 2009

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARI

I- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ TARİHİ SÜRECİ.....	2
A- DÜNYADA.....	3
B- TÜRKİYE'DE.....	5
1- RADYO YAYINLARI.....	5
2- TELEVİZYON YAYINLARI.....	6
II- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ HUKUKİ SÜRECİ..	8
A- RESMİ YAYINCILIK DÖNEMİ.....	8
B- ÖZEL YAYINCILIK DÖNEMİ.....	10
C- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINA GETİRİLEN SINIRLAMALAR.....	10
D- 3984 SAYILI RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYINLARI HAKKINDA KANUN.....	13
1- RTÜK.....	14
a- RTÜK'ün Yapısı.....	14
b- RTÜK'ün Oluşması.....	15
c- Görev ve Amacı	16
d- Uygulamaları.....	17
2- RADYO VE TELEVİZYON YAYIN İLKELERİ.....	18
3- YAYIN İLKELERİNE AYKIRI DAVRANIŞ SONUÇLARI.....	23
III- RADYO VE TELEVİZYONLARIN GÖREVLERİ.....	26
A- HABER VERME GÖREVİ.....	27
B- ELEŞTİRİ VE DENETİM GÖREVİ.....	27
C- EĞİTİM GÖREVİ.....	28

D- EĞLENDİRME GÖREVİ.....	29
E- KAMUOYU OLUŞTURMA GÖREVİ.....	29

II. BÖLÜM

RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA KİŞİLİK HAKLARININ İHLALİ

I- GENEL OLARAK KİŞİLİK HAKLARI.....	31
II- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA KİŞİLİK HAKLARININ İHLALİ.....	34
A- İHLALLERİN ÇEŞİTLERİ.....	34
1- BİR SÖZLEŞME İLİŞKİSİNE DAYALI OLARAK.....	34
a- Sözleşme İlişkisine Uygun Davranış Yoluyla.....	34
b- Sözleşme İlişkisine Aykırı Davranış Yoluyla.....	36
2- SÖZLEŞME DIŞI DAVRANIŞA DAYALI OLARAK.....	36
B- HAKLARIN KONUSU BAKIMINDAN.....	37
1- MADDİ KİŞİSEL DEĞERLER.....	37
a- Hayat	38
b- Sağlık	40
c- Vücut Bütünlüğü	40
2- MANEVİ KİŞİSEL DEĞERLER.....	42
a- Onur ve Saygınlık	42
b- Resim ve Görüntü.....	44
c- İsim.....	47
d- Ses.....	47
e- Özgürlükler.....	48
f- Özel Hayatın Gizliliği.....	49
aa- Ortak Yaşam Alanı.....	49
bb- Özel Yaşam Alanı.....	50
cc- Gizli Yaşam Alanı.....	51
3- EKONOMİK KİŞİSEL DEĞERLER.....	53
a- Mesleki Kişisel Değerler.....	54
b- Ticari Kişisel Değerler.....	55
C- UYGULANAN YÖNTEM BAKIMINDAN	56
1- CANLI YAYIN.....	56
2- CANLANDIRMA.....	57
3- GİZLİ KAYIT.....	58
4- KAMERA ŞAKALARI.....	58

III- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA HUKUKA AYKIRILIK VE HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİ.....	59
A- GENEL OLARAK HUKUKA AYKIRILIK.....	59
B- HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİ.....	61
1- YASADAN KAYNAKLANAN SEBEPLER.....	62
a- Görevin İfası.....	62
b- Meşru Müdafaa.....	63
c- İztırar Hali.....	63
d- Üstün Nitelikte Yarar.....	65
aa- Üstün Nitelikte Özel Yarar.....	66
bb- Üstün Nitelikte Kamusal Yarar.....	66
2- HABERİN HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİ.....	68
a- Gerçeklik.....	68
b- Güncellik.....	69
c- Toplumsal İlgi ve Kamu Yararı.....	70
d- Uygun İlliyet Bağı ve Orantı.....	71
3- RIZA.....	72
4- VEKALETSİZ İŞ GÖRME.....	73
5- ELEŞTİRİ.....	74

III. BÖLÜM RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA KİŞİLİK HAKLARININ KORUNMASI

I- BİREYSEL KORUNMA YÖNTEMLERİ.....	75
A- MEŞRU MÜDAFAA.....	75
B- CEVAP VE DÜZELTME HAKKI.....	77
1- KAVRAM.....	77
2- DOĞUŞU.....	78
a- Dünyada.....	78
b- Türkiye’de.....	79
3- HUKUKİ NİTELİĞİ.....	80
4- AMACI.....	81
5- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI.....	82
a- Cevap ve Düzeltme Hakkının Şartları.....	83
b- Cevap ve Düzeltme Metninin Uzunluğu.....	84
c- Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması Usulü.....	84
d- Karara İtiraz.....	85
e- Yaptırım.....	85
C- DENETİM KURULLARINA BAŞVURU.....	86

II- KORUYUCU DAVALAR.....	87
A- ÖNLEME DAVASI.....	88
B- DURDURMA DAVASI.....	88
C- KINAMA VE KARARIN YAYINI DAVASI.....	89
D- TESPİT DAVASI.....	90
III- TAZMİNAT DAVALARI.....	91
A- MADDİ TAZMİNAT DAVASI.....	91
1- HUKUKİ DAYANAĞI.....	92
2- AMACI.....	92
3- MADDİ TAZMİNATIN ŞARTLARI.....	92
a- Hukuka Aykırı Yayın.....	93
b- Maddi Zarar.....	93
c- Yayınla Maddi Zarar Arasında İliyet Bağı.....	94
d- Kusur.....	94
4-TARAFLAR VE YETKİLİ MAHKEME.....	95
B- MANEVİ TAZMİNAT DAVASI.....	95
1- HUKUKİ DAYANAĞI.....	96
2- AMACI.....	96
3- MANEVİ TAZMİNATIN ŞARTLARI.....	96
a- Hukuka Aykırı Yayın.....	97
b- Manevi Zarar.....	97
c- Yayınla Manevi Zarar Arasında İliyet Bağı.....	98
d- Kusur.....	98
4- TARAFLAR VE YETKİLİ MAHKEME.....	99
C- KAZANCIN İADESİ DAVASI.....	99
1- VEKALETSİZ İŞ GÖRME HÜKÜMLERİNE GÖRE.....	99
a- Hukuki Dayanağı.....	100
b- Kazancın Tespiti.....	100
2- SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME HÜKÜMLERİNE GÖRE.....	101
a- Hukuki Dayanağı.....	101
b- Karar.....	101
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA.....	104

ÖZET

RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA KİŞİLİK HAKLARININ İHLALİ VE KORUNMASI

İletişim teknolojisindeki ilerlemelerle birlikte radyo ve televizyonlar, hayatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Yapılan araştırmalar, insanların, hemen her gün birkaç saatini radyo dinlemekle özellikle de televizyon seyretmekle geçirdiğini ortaya koymaktadır. Bu ilgi, radyo ve televizyonları olağanüstü bir güç haline getirmektedir. Bu etkili güç karşısında bilinçsiz olan bireylerin çaresiz kaldıklarını zannetmeleri doğaldır. Radyo ve televizyon kuruluşlarına bu imkânı tanıyan hukuk sistemi, kişileri de ihmal etmemiş, onları da koruma altına almıştır. Karşılıklı bu hakların bilinmemesi, tam olarak algılanamaması ve de görevlerin ihmal edilip kötüye kullanılması, kişilik haklarının ihlali noktasında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Radyo ve televizyon kuruluşları aşırı kısıtlamalardan yakınırken, kişiler de güçlü yayın kuruluşları karşısında çaresizlikten yakınmaktadırlar. İkisi arasındaki dengeyi sağlamak son derece önemlidir. Bu bağlamda, kişilik hakkı ihlale uğrayan kişi ihlallere karşı etkin bir şekilde korunmaya çalışılırken, radyo ve televizyonların görevlerini aksatmadan yerine getirmeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sorunlara geniş ve net bir açıdan bakmak amacıyla, konuyu kişilik hakları ihlâl edilenler açısından irdelememiz gerekiyordu. Bu münasebetle tezimizin konusunu, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması olarak belirledik.

Kişilik hakları, çok geniş olup kişinin, maddi kişisel değerleri, manevi kişisel değerleri ve ekonomik kişisel değerleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Radyo ve televizyon yayınlarına konu olan kişinin maddi kişisel değerleri; hayat, sağlık ve vücut bütünlüğü değerleri olarak incelenmektedir. Kişinin manevi kişisel değerleri; onur ve saygınlık, resim ve görüntü, isim, ses ve özgürlüklerle beraber özel hayatın gizliliğinin kapsadığı ortak yaşam alanı, özel yaşam alanı ve gizli yaşam alanı detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Manevi kişilik haklarının ihlallerini konu alan bazı Yargıtay kararları, konumuz açısından önem arz ettiğinden titizlikle incelenmiştir. Hatta bazı kararlara, kişisel hakları koruyucu bir bakış açısı geliştirilerek eleştirisel yaklaşımıştır. Konularla ilgili yakın tarihli kararlara, güncel örneklere yer vermeye önem gösterdik. Ayriyeten kişinin ekonomik değerlerine de yer verilerek, mesleki kişisel değerleri ve ticari kişisel değerleri üzerinde durulmuştur.

Radyo ve televizyon yayınlarında ihlal edilen kişilik haklarının çeşitleri, ihlâl konu olan haklar ve ihlâl yöntemleri üzerinde durulmuştur. Radyo ve televizyon yayınları sırasında radyo ve televizyon kuruluşlarının bilinçli ya da bilinçsiz, hukuki ya da hukuki olmayan yollarla içerisine düştükleri durumun genel bir çerçevesi çizilmiştir.

Radyo ve televizyon kuruluşları görevlerini yerine getirirken, geniş ölçüde hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanmaktadır. Hukuka uygunluk sebepleri radyo ve televizyon yayınlarındaki hukuka aykırılığı gidermesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Bu öneminden dolayı hukuka uygunluk sebeplerinden olan yasadan kaynaklanan sebepler, haber, rıza, vekâletsiz iş görme ve eleştiri gibi durumlar titizlikle incelenerek bu durumlara çalışmamızda geniş yer verilmiştir.

Çalışmamızda, kişilerin radyo ve televizyon yayınları karşısında çaresiz kalmadıklarına, hukuken hak ihlallerine karşı korundıklarına önemle vurgu yapılarak bireysel korunma yöntemlerinden olan meşru müdafaa, cevap ve düzeltme hakkı ve denetim kurullarına başvuru üzerinde durulmuştur.

Kitle iletişiminde önemli bir rol üstlenen, günümüz dünyasında söz sahibi, radyo ve televizyon kuruluşlarına karşı, kişilik hakkı ihlallerinden dolayı, çok önemli davalar açılabilir. Koruyucu Davalar ve Tazminat Davaları olarak adlandırılan bu davaların neler olduğunu, hukuki dayanaklarını, amaçları, tarafları ve yetkili mahkemeleri göz önüne alarak eserde etraflıca ele alınmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Mehmet Arslan
Field : Law Faculty
Programme : Private Law
Supervisor : Doç. Dr. Tekin Memiş
Degree Awarded and Date : Master – June 2009
Keywords : Personal rights, Vialation, Protection, Radio broadcasts, Television broadcasts,

ABSTRACT

VIOLATION OF PERSONAL RIGHTS AND PROTECTION IN RADIO AND TELEVISION BROADCASTS

Radio and televisions have been an important part of our lives with the improvements of communication technology. Researches show that people spend their several hours listening to the radio especially watching TV. This attention makes radios and TV's a superior power. It is natural that under this extraordinary power unconscious individuals feel helpless. The law system not only gives this opportunity to radios and televisions but also protects the individuals, doesn't forget (neglect) them. Not being able to know or perceive these relative rights perfectly and to neglect and misuse of duties appears as an important problem in terms of violation of personal rights. Because of these reasons we tried to show that there is an accurate scale which tries to keep balance between the parts

Personal rights are very wide, they appears as individual's personal material values, personal spiritual (non-material) values, and personal economical values. The material values of the individuals who has been mentioned in radio and TV broadcasts are analyzed as his right on the writing, his right to life and his right to health. The individual's non –material personal values are honor and consideration, photo and video camera records, name, voice and freedoms and private life's confidentiality which is

analyzed as (shared)common living quarters, private living area and confidential living area . The individual's economical rights are personal professional rights and personal commercial rights; and these values are analyzed in a detailed way with its legal theories and characteristics.

In radio and TV programmes the types of personal rights violations, are analyzed in a detailed way in terms of the violated rights, and violation methods. A general frame of the state which they come into consciously or unconsciously, legally or illegally during the broadcasts of radio and televisions is tried to be drawn.

In radio and TV broadcasts by mentioning about legal theories of personal rights, it is expressed that they aren't helpless against people's radio and television broadcasts and legally they are protected against rights violations and they have legal assurance; and self-defense rights, respond and correction right and right of application to the supervisory boards are emphasized.

Because of the violation of personal rights, very important cases can be opened against the radio and television establishments which take an important part in mass media, have a voice in today's world, are accepted as the fourth power in Turkey after executive, legislative and judicial branches. These cases are called suit for damages and protective case. We tried to handle which cases they are, their legal theories and aims with its parts and component courts.

While radio and television broadcasts are performing their duties, they significantly benefit by justification (lawful reasons). For radio and TV establishments justification is nearly a life-ring. Because of this quality the reasons result from law which is from justification, some situations like, news, consent, operating without attorneyship and criticism are handled carefully and a wide place given to this topic in our study.

KISALTMALAR

<i>AB</i>	: <i>Avrupa Birliği</i>
<i>ABD</i>	: <i>Ankara Barosu Dergisi</i>
<i>AİHM</i>	: <i>Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi</i>
<i>AİHS</i>	: <i>Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi</i>
<i>AÜEHF</i>	: <i>Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi</i>
<i>AÜEHFD</i>	: <i>Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi</i>
<i>AÜHFD</i>	: <i>Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi</i>
<i>AY</i>	: <i>Anayasa</i>
<i>AYM</i>	: <i>Anayasa Mahkemesi</i>
<i>Bas. K.</i>	: <i>Basın Kanunu</i>
<i>Bas. Kon.</i>	: <i>Basın Konseyi</i>
<i>BK</i>	: <i>Borçlar Kanunu</i>
<i>bkz.</i>	: <i>Bakınız</i>
<i>C.</i>	: <i>Cilt</i>
<i>CGK</i>	: <i>(Yargıtay) Ceza Genel Kurulu</i>
<i>CMK</i>	: <i>Ceza Muhakemesi Kanunu</i>
<i>dpn</i>	: <i>Dipnot</i>
<i>dev.</i>	: <i>Devamı</i>
<i>E.</i>	: <i>Esas</i>
<i>FSEK</i>	: <i>Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu</i>
<i>HD</i>	: <i>(Yargıtay) Hukuk Dairesi</i>
<i>HGK</i>	: <i>(Yargıtay) Hukuk Genel Kurulu</i>
<i>İBD</i>	: <i>İstanbul Barosu Dergisi</i>
<i>İİK</i>	: <i>İcra İflas Kanunu</i>
<i>İÜHFM</i>	: <i>İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası</i>

<i>K.</i>	: <i>Karar</i>
<i>Karş</i>	: <i>Karşılaştırmız</i>
<i>KHK</i>	: <i>Kanun Hükmünde Kararname</i>
<i>KÜHF</i>	: <i>Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi</i>
<i>KÜHFD</i>	: <i>Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi</i>
<i>KÜY</i>	: <i>Kadir Has Üniversitesi Yayınları</i>
<i>Mad.</i>	: <i>Madde</i>
<i>MHE</i>	: <i>Mukayeseli Hukuk Enstitüsü</i>
<i>MK</i>	: <i>(Türk) Medeni Kanunu</i>
<i>MÜHF</i>	: <i>Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi</i>
<i>RG</i>	: <i>Resmi Gazete</i>
<i>RTÜK</i>	: <i>Radyo ve Televizyon Üst Kurulu</i>
<i>RTV</i>	: <i>Radyo ve Televizyon</i>
<i>s.</i>	: <i>Sahife</i>
<i>S.</i>	: <i>Sayı</i>
<i>SMİP</i>	: <i>Sinerji Mevzuat ve İctihat Programları</i>
<i>Tar.</i>	: <i>Tarih</i>
<i>TBD</i>	: <i>Türkiye Bilişim Derneği</i>
<i>TBMM</i>	: <i>Türkiye Büyük Millet Meclisi</i>
<i>TCK</i>	: <i>Türk Ceza Kanunu</i>
<i>TRT</i>	: <i>Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu</i>
<i>TTK</i>	: <i>Türk Ticaret Kanunu</i>
<i>TV</i>	: <i>Televizyon</i>
<i>vb.</i>	: <i>Ve benzerleri</i>
<i>vs.</i>	: <i>Vesaire</i>
<i>Yarg.</i>	: <i>Yargıtay</i>

Yay. : *Yayınevi*
YCD : *Yargıtay Ceza Dairesi*
YİBK : *Yargıtay içtihadı Birleştirme Kararı*
YKD : *Yargıtay Kararları Dergisi*

GİRİŞ

Günümüzün en etkili kitle iletişim araçlarından olan radyo ve televizyon her geçen gün kişilerin ilgi dünyasına daha da girmektedir. Günlük kullandığımız arabamızda, hiç yanımızdan ayırmadığımız cep telefonlarımızda bile radyo dinlenilmesi ve televizyon seyredilmesi, radyo ve televizyonların hayatımız içerisinde ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Radyo ve televizyonların kontrolsüz bırakılması, ortamı büyük bir karmaşaya itebileceğinden dolayı düşünülemez. Yayınlanan bir haber, büyük firmaların batmasına yol açabileceği gibi, sade vatandaşları da depresyona sokarak hayatlarını yaşanmaz hale getirebilir. Böyle bir durumda kişilik hakları ihlallerinin radyo ve televizyon yayınlarıyla oluşması kaçınılmazdır. İhlaller vesilesi ile kişiler toplumda alay konusu haline gelebilmekte ve kişilerin toplumdaki itibarları sarsılmaktadır. Ayrıyeten radyo ve televizyon kuruluşları karşı konulamayacak bir güç haline gelerek amaçlarından çıkabilirler.

Bazı radyo ve televizyon kuruluşları, sadece görevlerini yerine getirdikleri için, hak etmedikleri hukuki ve cezai yaptırımlara maruz kalırken, kişilik hakları ihlâl edilen bireyler de, haklı başvurularından kısa sürede bir sonuç alamamaktadırlar. Radyo ve televizyon kuruluşları görevlerini yerine getirirken hukuka uygunluk sebeplerinden büyük ölçüde yararlanmaktadırlar. Hukuka uygunluk sebepleri radyo ve televizyon kuruluşları için adeta birer can simidi niteliğini taşımaktadırlar.

Radyo ve televizyon yayınlarıyla kişilik hakları ihlallerinde bireysel korunma yöntemleri, koruyucu davalar ve tazminat davaları bireylerin korunması açısından en etkili korunma türleridir. Bu korunma türleri kişilerin maddi ve manevi acılarının dindirilmesi ve telafisi açısından son derece önemlidir.

Tez çalışmamızın amacı, doktrin ışığında ve özellikle yakın tarihli Yargıtay kararları ekseninde, radyo ve televizyon kuruluşları ile kişiler arasındaki hassas dengenin sağlanarak, radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlal edilmesini ve bu durum karşısında kişilik haklarının korunmasını, nasıllığı ve niceliği ile hukuk düzleminde ortaya koymaktır.

I. BÖLÜM

RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARI

I- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ TARİHİ SÜRECİ

Radyo ve televizyon, 20. yüzyılın en önemli buluşlarından biridir. İlk olarak deniz kurtarmalarında, casusluk amaçları ile kaçakçıların yakalanması ve yol gösterme için kullanılan radyonun, I. Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle gençlerin büyük ilgi gösterdiği, haber verme ve eğlendirme amaçlarına hizmet eden kitle haberleşme aracı niteliğini kazanması bir hayli zaman almıştır.¹

Diğer iletişim araçlarıyla kıyaslandığında, radyo ve televizyon, tartışılmaz bir üstünlüğe sahiptir. Bir gazetenin okur sayısı binlerle on binlerle ifade edilirken, televizyon izleyicisi sayısı yüz binlerle hatta milyonlarla ifade edilmektedir.² İletişim aracı olan sinemanın, bir yıl içerisinde izlettirebildiği film sayısı, televizyonda sadece bir kaç günde gösterilmektedir. En çok satan bir kitabın okuyucu sayısı bile, sıradan bir televizyon programı izleyicisinden daha fazla değildir.

Televizyonun kolay kullanımı dikkat çekmekte, diğer iletişim araçlarına göre, çok uygun bir maliyetle hizmet sunmaktadır. Haberler, televizyon izleyicisine, gazetelerden bir gün önce ulaşmaktadır. Her gazete için ayrı ücret ödemek gerektiği halde, televizyon izleyicisi, onlarca kanalı, ek bir ücret ödemeksizin izleyebilmektedir. Diğer yandan, televizyon izlemek, kitap okumaktan çok daha zahmetsizdir. Televizyonu, kültür düzeyi yüksek olanların yanında, okuma yazma bilmeyen çocuklar dahi izleyebilmektedirler.

Radyo ve televizyonun bu üstün nitelikleri, bu araçları, toplumsal yaşamın vazgeçilmezleri haline getirmiştir. Günümüzde, televizyon, daha geniş bir kitleye ulaşabilmenin en etkili yolu olarak görünmektedir. Yapılan etkinliklerde, daha çok

¹İÇEL Kayıhan / ÜNVER Yener, Kitle Haberleşme Hukuku, Basın-Radyo-Televizyon-Sinema-Video-İnternet, Beta Yayınevi, 6.Bası, İstanbul 2005, s. 332.

²TORAMAN Cüneyt, Türk Hukukunda Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması, İstanbul 2006, s. 23.

kişiyeye ulaşabilmek için, televizyonların yayın saatleri de hesaba katılmaktadır. Uzay gemileri, televizyonun en çok izlendiği saatlerde fırlatılmakta, askeri müdahaleler televizyonların en çok izlendiği saatlerde başlatılmaktadır. Hatta terör örgütleri eylem planlarını haber bültenlerine göre ayarlamaktadır.³

A- DÜNYADA

16.yüzyılda, elektrikli mıknatısın icadı telgrafın yapımını sağlamış ve bir pil, elle kullanılan bir anahtar, madeni tel ve elektro-mekanik bir röle kullanan Amerikalı ressam Samuel Morse, 1837 yılında ilk elektrikli telgraf cihazını gerçekleştirmiştir. 1840'da, Morse tarafından ilk telgraf mesajı gönderilmiştir. Bu ilk adımdan sonra, telgraf telleri ile büyük kentler birbirine bağlanmaya, okyanusların dibine kablolar döşenmeye başlamıştır.⁴ 1876 yılında, Alexander Graham Bell, tellerle yalnız nokta ve çizgilerin değil, konuşmaların da iletilmesini gerçekleştirmiş; 1896 yılında da İtalyan bilim adamı Guglielmo Marconi, nokta ve çizgilerden oluşan işaretlerin tel ve kablo almadan da yollanabileceğini kanıtlamış, 12 Aralık 1906 Noel gecesi, elektromanyetik dalgalarla Atlantik ötesine iletmeyi başarmıştır. Konuşmaların bu şekilde iletmeye başlanmasıyla çok geçmeden radyo ortaya çıkmıştır. Radyo tekniğinin bir endüstri halini alması ve geniş kitlelere ulaşmasıyla radyo, özellikle I.Dünya Savaşı'nda büyük önem kazanmıştır.⁵

Radyo, ilk kez ABD'de 1920 yılında bir istasyondan seçim haberleri vermeye başlamasıyla⁶ sürekli yayına geçmiş ve ardından radyonun plak yayınları yapması büyük ilgi görmüştür. Bununla birlikte ABD'deki büyük işyerleri, kendi içerisinde radyo yayınına başlamışlardır. Radyo yayınlarının bu şekilde yayılmaya başlamasından sonra ülkeler, radyo yayınlarını çıkardıkları yasalarla belli bir düzene sokmak istemişlerdir. İlk yasal düzenleme, 1923 yılında Fransa'da yapılmış, radyo üzerinde devlet tekeli oluşturulmuştur. 1927 yılında ABD'de Radyo Kanunu çıkartılmış, radyo dalgaları üzerindeki tasarruf hakkı kanunla düzenlenmiş; denetlemek üzere Federal

³ SERDAR İlknur, Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Korunması, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999, s. 61.

⁴ İÇEL / ÜNVER, s. 332.

⁵ TORAMAN, s. 25.

⁶ ÇANKAYA Özden / BATUR YAMANER Melike, Kitle İletişim Özgürlüğü, Ankara 2006, s. 157.

Radyo Komisyonu kurulmuştur. 1930 yılından I. Dünya Savaşı'na kadar radyo altın çağını yaşamıştır.

Radyo dalgalarıyla sesi nakleden bilim adamları, görüntünün de nakli için çabalarını sürdürmüşlerdir. İrlandalı bir telgrafçı olan Andrew May'in 1873 yılında, ışık dalgalarının elektrik akımına çevrildiğini keşfetmesi, elektrik akımıyla hareketli görüntülerin de nakledileceği düşüncesi, peşinden, Alman bilim adamı Paul Gottlieb Nipkow'un, bir resmi dönerken tarayabilen diski geliştirmesi, televizyonun ilk adımı olmuştur. İskoç mühendis John Logie Baird, Nipkow'un buluşunu bir adım daha geliştirerek, 1924 ve 1925 yıllarında, nesnelerin silüetlerini, 1926 yılında ise, ilk hareketli görüntüleri aktarmayı başarmıştır. İlk net görüntüyü ise, Amerikalı Vladimir Kosma Zworsky aktarmıştır. Bu buluşla birlikte, televizyon yayıncılığı sürecine girilmiş, 1931 yılında görüntüleri net bir şekilde alabilen televizyon alıcılarının seri imalatına geçilmiştir. Bu gelişme sonucunda, 1936'da İngiltere'de, 1941'de Amerika'da, düzenli televizyon yayınları başlamıştır.⁷

1920'li yıllarda ABD'de deneme yayınlarına başlayan televizyonlar, 1936 yılında yayınlarını sıklaştırmış, 1939'da programlı yayına başlamıştır. Devamlı televizyon yayını ilk kez Kasım 1936'da İngiltere'de BBC tarafından başlatılmış ve Eylül 1939'a kadar sürmüştür. II. Dünya Savaşı ile bu gelişme durmuştur. Londra Televizyon İstasyonu, Haziran 1946'ya kadar kapalı kalmıştır. Savaş sonrasında, teknik imkânların artmasıyla 1945 yılından itibaren, ABD'de ve Avrupa'da, her evin damında televizyon anteni yükselmeye başlamış, oturma odalarının biçimi değiştirilerek günlük yaşantı televizyona göre ayarlanmıştır.⁸ II. Dünya Savaşı'ndan sonra, televizyon alanındaki bu hızlı gelişim sonucunda, 1954 yılında ilk renkli televizyon icat edilmiş, 1960 yılında seri üretimine geçilmiştir.⁹

⁷ SERDAR, s. 54.

⁸ İÇEL / ÜNVER, s. 332.

⁹ TORAMAN, s. 26.

B- TÜRKİYE'DE

Osmanlı padişahlarından Abdülmecit padişah olduktan birkaç yıl sonra, Washington-Baltimore arasındaki ilk telgraf haberleşmesini gerçekleştiren Morse'u icadından dolayı kutlayarak, kendisine bir de murassa nişanı¹⁰ göndermiştir. Ardından maden okulu kurmak için Türkiye'ye çağrılan Prof. J. Lawrence Smith, yanında getirdiği telgraf takımını Beylerbeyi Sarayı'nda çalıştırarak Abdülmecit'e göstermiştir. Sonuçtan memnun kalan Osmanlı padişahı, sistemin ülkesinde yaygınlaştırılmasını ferman buyurmuştur.

15 Eylül 1855'te İstanbul-Edirne-Şumnu Hattı'nın açılışı yapılmıştır. 10-15 yıl içinde Basra, Yemen, Bağdat, Bingazi ve Mısır'ı da içine alan geniş bir haberleşme ağına kavuşmuştur.¹¹

1- RADYO YAYINLARI

Ülkemizde radyo yayıncılığı daha eski tarihlere dayanmakla birlikte, devletin öncülüğünü yaptığı ilk düzenli yayınlar, sınırlı bir alanda da olsa, 1927 de başlamıştır. 6 Ocak 1926'da kurulan Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi, aynı yılın eylül ayında, devletten on yıl süreyle, radyo yayını yapma imtiyaz hakkını devralmıştır. Bu on yıllık süre içerisinde yayınlar genellikle akşam saatlerinde yapılıyordu. Yayın süresi İstanbul Radyosu'nun yaklaşık dört buçuk saat, Ankara Radyosu'nun ise üç saattir.¹² İstanbul ve Ankara'daki iki küçük telsiz vericiyle yayına başlayan şirket, 1936 yılına kadar yayın yapmıştır.

Radyo yayıncılığı, 18.08.1936 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararıyla devlet kuruluşu olan PTT'ye devredilmiştir. 1938 yılında yeni vericiler eklenerek yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Radyo ve televizyonla ilgili çalışmalar, 1940 yılına kadar PTT tarafından yürütülmüştür. 1940 yılından sonra, radyoyla ilgili hizmetlerin yürütülmesi, 383 sayılı Kanunla, Matbuat Umum Müdürlüğü'ne verilmiştir. 1946

¹⁰ Daima hafifçe titreyip parıldayan pırlanta sorgucu ve apoletin püsküllerinin hemen bitişiğindeki ortası beyaz ay yıldızlı zarif Osmanlı nişanı.

¹¹ TORAMAN, s. 27.

¹² ÇANKAYA, s. 161.

seçimlerine kadar, tek partili dönemde, radyo yayınları, devlete bağlı, kamu kurumlarının emrinde olmuştur.¹³

II. Dünya Savaşı'ndan sonra silah üreten fabrikaların, insan yaşamına yenilikler getiren teknolojiye yönelmesiyle, radyo daha çok üretilmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Çok partili hayata geçilmesiyle, radyo yayınları belli bir düzene sokulmak istenmiş; Basın Yayın Umum Müdürlüğü, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü haline gelmiştir. Bu Kanunla, üniversite öğretim görevlileri ve basın kuruluşlarının temsilcilerinin yer aldığı Radyo Yayınları Danışma Kurulu kurulmuş, radyo yayınları denetlenmeye çalışılmıştır. Türkiye, 1949 yılında radyo vericilerini güçlendirerek, daha geniş bir alana yayın yapmaya başlamıştır. 1950 yılında, 5392 sayılı Kanun'da yapılan bir değişiklikle, muhalefet partilerine radyodan yararlanma hakkı tanınmıştır. Radyo idaresi, 1961 Anayasası'na uygun yeni düzenlemelere kadar, 5392 sayılı Kanun'a göre yönetilmiştir.¹⁴

2- TELEVİZYON YAYINLARI

Radyo yayıncılığında ilk sıralarda olan Türkiye, televizyon yayıncılığında sonlara kalmıştır. Türkiye'de ilk televizyon yayın şebekesini kurma girişimleri, 1950'de başlar. 1952 yılında Türkiye'ye gelen dört Amerikalı uzman, bu konuda incelemeler yaparak, hazırladıkları raporu Başbakanlığa sunmuşlardır. Bu çerçevede, ilk deneme televizyon yayını, 1952'de İstanbul Teknik Üniversitesi kanalıyla gerçekleştirilmiştir. Haftada bir kez yayınlanan gece programları, büyük ilgi görmüştür. Bu alanda ilk önemli adım, 1962 yılında, Almanya Hükümeti ile Dışişleri Bakanlığımız arasında imzalanan ve Türkiye'de bir eğitim televizyonu merkezi kurulmasını öngören anlaşmayla atılmıştır. Bu çalışmaların bir sonucu olarak, 01.05.1964 tarihinde, TRT kurulmuştur. Özellikle 1966-1967 yıllarında Türk kamuoyu ve basın, Türkiye'de televizyon yayınlarının gerçekleştirilmesi konusunu çok sık gündeme getiriyordu. TRT'nin sürdürdüğü çalışmalar sonucunda, Ankara Televizyonu, ilk yayını 31 Ocak 1968'de gerçekleştirmiştir.

¹³ İÇEL / ÜNVER, s. 39.

¹⁴ TORAMAN, s. 28

Televizyon yayınları 1980’li yıllarda pek çok verici ve aktarıcının hizmete girmesiyle ülke çapında izlenir hale gelmiştir. 1 Temmuz 1984 yılında renkli yayına geçilmiş, 6 Ekim 1986’da ise TRT-2 yayına başlamıştır. Yapılan bir araştırmada, nüfusun, %52’sinin yeni kurulan ikinci kanalı izleyemediğinin tespit edilmesi üzerine, yeni istasyonlar kurulmaya başlanmıştır. 2 Ekim 1990 tarihinde TRT-3 televizyonu ve aynı tarihte doğu ve güneydoğu Anadolu’ya yönelik 22 ili kapsayan GAP-TV yayına başlamıştır. 28 Şubat 1990 tarihinden itibaren ilk kez uydu teknolojisi kullanılarak TRT-İNT Kanalı, 30 Temmuz 1990’da, eğitim kanalı olarak TRT-4 yayına geçmiştir. 2009 yılı itibariyle TRT’nin yurtiçinde televizyon yayını, biri Kürtçe olmak üzere 9 kanalda yapılmaktadır.¹⁵

Anayasa’nın 121.maddesi ve TRT Kanununun 35.maddesine göre, devlet tekelinde olan televizyonların, devlet tekelinden çıkartılması amacıyla, Anayasa değişikliği çalışmaları yapılırken, 1990 yılı başlarında merkezi Avrupa’da bulunan bir şirket, uydu üzerinden Magic Box adıyla, Almanya üzerinden Türkiye’ye deneme yayınına başlamıştır. Magic Box’ın Star 1 Kanalı, 7 Mayıs 1990’da, günde 5 saat, 1991 Eylül ayından itibaren, günde 24 saat aralıksız yayına geçmiştir. 1990 yılından itibaren, birçok özel televizyon kanalı (Show TV, Tele-On, Kanal 6, HBB TV, Flash TV, TGRT, Satel vs.) ve ardından filmlerin ve spor karşılaşmalarının yayınlandığı CINE-5 yayına başlamıştır.¹⁶ Haberleşme uydularından kanal kiralamak suretiyle, bu yasağı delmişlerdir. 1992 sonlarında, 300’ün üzerinde özel radyo, yayın yapmaya başlamıştır. PTT, kablo yolu ile belediyeler de çanak antenler yoluyla bu yayınların izlenmesine ve yayılmasına katkıda bulunmuşlardır.¹⁷

Kısa adı RTÜK olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun, hem PTT ve hem de belediyeler aleyhinde suç duyurusunda bulunmasıyla, radyo ve televizyonlar üzerindeki devlet tekeli tartışılmaya başlanmıştır. Özel radyoların kapatılmasının tartışıldığı bir ortamda, özel radyoların radyomu istiyorum kampanyaları ve toplumsal talep sonucunda, Anayasa’nın 133. maddesi değiştirilmiş, ardından 3984 sayılı Radyo ve

¹⁵ TRT 1, TRT 2, TRT 3, TRT 4, TRT Türk, TRT Gap, TRT Avaz, TRT Çocuk, TRT 6 (Kürtçe Yayın) olmak üzere 9 kanal yayındadır. TRT 6 Başbakanımızın hayırlı olsun sözleriyle yayın hayatına başlamıştır.

¹⁶ SARMAŞIK Jale, Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni, İstanbul 2000, s. 18.

¹⁷ TORAMAN, s. 29.

Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Devlet tekeline son veren Anayasa değişikliğinden sonra, tüm radyo ve televizyonlar için özel bir yasa çıkartılmasıyla, kanunsuz yayın yapan özel radyo ve televizyonlar, hukuki statüye kavuşmuştur.

II- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ HUKUKİ SÜRECİ

Radyo ve televizyon yayınlarının belli bir düzene kavuşması, dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de belli aşamalardan geçmiştir. Teknolojideki hak ve özgürlükler alanında yaşanan olumlu gelişmeler, radyo ve televizyonlar üzerindeki devlet otoritesinin giderek azalmasına yol açmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'de radyo ve televizyon yayınlarının hukuki rejimini, ikiye ayırmak gerekir. Sadece devlet eliyle işletilen TRT kanallarının olduğu dönemi, Resmi Yayıncılık Dönemi olarak, özel radyo ve televizyon kanallarının ağırlıkta olduğu, TRT kanallarının neredeyse unutulduğu dönemi ise Özel Yayıncılık Dönemi olarak nitelendirmek kanaatimizce uygun olacaktır.

A- RESMİ YAYINCILIK DÖNEMİ

Türkiye'de radyo yayıncılığının, 18.08.1936'da Bakanlar Kurulu Kararıyla bir devlet kuruluşu olan PTT'ye devredilmesi ile Resmi Yayıncılık Dönemi başlamış olmakla beraber radyo ve televizyon yayınları ile ilgili ilk yasal düzenleme, 1961 Anayasası'nda yer almıştır. Anayasa'nın 35. maddesinde yer alan bu hükme göre; Türkiye'de, radyo ve televizyon istasyonları kurma ve işletme hakkı Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'na verilmiştir. 24 Aralık 1963 tarih ve 359 sayılı Kanun ile; Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu kurulmuştur. Bu kanunun 1/12 maddesinde; 9 Haziran 1937 tarihli ve 3222 sayılı Telsiz Kanunu ile ek ve değişikliklerin de gösterilen elektromanyetik dalgalar vasıtasıyla ses, işaret ve resim vermeye yarayan tesislerden radyodifüzyon ve televizyon tesisi niteliğinde olanların kurulması ve işletilmesi hakkı, yalnız Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'na ait olduğu, aynı Kanunun 2.maddesinde ise, ders aracı niteliğindeki radyo ve televizyon yayınlarının TRT ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birlikte düzenleneceği hükmü yer almıştır.

Kanunun 8. maddesinde; Kurumun tarafsız bir kamu tüzelkişiliğine sahip bulunduğu, merkezi Ankara’da olan TRT hakkında, Kanunun öngördüğü özel hükümler dışında kamu iktisadi kuruluşlarına uygulanan genel hükümler uygulanacağı ve TRT’nin, hükümet ile ilişkilerini Başbakan aracılığı ile yürüteceği, belirtilmektedir. Kanunun 9.maddesinde; TRT kurumunun radyo televizyon vericileri ve teknik konular ve kültürel konuları kapsayan görevlerini düzenlemektedir. Kanunun 23. maddesi, 359 sayılı Kanunda olduğu gibi, Başbakana veya görevlendireceği bir bakana ulusal güvenliğin açıkça gerekli kıldığı durumlarda TRT’nin bir haber veya yayını yasaklama yetkisi vermiştir. Kural olarak yasaklama kararı yazılı olması gerekmektedir. Ancak acil durumlarda yasaklama kararı sözlü olarak iletilebilirse de en kısa zamanda yazılı olarak tekrarlanması zorunludur. 1961 Anayasası’nın 121. maddesinde, 1488 sayılı Kanun ile değişiklik, devlet tekelinin mevcudiyetini daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.¹⁸

1982 Anayasası’nda radyo ve televizyon, 133. maddede düzenlenmiştir. Bu maddenin 1. fıkrasında; radyo ve televizyon istasyonları, ancak devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir. denilmektedir. Anayasa’daki bu hükme dayanılarak çıkartılan 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu¹⁹ da, (4/a maddesi), radyo ve televizyondaki devlet tekelinin varlığını bir kez daha vurgulamıştır. 12 Ocak 1989 tarihinde kabul edilen 3517 sayılı Kanunla, radyo ve televizyon verici istasyonlarının ve program linklerinin kurulması ve işletilmesi görev ve yetkisini PTT ye devredilerek, bu tekel daraltılmıştır. Bu Kanunla, devlet tekelinin kullanılması ikiye ayrılmıştır. Radyo ve televizyon istasyonları, vericileri, aktarıcıları, uydu ve yer istasyonlarının kurulması ve işletilmesi tekeli PTT’ye, yayınların düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması tekeli ise TRT’ ye verilmiştir.²⁰

¹⁸ İÇEL / ÜNVER, s. 343.

¹⁹ 2954 sayılı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu.

²⁰ İÇEL / ÜNVER, s. 345.

B- ÖZEL YAYINCILIK DÖNEMİ

TBMM tarafından, Anayasanın 133. maddesinde, 8 Temmuz 1993 tarih ve 3913 sayılı Kanunla yapılan son değişiklikle, radyo ve televizyon üzerindeki devlet tekeli tamamen kaldırılmıştır. Anayasa'nın 133. maddesinin değişiklikten sonra; Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzel kişiliklerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır. Radyo ve televizyonlar üzerindeki devlet tekeli kaldırılan Anayasa değişikliğinden sonra, 13.04.1994 tarihinde, 3984 sayılı, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Anayasada yapılan bu önemli değişikliğe ve bu değişikliğe paralel olarak 3984 sayılı Kanun kabul edilmesine rağmen, 2954 sayılı Kanun halen yürürlükte dir.

2954 sayılı Kanun ile 3984 sayılı Kanun arasında çelişki halinde; 3984 sayılı Kanun, hem en son çıkan kanun hem de Anayasa değişikliğinden sonra çıkan ana kanun olduğu için, 3984 sayılı Kanunun hükümlerinin uygulanması gerekir. Radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen 3984 sayılı Kanun, 15.05.2002 tarihinde, 4756 sayılı Kanunla kapsamlı bir değişikliğe uğramıştır.

C- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINA GETİRİLEN SINIRLAMALAR

Radyo ve televizyon kuruluşları, prensip itibariyle, istedikleri şekilde program yayınlamakta özgür iseler de, kanunlarla çizilen çerçeveye uygun yayın yapmak durumundadırlar. Kanun ve yönetmeliklerde, radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili belli sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalar, gerçeğe aykırı yayın yapılmaması, kişilik haklarının korunması, ailenin korunması, çocukların ve gençlerin korunması vs. gibi, suçu ve suçluyu övmemek, ayırimcılık yapmamak gibi toplumu ve kamu düzenini korumaya yönelik düzenlemelerdir.

Radyo ve televizyon yayınları, genel nitelikte sınırlamalara da tabidir. Bunlar,

uluslararası metinlerde de kabul edilen, milli güvenlik, genel sağlık ve kamu düzenidir. Bu konuda, kanunlarda hükümler mevcut olduğu gibi, gerektiği hallerde, mülki amirlere de yetki verilmiştir. Mülki amirler, milli güvenlik, genel sağlık ve kamu düzeni nedeniyle sınırlama yetkisine sahiptir. Ancak bu yetkinin kullanılabilmesi için, sınırlamanın, zorunlu, geçici ve ölçülü olması gerekmektedir. Aksi halde, görevin kötüye kullanılması söz konusu olacaktır.

Bazen, Türkiye'nin milli güvenliğini etkileyecek bir haber söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda, Hükümet veya mülki amirler, sınırlama getirebilmektedir. İdarenin her türlü eylem ve işlemleri gibi, bu tasarrufları da yargı denetimine tabidir.

Yasaklamaya rağmen, bu haberlerin yayınlanması ve bu haberlerin milli güvenlikle ilgisinin olmadığına anlaşılmaması halinde, sorumluluk gerektirmeyeceği açıktır. Radyo ve televizyon yayınlarının genel sınırlama sebepleri içerisinde yer alan ikinci sınırlama sebebi, genel sağlıktır. Genel sağlığın korunması da, yayınların sınırlamaya tabi tutulmasını gerekli kılabilir. Örneğin; sigara içilmesi görüntülerinin yasaklanması genel sağlık sınırlamalarındandır. Radyo ve televizyon yayınlarının genel sınırlama sebepleri içerisinde yer alan üçüncü sınırlama sebebi, kamu düzenidir. Kamu düzeninin korunması, yayınların sınırlamaya tabi tutulmasını gerekli kılabilir. Bunun da dolaylı bir sansür niteliğini içermemesi, zorunlu, geçici ve ölçülü olması gerekir.

Terörle Mücadele Kanunu, radyo ve televizyon kuruluşlarına, kimliğin açıklanmasıyla ilgili sınırlamalar getirmekte, terörle mücadelede görev alan kamu görevlilerinin kimliğinin açıklanması halinde, cezai yaptırımlar öngörmektedir. Radyo ve televizyon kuruluşlarının, bu sınırlamalara dikkat etmesi gerekmektedir. Basın Kanununda da benzer düzenlemeler yer almaktadır. Örneğin, evlenmeleri yasak olan kişiler arasındaki cinsel ilişkinin haber olarak yayınlanması, aynı şekilde, cebren ırza geçme kadın ve genç erkeklere laf atma, sarkıntılık ve evlenme vaadiyle kandırma, 18 yaşını doldurmamış olan suç fail ve mağdurlarına ait haberlerin, kimlik ve fotoğraflarının yayınlanması, intihara teşvik niteliğinde yayınlar ve intihar olayları hakkında ayrıntılı bilgi verilmesi ve fotoğraf yayınlanması yasaklanmıştır.

Radyo ve televizyon yayınlarına getirilen sınırlamalardan biri de, ailenin

korunmasına ilişkin sınırlamalardır. Anayasa'nın 62.maddesinde; devletin, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alabileceği hükmü, aileye verilen önemi göstermektedir.

Radyo ve televizyon yayınları, en çok çocuk ve gençleri etkilemektedir. Özellikle cinsel ve şiddet içerikli yayınlar, çocuk ve gençler üzerinde olumsuz etki yaratmakta, zihinsel ve ruhsal gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde, çocuk ve gençleri cinsel içerikli yayınlardan koruma amacıyla çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

Çocuk ve gençlerin bedensel, ruhi ve ahlaki gelişiminde, en az cinsellik kadar, şiddet içerikli, ırkçılığı ön plana çıkaran ve uyuşturucu kullanımını teşvik eden yayınlar da etkili olmaktadır. Çocuk ve gençlerin günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü televizyon karşısında geçirdiği düşünülecek olursa, radyo ve televizyon yayınlarının etkisi daha iyi anlaşılabilir. Şiddet, ırkçılık ve uyuşturucu kullanımını olumlu gösteren yayınların, çocuk ve gençler üzerindeki olumsuz etkileri, çok sayıda araştırmayla ortaya konulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, çocuk ve gençlerin bu tür yayınlardan oldukça ileri düzeyde etkilendiği saptanmıştır. Son zamanlarda yayınlanan dizilerde çete kuran, hırsızlık yapan, silahlı çatışmaya giren rollerde oynayan ve haklı gösterilen kişi ve kişiler, çocuk ve gençlerin gözünde model oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak sokaktaki olaylar tırmanmaktadır.

Çeşitli ülkelerde, radyo ve televizyonlarda, şiddet içerikli sahneler belli saatler arasında yayınlanmamaktadır. Hukukumuzda da, cinselliğin yer aldığı programların, Yönetmeliğin²¹ 5/t maddesi gereğince, yayından önce gerekli uyarıların yapılması şartıyla 23.00-05.00 saatleri arasında, şiddet unsuru taşıyan sahnelerin de, yönetmeliğin 5/v maddesi gereğince, 23.00-05.00 saatleri arasında tanıtım bölümlerinin dahi, 21.30'dan sonra yayınlanabileceği Yönetmeliğin 5/z maddesinde ise, çocuk ve gençleri, kumar, alkol, uyuşturucu madde kullanımı gibi bağımlılık yaratan kötü alışkanlıklara

²¹ Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik (Radyo ve Televizyon Üst Kurulundan, R.G. tar. 17.04.2003, S. 25082)

yönelten yayınların yapılamayacağı, düzenlenmiştir. İletişim teknolojisi alanında yaşanan gelişmelerin ışığında, çocuk ve gençleri olumsuz yönde etkileyen sahneleri, elektronik olarak algılayan bir sistem geliştirilmiştir. Akıllı işaretler olarak adlandırılan bu simgeler, televizyon ekranlarında programların içeriğine göre sembolik bilgiler vermektedirler. Çocuk ve gençleri, şiddet içeren görüntülerden korumaya yönelik teknolojik araştırmalar ve hukuki düzenlemeler yapılırken, bu önlemlerin, tek başına yeterli olmadığı, bu konuda asıl görevin, ana babaya düştüğünü belirtmekte yarar vardır. Anne ve babaların gerçek eğitimi çocuklarına kendilerinin vermesi gerektiğini ve televizyon seyretme konusunda çocuklarını bilinçlendirmeleri gerektiğini düşünüyoruz.

D- 3984 SAYILI RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYINLARI HAKKINDA KANUN

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, sekiz bölüm ve 42 maddeden oluşmaktadır. Türkiye’de yayın yapan bütün radyo ve televizyon yayınlarını içine alan bu kanunu, su şekilde özetlemek mümkündür:

Birinci Bölümde; kanunun amacının, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi, RTÜK’ün kuruluş görev yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemek olduğu birinci maddede açıklanmıştır.

İkinci Bölümde; radyo ve televizyonlarda uyulması zorunlu olan yayın ilkeleri dördüncü maddede yer almaktadır.

Üçüncü Bölümünde; Televizyon Yüksek Kurulu’nun yerine getirilmiş olan Radyo Televizyon Üst Kurulu’nun seçim ve görev süresi gibi idari işler yer almaktadır.

Dördüncü Bölümde; Kanal ve frekans tahsisi, yayınların düzenlenmesi ve reklamlar başlığını taşıyan on altıncı maddede bu yetkilerin RTÜK’e verildiği ifade edilmektedir. Bu bölüm içerisinde, ulusal kanallara tahsis edilen frekans bantları ve bu frekansların tahsis süreleri, yayın izni verilen kuruluşların yapmak zorunda oldukları yayın süreleri, radyo ve televizyonlarda yayınlanacak reklamların Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi’nde belirlenen ilkelere uyması gibi konular yer almaktadır.

Gerçek veya tüzel kişilerin kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan veya gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgililerin yargı yoluna başvurabileceği gibi yirmi sekizinci maddede ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Beşinci Bölümde; Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına ilişkin hükümler ile hangi kuruluşların özel radyo ve televizyon kuramayacakları ve yine özel radyo ve televizyonların anonim şirket olarak kurulacakları belirtilmektedir. Ayrıca tekelleşmenin engellenebilmesi için gerekli düzenlemeler, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlamak zorunda oldukları belirli programlar ve seçim döneminde uygulanacak yayın ve yasaklar gibi konular düzenlenmiştir.

Altıncı Bölümde; Bu Kanun ile öngörülen yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden, yayın ilke esaslarına aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarına Üst Kurul tarafından uygulanacak yaptırımlar yer almaktadır.

Yedinci bölümde; Çeşitli hükümler başlığı altında, Türkiye Radyo Televizyon Yüksek Kurulu, telif hakları, radyo ve televizyon kuruluşlarının haber birimlerinde çalışanlar, yetkili mahkeme, yönetmelikler, düzenlenmiştir.

Sekizinci ve Son Bölümde ise; Geçici Hükümler yer almaktadır. 3984 sayılı Kanun'da, Radyo Televizyon Üst Kuruluna, kanal ve frekans bandı tahsisi ile yayın izni ve lisans vermek ve bu tahsis ve izni iptal etme yetkisi verildiği belirtilmektedir.

1- RTÜK

a- RTÜK'ün Yapısı

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununun 5.maddesinde: Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzelkişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulduğu hükmü yer almaktadır. 3984 sayılı Kanunun temel direğini, geniş yetkilerle donatılmış, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu oluşturmaktadır.

b- RTÜK'ün Oluşması

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun ana yapısı, Kanun'da düzenlemiştir. Üst Kurul, basın, yayın, iletişim ve teknolojisi, kültür, din, eğitim, hukuk alanlarında birikimi olanlardan ve yükseköğretim görmüş, devlet memuru olma niteliğine sahip, beşi iktidar partisi veya partilerinin, dördü muhalefet partilerinin göstereceği adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce seçilen dokuz üyeden oluşur. Seçim için, İktidar Partisi veya partileri on, muhalefet partileri sekiz aday gösterirler. Adayların belirlenmesinde, siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı'ndaki temsil oranları esas alınır. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılacak seçimlerde kime oy kullanılacağına dair görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. Adaylar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nca Resmi Gazete' de ilan edilir. İlandan en geç on gün sonra gizli oyla seçim yapılır. İktidar ve muhalefet partileri tarafından gösterilen adaylar için ayrı listeler halinde, birleşik oy pusulası düzenlenir. Adayların adlarının karsısındaki özel yer işaretlenmek suretiyle oy kullanılır. İktidar ve muhalefet kontenjanlarından Üst Kurula seçilecek üyelerin tamsayısından az veya fazla verilen oylar geçersiz sayılır. Seçimde, İktidar Partisi veya partileri kontenjanından en çok oyu alan beş aday ile muhalefet partileri kontenjanından en çok oyu alan dört aday seçilmiş olur. Seçim sonucu Resmi Gazetede yayımlanır. Üst Kurul üyelerinin görev süresi altı yıldır. Üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenir.²²

Üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olursa, Türkiye Büyük Millet Meclisi, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde tatilde ise tatilin bitiminden başlayarak bir ay içinde yeni üyeyi seçer. Boşalan üyelik, hangi kontenjandan olmuşsa, yeni üyenin seçimi de o kontenjandan ve iki katı aday arasından yapılır. İktidar partileri kontenjanından bir üyelik boşalması halinde seçim, iktidar ortağı büyük partinin göstereceği bir aday ile iktidar ortağı diğer partilerin kendi aralarında ad çekmeyle tespit edecekleri bir aday arasında yapılır. Muhalefet partileri kontenjanından bir üyelik boşalması halinde de seçim, ana muhalefet partisinin göstereceği bir aday ile diğer muhalefet partilerinin kendi aralarında ad çekmeyle tespit edecekleri bir aday arasında yapılır. İktidar ve muhalefet partilerinin kontenjanından birden fazla üyelik boşalması

²² TORAMAN, s. 16.

halinde siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanındaki temsil oranları esas alınır. Boşalan üyeliğe seçilen kişi, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar.²³

c- Görev ve Amacı:

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununun 7.maddesi, başkanın seçimi ve görev süresiyle ilgilidir. Üst Kurul, üyeleri içinden bir başkan seçer. Başkanın görev süresi iki yıldır. Başkan, Üst Kurul üyeleri arasından kendine bir başkan yardımcısı seçer ve Üst Kurul'un onayına sunar. Başkan yardımcısının görev süresi, başkanın görev süresi ile sınırlıdır. Kanununun 11.maddesi; Üst Kurulun toplantı ve karar usullerine ilişkindir. Üst Kurul, en az yedi kişi ile toplanır. Karar yeter sayısı beştir. Ancak, kanal tahsisinde karar yeter sayısı üye tamsayısının üçte ikisidir. Sürekli çalışan Üst Kurul, haftada en az bir defa toplanır. RTÜK, 3984 sayılı Kanunla kurulan, giderleri TRT kurumu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca elde edilen brüt reklam gelirlerinin %5 pay ve bu kanun gereğince alınan yayın izni ve lisans ücretleri ile gerektiğinde TBMM bütçesinin transfer tertibinde yer alan ödenekten karşılanan özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliğidir.

RTÜK'ün amacı; radyo ve televizyon yayınlarını teknik ve içerik yönünden düzenlemek, yayınların kamu hizmeti anlayışı içerisinde kanunda belirtilen yayın ilkelerine uygun olarak yapılmasını sağlamaktır. RTÜK'ün görevleri, 3984 sayılı Kanununun 8.maddesinde sayılmış olup, özetle özel radyo ve televizyonların yayınlarını sağlıklı bir şekilde yerine getirmeleri için teknik tahsisat ve standartları düzenlemek ve yayınlarında uymaları gerekli hukuki gerekleri yerine getirmelerini denetlemektir. Yurt çapında, ulusal ve bölgesel yayınları izlemek ve değerlendirmek, RTÜK'ün görevleri arasındadır. RTÜK'ün, ulusal ve yerel radyo ve televizyon yayınlarının sürekli izlemesi için İçişleri Bakanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü arasında protokol imzalanmış ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bildirdiği listelere göre emniyet müdürlüklerinin ihtiyacı olan yayın izleme cihazları alınmış ve ilgili yerlere teslimi sağlanmıştır. RTÜK

²³ AVŞAR Zakir / ÖNGÖREN Gürsel, Radyo ve Televizyon Hukuku, RTÜK Yayınları, Ankara 2003, s. 33.

Bölge Müdürlükleri'nin tamamı faaliyete geçirilinceye kadar, yayın izleme faaliyetlerinde Emniyet Genel Müdürlüğü ile ortak çalışmalar yürütecektir. Bölge müdürlüğünün olduğu yerlerde ise yayın izleme faaliyetleri uzman kişiler tarafından yapılmakta ve rapor edilmektedir.

d- Uygulamaları

3984 sayılı Kanunun 33.maddesinde; Üst Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerini getirmeyen, izin şartlarını ihlal eden, Yayın İlke ve Esaslarına aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarır. Bu uyarıda, ihlalin niteliği, ağırlığı ve tekrarı halinde sonuçları açıkça belirtilir. İhlalin tekrarlanması halinde, ihlalin ağırlığına göre izin uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur veya yayın izni iptal edilir. Yayın izni verilmesi için gerekli şartlardan birini kaybeden veya şartların uygunluğunu hile ile elde eden özel radyo ve televizyon kuruluşlarının izni, Üst Kurulca iptal edilir. Hükmü yer almaktadır. Aynı esaslar, kamu kurumu niteliğindeki TRT için de aynen tekrar edilmiştir: Kanunun 35.maddesinde: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu bu Kanunda öngörülen Yayın İlke ve Esaslarına uygun yayın yapmakla yükümlüdür. Yayın ilke ve Esasları'nın ihlali halinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, ihlalin niteliği ve ağırlığı açıkça belirtilerek Üst Kurulca uyarılır. Durdurmayı gerektirecek nitelikte yayın yapılması halinde, Üst Kurulun bu doğrultuda vereceği karar üzerine Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu'nun görevi düşer.²⁴

RTÜK, 16 Ocak 1998 tarihinde Alo RTÜK hattını hizmete sokmuş, bu hat ile izleyicilerin şikâyetlerini değerlendirmeyi ve gereğini yapmayı amaçlanmıştır. 4.maddede değişiklik yapılmasından önce, çok sayıda radyo ve televizyona, yayın durdurma uyarı ve kapatma cezaları vermiştir. Sınır Ötesi Gazetecilerin Mayıs 1990 tarihli raporuna göre ise, RTÜK, 1998 yılına kadar 36 radyo ve televizyon kuruluşu hakkında, toplam olarak 10 yıl 342 günü bulan kapatma cezaları vermiştir. Kanunda

²⁴ ZAKİR / ÖNGÖREN, s. 34.

yapılan bir değişlikle, kapatma cezaları yerine para cezası getirilmiştir. Bu kurumun önemli yetkilerinden biri, uyarı veya yayın durdurma yaptırımıdır.²⁵

2- RADYO VE TELEVİZYON YAYIN İLKELERİ

Özel ya da resmi fark etmeksizin her radyo ve televizyon kuruluşun uymak zorunda oldukları bir takım kurallar vardır. Bu kurallar, 3984 sayılı Kanunda Yayın İlkeleri adını almıştır. Yayın ilkeleri ile ilgili, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununun 4. maddesinde ana bir çerçeve çizilmiştir. Bu konudaki usul ve esasların daha sonradan Üst Kurulca çıkarılacak yönetmeliğe göre düzenleneceği belirtilmiştir.

Radyo, televizyon ve veri yayınlarının, hukukun üstünlüğüne, Anayasanın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklere, millî güvenliğe ve genel ahlâka uygun olarak kamu hizmeti anlayışı içerisinde Türkçe olarak yapılmasının esas olduğu ilgili maddede vurgulanmıştır. Ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasına katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde müzik veya haber iletilmesi amacıyla da yayın yapılabileceği açıklanmaktadır. Ayrıca kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabileceği belirtilmektedir.

Radyo ve televizyon yayınlarının, ilgili maddede Cumhuriyetin Anayasa'da belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamayacağına altı çizilmektedir. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esasların, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirtilmektedir.

Radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkelerini ayrıntılı bir şekilde ele aldığımızda, aşağıda sayılan pozisyonlara uygun yayın yapılması durumunda yayın ilkelerinin ihlali söz konusu olmayacaktır. Yayın ilkelerine uygun yayın yapmak kişilik haklarını ihlal etmemek toplumun huzur ve düzenine olumlu katkı sağlamak anlamında büyük bir öneme sahiptir.

²⁵ TORAMAN, s. 19.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı yayın yapılamayacağı ilkesi, devlet ve millet arasındaki sağlam dokunun bozulmamasının önemine işaret etmektedir. Ayrıca Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı yayın yapılamayacağı ilkesi de radyo ve televizyon yayınlarında bu konuya hassasiyet gösterilmesini gerektirmektedir.

Toplumunu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi, toplumda huzur ve sükûnun sağlanması anlamında önemli bir ilkedir.

Yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dâhil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları veya bir başka gerçek veya tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmaması ilkesi de haksız rekabetin önlenmesi ve yayıncılığın amaçlarından çıkarak başka amaçlara hizmet etmesinin engellenmesi bakımından son derece önemlidir.

Radyo ve televizyon yayınlarında insanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmadan ve aşağılanmadan yayın yapılması kişilik hakları ihlalinin önlenmesi ve kişilik haklarının korunması açısından büyük öneme sahiptir.

Yayınlara toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması ilkesi, milli ve manevi değerlerimizin korunması özellikle, sağlam temelleri olan Türk ailesinin mayasının bozulmadan devam etmesi ve Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılması yönünden çok anlamlıdır.

Radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınları sırasında özel hayatın gizliliğine saygılı olunmasını öngören ilke, kişilik hakları ihlalleri bakımından önemlidir. İnsanlar kendilerine ait olan gizli dünyalarında rahatça yaşamak isterler. Kişilerin toplumla hatta yakın çevresiyle bile paylaşmak istemedikleri bazı sözleri, davranışları ve gizli duyguları olabilir. Bu gibi durumlar insanların mahremiyet alanını oluşturmaktadır. Bu alan herkesin bilmemesi gerektiği gizli bir alandır, sır alanıdır ve dokunulmazdır.

Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi yönünde radyo ve televizyon kuruluşlarının yayın yapmaları da ayrı bir ilke olarak benimsenmiştir.

Türkçenin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili halinde gelişmesinin sağlanması da yayın ilkeleri arasında yer almaktadır.

Kişilerin manevî şahsiyetlerine eleştiri sınırları ötesinde saldırıda bulunulmaması, cevap ve düzeltme haklarına saygılı olunması, soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberlerin soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanmaması, saklı kalması kaydıyla verilen bilgilerin kamu yararı ciddî bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanmaması, kişilik haklarının korunması noktasında önemli bir ilkedir.

Yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması, ilân ve reklam niteliğindeki yayınların bu niteliklerinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklanması, bir basın organının özel çabalarla yarattığı ürünün kendi ürünüymüş gibi sunulmaması, ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilmesi yayın ilkeleri bakımından zorunlu hale getirilmiştir.

Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu ilân edilmemesi veya suçluymuş gibi gösterilmemesi; kişileri suç işlemeye yönlendirecek veya korku salacak yayın yapılmaması, toplumda suçsuz insanların haklarının korunması, yargı kararlarına saygı gösterilmesi ve toplumun huzuru yönünden uyulması gereken yayın ilkeleri arasındadır.

Haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması; özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi; halkı aldatacak, yanıltacak veya haksız rekabete yol açacak reklam yayınlarına yer verilmemesi; siyasî partiler ve demokratik gruplar arasında fırsat eşitliği sağlanması; tek yönlü, taraf tutan yayın yapılmaması; seçim dönemlerinde belirlenen seçim yasaklarıyla ilgili ilkelere aykırı davranılmaması; yayınlarda, eser ve bağlantılı hak sahiplerini 5846 sayılı Fikir ve Sanat

Eserleri Kanunu ile tanınan hakların ihlâl edilmemesi gibi hususlar yayıncılığın etik tarafını oluşturmaktadır.

Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmaması ve bunların sonucunda dinleyici ve seyircilere ikramiye verilmemesi veya ikramiye verilmesine aracılık edilmemesi, lotarya yapılmaması, bilgi iletişim telefonları yoluyla yapılacak anket ve kamuoyu yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçlarının ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi, gibi ilkeler, yayıncılığın güvenilir olmasına, yayınların dinleyici ve izleyicilerin iyi niyetlerinin suiistimal edilmeden yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Televizyonda bölünür ekran yoluyla ana program ile ilgili veya ilgisiz bilgiler veren konuları işleyen yayınların yapılmaması, çerçeveler veya alt yazı tekniği kullanılarak sürekli yayın yapılmaması, da bu ilkeler arasında sayılmaktadır. Haberde konu ile ilgili olmayan görüntülerin verilmemesi, haberde öz ve biçimin korunması, uygun illiyet bağı ve orantının oluşması açısından önemlidir. Haberle benzerlik arz eden görüntülerin arşiv niteliğinin belirtilmesi, yayın haklarının ihlal edilmemesi açısından önemlidir. Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması durumunda kişilik hakları ihlallerinin hiç olmayacağı aşikârdır.

Yayınların müstehcen olmaması, gerektiği yayın ilkeleri arasında geçmektedir. Ancak müstehcenlik göreceli bir kavramdır. Kişiden kişiye müstehcenlik değişik algılanmaktadır. Öncelikle müstehcenliğin tanımı yapılmalıdır. Sesle veya görüntü ile ilgili müstehcenlik nasıl olmaktadır? Kadın ve erkeğin dudak dudağa öpüşmeleri midir müstehcenlik yoksa çıplaklık mıdır? Müstehcenlik çıplaklık ise sadece kadının çıplaklığı mıdır yoksa erkeğin çıplaklığı da bu kapsama dahil midir? Çıplaklığın çerçevesi nedir? Bu sorulara net cevap verilebilmesi gerekmektedir.

Müstehcenlik, insanın içerisindeki cinsel dürtüyü harekete geçirebilecek çıplaklık, evlilik dışı kadın erkek ilişkileri, cinselliği ön plana çıkaran söz, tutum ve kıyafetleri kapsayan bir kavram olarak nitelenmekle beraber, halkın ar ve hayâ duygularını incitici, cinsel arzuları tahrik ve istismar edici nitelikte genel ahlaka çok

açık bir şekilde aykırı olarak da nitelendirilmektedir. Herkesin üzerinde uzlaşabileceği zamana ve mekâna göre değişmeyecek daha kapsamlı bir tanıma ihtiyaç vardır. Halkın genelinin müstehcenlik anlayışıyla yöneticilerin müstehcenlik anlayışı çoğu zaman birbirleriyle örtüşmemektedir. Yargı müstehcen bir yayın hakkında karar verirken o yayının genel izleyiciler üzerinde bıraktığı anlam ve etkiyi göz önünde bulundurması, kararın isabeti açısından önemlidir.

Bazı radyo ve televizyon kuruluşları müstehcen yayın yaptıkları sebebiyle Üst Kurula şikâyet edilmektedir. Bu kuruluşlara Üst Kurul tarafından verilen cezalar müstehcenlik kavramının değişik yorumlanmasından dolayı bazen idari yargıdan geri dönmektedir. Yargı karar verirken bilirkişilerin görüşlerine yer verilmelidir. Danıştayın ilgili kararı²⁶ da bu yöndedir.

Kadınlara, güçsüzlere, özürülere ve çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi; yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması, radyo ve televizyon yayınlarında üzerinde hassasiyetle durulması gereken ilkelerdendir.

Amerika'daki psikiyatri hekimlerini çatısı altında birleştiren ve 120 yıllık bir geçmişi olan Amerikan Psikiyatri Derneği'nin medyadaki şiddetin etkilerini anlatan yazısı şöyle başlamaktadır: Tartışma bitmiştir. Son otuz yılı aşkın bir süreçte, kitle iletişimi üzerine yapılan araştırmalardaki ezici bir bulgu, medyadaki şiddet sahnelerine maruz kalmanın, çocuklarda saldırgan davranışları arttırdığı olmuştur.²⁷ Denilerek konunun ciddiyeti gözler önüne serilmiştir.

Türk Psikologları Derneği de bazı şiddet içerikli programları inceledikten sonra şu görüşlere yer vermiştir: Şiddete maruz kalma ya da izleme sonucunda, bu tür davranışların model alma yolu ile öğrenildiği ve şiddet içeren davranışların frekansının arttığı bilinmektedir. Şiddet karşısında bir süre duyarsızlaşma geliştiği ve bunu izleyen aşamada, sinme ve boyun eğme davranışlarının ortaya çıktığı da bilimsel bir gerçektir.²⁸

²⁶ Danıştay 13. Daire, 10.07.2007. tar. E. 2007/1849, K. 2007/4460. (RTÜK I. Hukuk Müşavirliği)

²⁷ DAĞ İhsan / ÖKTEM Ferhunde / YAZICI M. Kazım, Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri, RTÜK Yayınları, Ankara 2005, s. 18.

²⁸ DAĞ / ÖKTEM / YAZICI, s. 19.

Türk Psikologları Derneği, şiddet unsuru taşıyan programların toplum üzerindeki ve kişideki olumsuz ruhsal etkilerini tüm yalınlığıyla ortaya koymaktadır.

Suç örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerinin yansıtılmamasını bir ilke olarak ele aldığımızda halkın gereksiz yere korku ve paniğe kapılmaması ve suç örgütlerinin reklamlarının yapılarak amaçlarına ulaşmaması yönünden kayda değerdir. Bu ilkeye uyularak yayın yapılması toplumun huzuru açısından önemlidir.

Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlakî gelişimini zedeleyecek türden programların, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması²⁹ da ayrı bir ilke olarak düzenlenmiştir. Çocukların televizyon izledikleri saatlerde gösterilen cinselliğin açık biçimde sergilendiği, özendiriciliği yüksek ve eyleme geçmeyi cesaretlendiren filmler sakıncalıdır. Ülkemizde geniş bir kesimi oluşturan, düşük sosyo-ekonomik düzeyden ailelerde, çocukların yatma zamanının, daha eğitimli çevrelerdeki kadar düzenli kontrol altında tutulmadığı dikkate alındığında, yayıncıların bu konuda da büyük bir dikkat göstermeleri gerekmektedir.³⁰

3- YAYIN İLKELERİNE AYKIRI DAVRANIŞ SONUÇLARI

Radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınları sırasında uymaları gereken bir takım yayın ilkeleri vardır. Bu yayın ilkelerine uyulmaması durumunda Kanuna aykırılık söz konusu olacağından dolayı aynı Kanun bu durumda radyo ve televizyon kuruluşlarına bir takım yaptırımlar uygulanmasını öngörmektedir. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun yeni 33. maddesi, 3984 sayılı Kanuna aykırılık halinde uygulanacak yaptırımları düzenlemiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlâl eden, yayın ilkelerine ve 3984 sayılı Kanunda belirtilen diğer esaslara aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarır veya aynı yayın kuşağında açık şekilde özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya

²⁹ ZAKİR / ÖNGÖREN, s. 336.

³⁰ DAĞ / ÖKTEM / YAZICI, s. 44.

aykırılığın tekrarı halinde ihlâlê konu olan programın yayını, ilgili maddeye göre bir ilâ on iki kez arasında durdurulur.

Yayını durdurulan programın yapımcısı ve sunucusu bu süre içinde hiçbir ad altında başka bir program yapamaz. Yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ve reklamsız olarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlattırılacak eğitim, kültür, trafik, kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel ve ahlaki gelişimi, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklarla mücadele, Türk dilinin güzel kullanımı ve çevre eğitimi konularında programlar yayınlanır.

Yayın ilkelerine aykırılığın tekrarı halinde; ulusal düzeyde yayın yapan kuruluşlara, ihlâlîin ağırlığına göre, yüz yirmi beş milyar liradan az olmamak kaydıyla iki yüz elli milyar liraya kadar idari para cezasının uygulanacağı öngörülmektedir.

Yerel, bölgesel ve kablo ortamından yayın yapan kuruluşlara; kapsadığı yayın alanı itibariyle, bir milyondan fazla nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlîin ağırlığına göre, altmış milyar liradan az olmamak kaydıyla yüz milyar liraya kadar yine idari para cezasının uygulanacağı belirtilmektedir.

Kapsadığı yayın alanı itibariyle, beş yüz bin ilâ bir milyon arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara ihlâlîin ağırlığına göre, otuz milyar liradan az olmamak kaydıyla altmış milyar liraya kadar idari para cezasının uygulanacağı ibaresi geçmektedir. Yayın yapılan kitle sayısı ile idari para cezaları arasında paralellik gözükmemektedir.

Kapsadığı yayın alanı itibariyle, iki yüz elli bin ilâ beş yüz bin arasında nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlîin ağırlığına göre, yirmi milyar liradan az olmamak kaydıyla kırk milyar liraya kadar idari para cezasının uygulanacağı ifade edilmektedir.

Kapsadığı yayın alanı itibariyle, iki yüz elli binden az nüfusa ulaşan il ve ilçelere yayın yapanlara, ihlâlîin ağırlığına göre, beş milyar liradan az olmamak kaydıyla on milyar liraya kadar idari para cezası verilir.

İdari para cezalarının miktarlarının tespitinde, televizyon kuruluşlarının ulusal ve

bölgesel yayın yapmaları ve yayınlarıyla hitap ettikleri kitlenin sayısal durumunun ölçüt olarak ele alınması, televizyon kuruluşlarının ekonomik, sosyal ve siyasal güçleriyle doğru orantılı olduğundan, alınan bu ölçütün isabetli olduğu kanaatindeyiz.

Radyo yayınları için, televizyon kuruluşlarına uygulanan miktarın yarısı kadar idari para cezası uygulanacağı ilgili maddede belirtilmiştir. Radyo yayınlarıyla televizyon yayınlarının verdiği mesajlarla dinleyici ve izleyici kitlesinde bırakacağı etkilerin bir olamayacağı ve mali güçlerinin de bu duruma göre paralellik arz edeceğinden dolayı, bu madenin de adilane bir uygulamayı amaçladığını söyleyebiliriz.

Para cezalarının, her yıl Maliye Bakanlığı'nca ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılacağı belirtilmektedir. Ancak bu para cezalarının artırıldığı gibi ekonomik şartlara göre düşürülmesi de gündeme getirilmelidir.

Yayın İlkeleri'nin, ihlâl tarihinden itibaren, takip eden bir yıl içinde tekrar ihlali halinde verilen para cezalarının yüzde elli oranında arttırılacağı belirtilmiştir. Böyle bir yaptırımın uygulanabileceğinin var oluşu hukuka aykırılığın önlenmeye çalışılması bakımından oldukça önemlidir. Yayın kuruluşlarının bir yıl içinde Yayın İlkeleri'nin ihlalinin üçüncü kez tekrarı halinde, ağırlığına göre izin uygulamasının bir yıla kadar geçici olarak durdurulacağı bildirilmektedir.

Diğer yandan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlık ve bağımsızlığına, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı yayın yapılması; toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmesi; yayıncılığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dâhil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhrî hısımları veya bir başka gerçek veya tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılması halinde uyarı yapılmadan, yayın kuruluşunun yayının bir ay durdurulacağı, ihlâlin tekrarı halinde yayının süresiz olarak durdurulacağı ve yayın lisans izninin iptal edileceği belirtilmiş, bu konudaki hassasiyet ve ciddiyet daha sert yaptırımlarla ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yayın ilkelerine aykırı yayınlar sonucunda uygulanan idari yaptırımlar, etik

yayıncılığın ülkemizde yerleşmesi açısından büyük öneme sahiptir. Aslında bu gibi yaptırımlar istenmeyen durumlardır. Yayın kuruluşları kendi üzerlerine düşen görevleri yaptıkları takdirde çoğu sorunun çözüleceği kanaatini taşımaktayız. Bununla beraber Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığının önü daha da açılmalıdır. Bu konuda kanunda teşvik edici hükümler yer almalıdır.

III- RADYO VE TELEVİZYONLARIN GÖREVLERİ

1982 Anayasası ile güvence altına alınan iletişim özgürlüğü, kitle iletişim araçlarının, toplumsal açıdan önemli bir görev ifa etmelerine yardımcı olmaktadır. İletişim araçlarının bu amaçları, iletişim özgürlüğünün de çerçevesini çizmektedir. Çağdaş teknolojiyle birlikte, iletişim araçlarının kapsamı da genişlemekte, yeni iletişim araçları³¹ kitle iletişim araçları arasına katılmakta, mevcut kitle iletişim araçları da, toplumsal ihtiyaçlara göre şekil değiştirebilmektedir. İşyerlerinde kapalı devre yayın yapan radyolarla, radyonun bugün ulaştığı durum farkı açıklamaya yeterlidir. Televizyon istasyonları sayısındaki hızlı artış ve radyo ve televizyon kuruluşları arasındaki amansız rekabet, radyo ve televizyon yayınlarının niteliğinin de değişmesine zemin hazırlamıştır. Bu değişim sonucunda, sadece film, haber, müzik, spor, eğitim amaçlı yayın yapan onlarca radyo ve televizyon kanalı kurulmuştur. Belli bir alana yönelik yayın yapan bu radyo ve televizyonlar dışında, binlerce radyo ve televizyon, haber, spor, eğlence, eğitim vs. hemen her alanı kapsayan yayın yapmaktadırlar.

Tematik yayın yapan radyo ve televizyonları bir yana bırakacak olursak, doktrinde, genel yayın yapan radyo ve televizyonların, beş temel görevi olduğu kabul edilmektedir. Bunlardan birincisi ve en önemlisi haber verme, ikincisi eleştiri, üçüncüsü eğitime, dördüncüsü eğlendirme, beşincisi ise kamuoyu oluşturma görevidir.

³¹ Günümüzde internet kitle iletişimi noktasında en son noktada gözükmektedir. Kim bilir onlarca yıl sonra internet de kitle iletişimi noktasında demode olabilir. Kitle iletişiminde yeni sistemler ortaya çıkabilir. Uydulararası haberleşme teknikleri daha da yaygınlaşarak kişilerin kullanımına sunulabilir.

A- HABER VERME GÖREVİ

Radyo ve televizyon denildiğinde büyükler için akla ilk gelen haberdur. Radyo ve televizyonun en önemli görevi, belki de varlık sebebi, haber vermedur.³² Radyo ve televizyon kuruluşları, haber verme görevini hiçbir engelle karşılaşmaksızın ülke içinde ve dış dünyada gelişen olayları, düşünceleri ve kişiler hakkındaki haberlerin, objektif, tarafsız ve tamamen özgür bir şekilde yerine getirebilmelidir.

Vatandaşların haber alma ve bilgilenme hakkı, demokratik bir toplumun vazgeçilmez unsurları arasındadır. Kamuyu ilgilendiren, sosyal, siyasal, ekonomik, toplumsal, sanatsal, bilimsel vb. her konu, haber alma ve bilgilenme özgürlüğü kapsamındadır. Vatandaşlar, ülkesinde ve dış dünyada neler olup bittiğini öğrenme hakkına sahiptir.

Radyo ve televizyonlar, asli görevleri olan haber verme işlevini sürdürürken, elindeki bu önemli imkânla, halkın eğitim ve kültür düzeyini yükseltmeye katkı sağlamalıdır. İletişim özgürlüğünün amacı, kamuyu ilgilendiren konularda haber vermek, halkın gözü kulağı olmak ve kamuoyunu aydınlatmaktır.³³ Yargıtay da, bazı kararlarında, radyo ve televizyonların halkı aydınlatma görevine vurgu yapmaktadır.³⁴

B- ELEŞTİRİ VE DENETİM GÖREVİ

Toplumun aynası olmak, sosyal, siyasal veya ekonomik yaşamdaki olumsuzlukları gözler önüne sermek, radyo ve televizyonun en önemli görevleridir. Radyo ve televizyonlar, eleştiri ve denetim görevini yerine getirirken, eleştiri gerçek bilgilere dayalı, makul ve objektif olmalı, kamuoyunun oluşumuna olumlu katkı

³² Yarg. 4.HD. Basının başlıca görevlerinden birisi ve belki de en önemlisi, zamanında, gereken ayrıntıları ile ve doğru olarak kamu yararı bulunan haberleri toplayarak halka, topluma ulaştırmak; böylece toplumun düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve böylece kamuoyunun serbestçe oluşmasını sağlamaktır. 1.06.1993 tar. E. 1993/5122, K. 5790. (SMİP)

³³ DURAL Mustafa, Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler, İstanbul 1995, s. 136; ÖZSUNAY Ergun, Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu, 5.Bası, İstanbul, 1982. s. 129; ÖZTAN Bilge, Şahsın Hukuku, Hakiki Şahıslar, Ankara 2001, s. 150; TEKİNAY S. Sulhi, Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku, 6.Bası, İstanbul 1992, s. 264; OĞUZMAN M. Kemal / ÖZ Turgut, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 3.Bası, İstanbul 2000, s. 488; SERDAR, s. 137.

³⁴ Yarg. 4.HD. 21.03.1980 tar. E.1980/1302, K. 3719. (YKD. 1981, S. 5, s. 562.); Yarg. 4.HD. 12.04.1979 tar. E. 1978/9042, K. 4935. (YKD. 1980, S. 3, s. 355.)

sağlamalıdır.³⁵ Bu çerçevede, kamuya mal olmuş kişiler, yaptıkları iş dolayısıyla, eleştiriye önceden razı olmuş kabul edilmektedir. Sağlıklı bir eleştiri mekanizması, en etkili denetim biçimidir. Aynı zamanda, toplumun her kesiminin yönetime katılması anlamına gelmektedir.

Eleştiri, yolsuzlukların önlenmesine, yanlış uygulamaların azalmasına, büyük katkı sağlayabildiği ölçüde doğru yapılmıştır, aksi takdirde eleştiri sınırlarının aşılması kişilik haklarına saldırı niteliği taşır. Yargıtay, ilgili kararında³⁶ davacının yazmış olduğu eserinden yola çıkarak, davalının televizyon ana haber bülteninde, davacı için (psikolojik tedaviye muhtaç olduğunu düşünüyorum, bu konuda psikologlarımız kendisine yardımcı olursa sevinirim.) şeklinde beyanda bulunduğundan hareketle bu sözlerin eleştiri sınırlarını aşarak, davacının kişiliğine yönelik saldırı niteliğinde bulunduğunu açıklamıştır.

C- EĞİTİM GÖREVİ

Radyo ve televizyon yayınlarının belki de en önemli yönü, bilginin daha geniş kitleler tarafından paylaşımına imkân vermesidir. Radyo ve televizyonların yaygınlaşmasıyla bilgi, geniş bir kesim tarafından paylaşılmaya, saniyelerle ifade edilen bir zaman dilimi içerisinde, milyonlarca kişiye ulaşma imkânına kavuşmuştur. Günümüzde, sadece eğitim amaçlı yayın yapan radyo ve televizyonlar yanında, genel yayın yapan radyo ve televizyonlar da, belli konularda eğitim amaçlı programlar yayınlamakta, halkın eğitimine katkı sağlamaktadırlar. Radyo ve televizyonlara halkı eğitmek ve bilinçlendirmek konusunda çok büyük görev düşmektedir. Radyo ve televizyon kuruluşları reyting uğruna bu görevlerini göz ardı etmemelidirler.³⁷

Radyo ve televizyonların eğitime görevi ile izleyici talepleri, çoğu kere örtüşmez. Radyo ve televizyon izleyicileri üzerinde yapılacak bütün araştırmalarda, eğitim

³⁵ Radyo ve televizyonların kamuoyu oluşturabilmelerindeki etkin rolü unutulmamalıdır. Olumlu ya da olumsuz halkı yönlendirebilmektedirler.

³⁶ Yarg. HGK. 25.06.2008 tar. E. 2008/4-445, K. 2008/450. (SMİP)

³⁷ Radyo ve televizyon kanallarının birçoğu 2009 yılı gözlemlerine göre genelde reyting uğruna her şey caizdir anlayışına kapılmışlardır. Asli görevlerini dürüstçe gözden geçirmeyi bir kez daha düşünmeleri menfaatleri icabıdır.

konusunun ön sıralarda yer alacağını beklemek hayalcilik olur. İzleyicinin, eğitimle ilgili programlara gerek duymamaları, bu tür programların göz ardı edilmesine neden olmamalıdır. Kaldı ki, 3984 sayılı Kanuna istinaden çıkartılan yönetmeliğin 29.maddesinde, eğitim, kültür ve sanat müziğine ilişkin yayınların, programların toplam yayın süresinin %15' inden az olamayacağı hükmü getirilmiştir.³⁸

D- EĞLENDİRME GÖREVİ

Radyo ve televizyonların işlevlerinden biri de eğlendirme görevidir. Eğlendirme deyince müstehcenlik akla gelmemelidir. Bilakis insanların rahatlamaları için yapılan bir takım etkinliklerdir. Ülkemizdeki, ekonomik kaynakların yetersizliği, işsizlik, büyük kentlere göç olgusu, gelir düzeyinin düşük oluşu, özellikle televizyonları tek eğlence aracı haline getirmektedir. Milyonlarca kişi, eğlence ihtiyacını televizyonla karşılamaya çalışmaktadır. Bu durum, televizyonların eğlence ve magazin programlarına daha fazla yer vermesine neden olmaktadır. Sadece Türkiye'de değil dünyada da magazin basınının esas tüketicileri, gerek ekonomik gerekse kültür düzeyi ülke ortalamasının altında olan kesimlerden oluşuyor. Eğlenmek için yatları, yazlıkları olmayan, yurtdışına gidemeyen, tatile çıkamayan, günlük uğraşları sırasında gülmeye, eğlenmeye pek vakti olmayan, vakti olsa da hali dermanı pek olmayan insanlar bu gereksinimlerini magazin basını sayesinde karşıyorlar.³⁹

E- KAMUOYU OLUŞTURMA GÖREVİ

Radyo ve televizyonlar, kamuoyunun olumlu yönde oluşmasında da⁴⁰ önemli bir işleve sahiptir. Yetişkinlerin eğitiminde, televizyonların, radyoya göre daha etkili olduğu, bireyin demokratik sürece katılmada ise radyonun daha etkili olduğu

³⁸ TORAMAN, s. 34.

³⁹ DURAN Ragıp, Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri, Yapı Kredi Yay. 1.Bası, İstanbul 1999, s. 41.

⁴⁰ Yarg. 4.HD. Ne fikir özgürlüğü, ne de fikri tenkit hakkı sınırsız değildir. O halde, her iki davranış da yasa ve ahlak kuralları içinde ve özellikle kamuoyunun olumlu yönde oluşmasına, toplumun daha ileriye götürülmesine yardım amacı ve özellikle bilimsel bir yaklaşımla yapılmalı, karşı fikirler böyle bir anlayış içinde dışı vurulmalıdır. 23.06.1977 tar. E:1976/10894, K. 1977/7295. (YKD. 1979 tar. S.2, s. 180)

bilinmektedir. Radyo ve televizyonlar, bu üstün özellikleri dolayısıyla, sürekli siyasal iktidarların ilgi alanı içerisinde olmuşlardır. Kamuoyunun ilgisi nedeniyle, siyasiler de radyo ve televizyon kuruluşlarının ilgi alanı içerisinde.

Doktrinde radyo ve televizyonların kamuoyu oluşturma görevinin varlığı ya da yokluğu tartışmalıdır. Hâlbuki cevap ve düzeltme hakkının amaçlarından biri de kamuoyunun gerçek bilgileri öğrenmesine katkıda bulunmak ve sağlıklı bir kamuoyunun oluşumunu sağlamaktır. Radyo ve televizyon yayınları vasıtasıyla çok çabuk kamuoyu oluşabilmektedirler.⁴¹

⁴¹ Bazı radyo ve televizyon kanallarının Filistin-Gazze'ye yardım, Pakistan'a yardım konusunda resmi kurumlardan daha büyük etkiler gösterdiği ortadadır. Birtakım mitinglerin düzenlenmesi, halkı bir anda harekete geçirmesi gibi çok çabuk kamuoyunun oluşmasına katkı sağlamaktadırlar.

II. BÖLÜM

RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA

KİŞİLİK HAKLARININ İHLALİ

I- GENEL OLARAK KİŞİLİK HAKLARI

Gerek uluslararası sözleşmelerde, gerek kanunlarda ve gerekse bilimsel ve yargısal içtihatlarda, kişilik hakları kavramına yer verilmesi buna verilen önemi göstermektedir. Kişilik haklarıyla ilgili farklı tanımlar yapılmakla birlikte, kişilik hakları, kişiliği oluşturan değerlerin tümü üzerindeki hak olarak kabul edilmektedir.⁴² Görüşüne katılmaktayız.

Kişilik haklarının konusu üzerine de çeşitli tanımlamalar yapılmakla beraber en kapsamlı tanım şu şekildedir: Hakkın konusunu, gerçek kişilerin doğumlarından ölümlerine kadar, tüzel kişilerin de hak ehliyetini kazandıkları andan sona ermelerine kadar sadece var olmaları nedeni ile ayrılmaz bir biçimde sahip oldukları hukuken korunan değerleri oluşturur. Yani kişilik haklarının üzerinde geçerli olduğu kişisel değer ve varlıkların bütünü⁴³ olduğu belirtilmektedir.

Kişilik hakları; bir kişiye kişi olması hasebiyle tanınır. Bu hakların korunduğu menfaat parayla ölçülemeyen, ekonomik değer taşımayan varlık ve değerlerdir.⁴⁴

Kişilik hakları, malvarlığı üzerinde değil, kişisel varlıklar üzerindeki haklardır. Dolayısıyla, kişilik haklarının özelliklerinden, dört temel sonuç ortaya çıkmaktadır:⁴⁵

Kişilik hakları, şahsa sıkı biçimde bağlı haklardan olduğundan, başkasına devredilemez ve bu haklardan vazgeçilemez. Kişilik hakları, kişiliğin başlangıcı ile

⁴²HELVACI Serap, Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar, Beta Yay, İstanbul 2001, s. 41.

⁴³SIRABAŞI Volkan, İnternet ve Radyo-Televizyon Aracılığıyla Kişilik Haklarına Tecavüz (İnternet Hukuku), Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s. 27.

⁴⁴SIRABAŞI, s. 27.

⁴⁵TORAMAN, s. 60.

birlikte doğar, kişiliğin sona ermesi ile sona erer.⁴⁶ MK nun 23. maddesinde:

(I)- Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez.

(II)-Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlaka aykırı olarak sınırlayamaz. İbaresini kişilik haklarının önemine işaret etmektedir.

Kişilik hakları ölümle sonra erdiğinden, miras yoluyla intikal etmez.⁴⁷ MK nun 25. maddesinin 4. fıkrasına göre; ölenin yakınları da, ölene yapılan haksız saldırılardan dolayı mirasçı sıfatıyla değil, bu saldırıya istinaden kendi kişilik haklarının ihlali nedeniyle dava veya talep hakkına sahiptir.⁴⁸

Kişilik hakları mutlak haklardan olduğundan, herkese karşı ileri sürülebilir. Bu niteliği dolayısıyla, kanun, kişilik haklarına giren tüm unsurları korumuştur. Hiç kimse haksız olarak kişilik haklarını ihlâl edemez. Kişilik hakları sahibi, bu hakkının ihlâl edilmemesini isteme hakkına sahiptir. Aynı şekilde, mutlak haklardan olan kişilik hakları kural olarak, zamanaşımına uğramaz. Ancak, kişilik haklarının ihlâlinden kaynaklanan tazminat alacakları zamanaşımına tabidir.

Kişilik haklarının bir diğer niteliği, bu hakkın, malvarlığı haklarından olmamasıdır. Kişilik haklarının konusunu, mali değer taşımayan manevi varlık ve değerler oluşturur. Kişilik haklarına yapılan saldırılar da genellikle manevi bir zarar oluştururlar. Kişilik haklarına yönelik saldırıların manevi bir zarar meydana getirmesi, maddi zarar doğurmayacağı anlamına gelmez.⁴⁹

Uluslararası kaynaklar dışında Anayasa'da da kişilik haklarını koruyan önemli hükümler yer almaktadır. Bunlar arasında, herkesin kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu (Madde 12), Herkesin yaşamak, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının bulunduğu (Madde 17), Özel yaşamın gizliliğine dokunulamayacağı (Madde 10), Herkesin düşünce özgürlüğüne sahip olduğu (Madde 25), Herkesin, bilim ve sanat özgürlüğüne sahip

⁴⁶ ÖZTAN, s. 116; SERDAR, s. 29; KILIÇOĞLU Ahmet, Şeref-Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Korunma, Ankara 1999, s. 7; DURAL, s. 101; AYDIN Sevil, Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Hukuksal Korunma, Adil Yay. Ankara 1997, s. 14.

⁴⁷ SIRABAŞI, s. 25.

⁴⁸ Tecavüze uğrayarak öldüğü öne sürülen annesinden dolayı kişilik haklarına dolaylı yönden saldırılmış bulunan kişinin dava hakkı olabilmektedir.

⁴⁹ SIRABAŞI, s. 24.

olduğu (Madde 27) belirtilmiştir. Basın özgürlüğünün şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının korunması amacıyla sınırlandırılabilceği (Madde 28), kişilerin şeref ve haysiyetlerine dokunan ve gerçek dışı olan yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkının bulunduğuna dair hükümler (Madde 32) büyük önem taşımaktadır.

Türk-İsviçre hukukunda, kişilik hakları tanımına yer verilmemekle birlikte, MK 24 ve BK 49.maddelerde kişilik hakkı deyimi yer almaktadır.

MK madde 24 (I)- Hukuka aykırı olarak kişilik haklarına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir.

(II)- Kişilik hakları zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.

BK 49. madde (I)- şahsiyet hakkı hukuka aykırı bir şekilde tecavüze uğrayan kişi, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat namıyla bir miktar para ödenmesini dava edebilir.

(II)- Hâkim, manevi tazminatın miktarını tayin ederken, tarafların sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarını da dikkate alır.

(III)- Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir tazmin sureti ikame veya ilave edebileceği gibi tecavüzü kınayan bir karar vermekle yetinebilir ve bu kararın basın yolu ile ilanına da hükmedebilir.

MK 24 ve 25. maddelerinde öngörülen genel kişilik hakları yanında, kişilik haklarının korunmasıyla ilgili çeşitli kanunlarda, birçok hükümler vardır. Örneğin, isim üzerindeki hakkı ile ilgili MK 26 ve 27. maddeleri, hayat ve vücut bütünlüğüne ilişkin hakkı ile ilgili BK nun 47. maddesi, ekonomik hürriyet hakkı ile ilgili FSEK nun 14. maddesi ile birlikte TTK nun 56 ve devamı maddeleri bunlar arasında sayılabilir.

II- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA KİŞİLİK

HAKLARININ İHLALİ

A- İHLALLERİN ÇEŞİTLERİ

1- BİR SÖZLEŞME İLİŞKİSİNE DAYALI OLARAK

Radyo ve televizyon yayınlarında sözleşme ilişkisine dayalı olarak kişilik haklarının ihlali uygulamada ender olarak görülmektedir. Radyo ve televizyon yayınlarında kişinin rızasına dayalı ihlal iki şekildedir. Bunlardan birincisi sözleşme ilişkisine uygun bir davranış yoluyla ihlal, ikincisi ise sözleşme ilişkisine aykırı davranış yoluyla ihlaldir.

a- Sözleşme İlişkisine Uygun Davranış Yoluyla

Türk-İsviçre Borçlar Hukuku sistemlerinde sözleşme hürriyeti ilkesi geçerlidir. Bu ilkeye göre,⁵⁰ taraflar sözleşmenin konusunu, taraflarını, kapsamını, içeriğini ve süresini diledikleri gibi tayin edebilme hürriyetine sahiptirler. Bu ilke gerek Anayasamızın 48. maddesinde gerekse Borçlar Kanununun 19. maddesinde belirtilmiştir. Her hürriyet gibi sözleşme hürriyeti de sınırsız değildir. Bu ilkenin sınırları, Borçlar Kanunu madde 19/2 ve Türk Medeni Kanunu madde 23 ile belirlenmiştir. Türk Medeni Kanunu madde 23/1 ve 23/2'ye göre; kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse hürriyetlerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlaka aykırı olarak sınırlayamaz.

Yargıtay ilgili bir kararında,⁵¹ bireylerin kişiliklerini ve ekonomik varlıklarının temellerini, ahlak anlayışlarıyla bağdaşmayacak bir biçimde tehlikeye sokan sınırlamaların aşırı olup, bu sınırlamaları öngören sözleşmelerin hükümsüz olduğu belirtilmiştir.

⁵⁰ SIRABAŞI, s. 81.

⁵¹ Yarg. HGK. 11.02.1976 tar. E. 1088, K. 209. (SMİP)

Kişilik haklarından mutlak bir vazgeçmenin mümkün olmadığını, Medeni Kanununun 23. maddesi belirtmiştir. Kişilik hakları, mutlak haklara dâhil olduğundan, bunlardan vazgeçmek için kişinin bütün muhataplarına sahip olduğu bu değerlerden vazgeçtiğini gösteren bir irade açıklamasında bulunması gerekir. Böyle bir davranış ise kişilik haklarının niteliği ile bağdaşmaz.⁵² Zira kişilik hakları, kişilere kişi olmaları sebebiyle tanınan haklardır. Bu maddeye göre geçersiz sayılan sözleşmeler, kişilik haklarını bütünüyle ortadan kaldırmaya ve bu yönde tehlikeye düşürmeye yönelik veya kullanılmasını imkânsızlaştıracak veya da aşırı derecede güçleştirecek olan sözleşmelerdir.⁵³ Borçlar Kanunu 19. madde, Medeni Kanununun 23. maddesini tamamlamaktadır. Borçlar Kanunu madde 19/1 ve 19/2'ye göre; bir sözleşmenin konusu, kanunun gösterdiği sınır içinde, serbestçe tayin olunabilir. Kanunun kati surette emrelediği hukuki hükümlere veya kanuna muhalefet; ahlaka veya kamu düzenine yahut kişilik haklarına aykırı olmadıkça iki tarafın yaptıkları sözleşmeler geçerlidir.

Kişinin rızasına dayanan kişilik haklarının ihlalleri MK nun 23. maddesi kapsamında değildir. Kişilik haklarının ihlali sonucunu doğuran bir sözleşmenin bu madde kapsamında ihlal sayılabilmesi için, kişilik haklarının konusunu oluşturan kişisel değeri tümüyle ortadan kaldırmaya ve bu yönde tehlikeye düşürmeye yönelik veya kullanılmasını imkânsızlaştıracak veya da aşırı derecede güçleştirecek nitelikte olması gerekir.⁵⁴ Buna göre bir kişinin radyo ve televizyon kanalları ile onur ve saygınlığına karşı yapılacak saldırılarda hiçbir hukuki yola başvurmayaacağına dair yaptığı bir sözleşme, kişinin bir televizyon programında gizli ve özel hayatının tümünün yayınlanabileceği buna karşı kendisinin hiçbir şekilde tazminat istemeyeceğine dair yaptığı bir sözleşme veya kişinin bir radyo ve televizyon kanalıyla cinsel hayatının tüm yanlarıyla yayınlanmasına dair yaptığı sözleşme MK 23. maddeye aykırıdır. Bu tür sözleşmeye uygun olarak yapılan saldırılarda rıza hukuka uygunluk sebebi değildir. Ancak kişi, özel hayatının bir bölümünün veya anı defterlerinin bir radyo ve televizyon programında yayınlanmasına dair bir sözleşme yapabilir.⁵⁵

⁵²TANDOĞAN Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet, Ankara 1961, s. 4; ÖZTAN, s. 141; HELVACI, s. 48; AKİPEK Jale G. / AKINTÜRK Turgut, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, 6.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2007, s. 361.

⁵³SERDAR, s. 67; ÖZTAN, s. 143.

⁵⁴SERDAR, s. 68; ÖZTAN, s. 144.

⁵⁵SIRABAŞI, s. 82.

b- Sözleşme İlişkisine Aykırı Davranış Yoluyla

Sözleşme ilişkisine aykırı davranış yoluyla ihlal, kişisel değerın konu olduğu bir sözleşmeden kaynaklanır. Buradaki sözleşme MK 23. maddeye aykırı bir sözleşme değildir. Kişilik hakları ihlali, sözleşmeden doğan borcun ifa edilmemesi veya gereği gibi ifa edilmemesi yoluyla oluşur.⁵⁶ Kişinin, piyasaya yeni çıkacak kasetini tanıtmak için hazırladığı ve yayını konusunda bir radyo ve televizyon kanalıyla sözleşme yapmasına karşın bunun yayınlanmaması durumunda sözleşmeden doğan borç ifa edilmemiştir ve kişinin ekonomik varlığına bir saldırı oluşturmuştur. Kişi, kendisi ile röportaj yapılmasına izin vermiş ve bu röportajda özel hayatının bazı olaylarını açıklamıştır, fakat televizyon kanalı kişinin anlatımı dışında özel hayatını daha ayrıntılı bir biçimde vermiştir. Bu durumda sözleşme ilişkisinde verilmiş olan yetki aşılmıştır.⁵⁷ Yine bir kişinin bir radyo ve televizyon programında yapmış olduğu açıklamaların tümü değil de sadece bir bölümü yayınlanmış olabilir. Bu durum da aynı kapsamdadır.

2- SÖZLEŞME DIŞI DAVRANIŞA DAYALI OLARAK

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlaline uygulamada çoğunlukla sözleşme dışı davranış yoluyla rastlanılmaktadır. Teknolojinin gelişimine paralel olarak radyo ve televizyon dünyasındaki gelişmeler sonucunda, radyo ve televizyon kuruluşları ticari bir yarışa girmişlerdir.⁵⁸ Radyo ve televizyon kanallarının sayısındaki artış da bu tür saldırıları oldukça artırmıştır.⁵⁹

Bu tür ihlaller, MK nun 24. maddesi ile düzenlenmiştir. Bu maddenin içeriğinde görüldüğü üzere, kişilik haklarına karşı yapılan her tür saldırı hukuka aykırıdır. Ancak bu saldırılara karşı MK nun 24. maddesinin 2. fıkrasında sayılan hukuka uygunluk sebepleri bulunabilir.⁶⁰

⁵⁶ SERDAR, s. 69; TÜFEK Ömer Faruk, Basın Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Bu İhlale Karşı Özel Hukuk Ceza Hukuku ve İHAS Koruması, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, s. 55.

⁵⁷ KILIÇOĞLU, Şeref-Haysiyet, s. 35.

⁵⁸ SIRABAŞI, s. 70.

⁵⁹ DOĞAN Murat, Şahsiyet Hakkına Tecavüzün Önlenmesi Davası, AÜEHF'nin 10. Öğretim Yılına Armağan, AÜEHFD C.5, 2001, s. 420.

⁶⁰ İŞGÜZAR Hasan, Kişilik Hakkının İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat Davasının Şartları, ABD 1990, s. 855.

A- HAKLARIN KONUSU BAKIMINDAN

Kişilik hakları, kişinin kişisel değerlerinin tümü üzerinde geçerli olan haklardır. Bu hakların konusuna tüm kişisel değerler girdiği için, kişilik haklarına özgü nitelik ve hukuki sonuçlar, onun konusuna giren kişisel değerlerin her biri yönünden de geçerlidir.⁶¹ Kanunda kişilik haklarının konusunu oluşturan değerlerin neler olduğu sayılmamıştır. Bunun sebebi, kişilik haklarını oluşturan kişisel değerlerin zamana göre farklılık arz etmesidir.⁶² Ayrıca, kanun bazı istisnalar dışında hangi hallerin kişilik haklarına saldırı teşkil ettiğini de belirtmemiştir. Çünkü toplum yapısının sürekli değiştirmesi, gelişmesi, bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler nedeniyle her geçen gün yeni bir saldırı türü ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir gruplama yapay bir görünüm arz ettiği gibi bir örnek olmanın ötesinde değildir.⁶³ Bu gruplamayı üç bölüm altında yapmak mümkündür. Bunlar; maddi kişisel değerler, manevi kişisel değerler ve ekonomik kişisel değerlerdir.

1- MADDİ KİŞİSEL DEĞERLER

Kişilik haklarının konusunu oluşturan maddi kişisel değerler, insanın sağlıklı ve tam bir bedensel yapıya sahip olmasını ve bunu sürdürebilmesini sağlayan, hayat; sağlık ve bedensel bütünlük (vücut bütünlüğü) gibi değerlerdir.⁶⁴

Radyo ve televizyon yayınlarıyla bir kişinin maddi kişisel değerlerinin doğrudan ihlali mümkün değildir. Maddi kişisel değerlere yönelik ihlaller ancak dolaylı olarak ve özellikle kişinin sağlığına dönük olabilir.⁶⁵ Sağlık açısından ise fiziki sağlığa ve ruh sağlığına yönelik ihlaller gündeme gelebilir. Örneğin; bir televizyon yayınında gerçek olmayan bir habere konu olan kişinin şok geçirerek kalp krizi nedeniyle ağır

⁶¹ ZEVKLİLER Aydın / HAVUTÇU Ayşe, Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Seçkin Yayınevi, Akara 2005. s. 120.

⁶² SERDAR, s. 23; ÖZTAN, s. 118; TANDOĞAN, s. 17; AKİPEK / AKINTÜRK, s. 346; OĞUZMAN M. Kemal, İsviçre ve Türkiye’de Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu’nda Şahsiyetin Hukuka Aykırı Tecavüze Karşı Korunması ve Özellikle Manevi Tazminat Davası Bakımından Yapılan Değişiklikler, Haluk Tandoğan Anısına Armağan, Ankara 1990, s. 10; DURAL, s. 100; Yarg. 4.HD. 15.02.2002 tar. E.2000/10596, K. 2001/1501. (YKD. 2001, S. 8, s. 1177.)

⁶³ ÖZTAN, s. 118; AKİPEK / AKINTÜRK, s. 348.

⁶⁴ SERDAR, s. 30; İŞGÜZAR, s. 857.

⁶⁵ SERDAR, s. 74; AYDIN, s. 108; DOĞAN, s. 394; TÜFEK, s. 91.

hastalanması veya hayatını kaybetmesi gibi durumlar, sağlığa yönelik ihlallerdir.

Ayrıca şiddet içerikli programlar nedeniyle çocukların ruh sağlığının bozulması durumu bilinen bir gerçekliktir. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununun 4. maddesinin z bendinde, gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek türden programların, çocukların ve gençlerin seyredebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmaması gerektiği, radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkeleri arasında gösterilmiştir.

a- Hayat

Hayat kişinin, maddi kişisel değerlerinin en önemlisidir. Her kişi, hayatını sürdürme konusunda hak sahibidir. Başkaları onun hayatını sona erdirmeye hakkına sahip olmadığı gibi, kişi kendisi de hayatından vazgeçemez ve öldürülmesine razı olamaz. Bu niteliğiyle hayat hakkı kişilik haklarının hayat üzerindeki bir yansımasıdır.⁶⁶

Hayat, insan hakları sözleşmelerinin⁶⁷ en çok önem verdiği bir haktır. Dünyada hayat hakkının korunması konusunda ileri gidilerek ölüm cezasının kaldırılması yolunda çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmaların sonunda ilk olarak AİHS'ne ek 28 Nisan 1984 tarihli ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin 6 numaralı protokol kabul edilerek pek çok Avrupa ülkesinde de ölüm cezası kaldırılmıştır.⁶⁸ Aynı çalışma Amerika Kıtasında da yapılmış ve 8 Haziran 1990 tarihinde Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine Ek ölüm cezasını kaldıran protokol kabul edilmiştir.⁶⁹ Hayat hakkı, diğer bütün özgürlüklerin ilk şartıdır. Hayat olmadan diğer hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi mümkün değildir. Hayat hakkı, sadece kişinin biyolojik varlığını değil, fiziki ve ruhsal bütünlüğünü de içerir. Hayat mutlak bir haktır. Bu nedenle, ne kişinin kendisi ve ne de bir başkası, bu hak üzerinde tasarrufta bulunamaz.

Hayat hakkına bu kadar önem verilmesine rağmen yine de sudan bahanelerle

⁶⁶ ZEVKLİLER / HAVUTÇU, s. 122.

⁶⁷ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 3. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. maddesi, Yaşam Hakkı ve Vücut Bütünlüğü'ne ilişkindir.

⁶⁸ ÇANKAYA / BATUR YAMANER, s. 3.

⁶⁹ KUZU Burhan, Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat, Filiz Kitapevi, 1997, s. 862.

insanların canlarına kıyılmaktadır. Hiç çekinmeden, gayet doğalmış gibi insan canına kıyan hatta bundan büyük zevk alan psikopatlar sokaklarda rahatça dolaşmaktadırlar. İnsan yaşamına yine bir insan tarafından çok acı bir şekilde son verilmektedir. Hatta küçük yaştaki çocuklar tüyler ürpertici bir şekilde öldürülmektedir. Hayatta yaşadığımız müddetçe bu gibi durumlarla karşılaşmamız kaçınılmazdır. İşin en önemli tarafı, bilinçli yaşayarak bu gibi durumlara istemeden de olsa düşmemek ve sebebiyet vermemektir.

Radyo ve televizyon yayınları toplumun büyük bir kesimi tarafından dinlenilip izlendiğinden dolayı, kişileri rahatça tesir altında bırakabilmektedirler. Radyo ve televizyon kuruluşlarının kişileri hedef gösterecek bununla birlikte tahrik edecek yayınlardan şiddetle kaçınmaları gerekir. Aksi takdirde doğacak sonuçlardan sorumlu olacaklardır. Kanaatimizce televizyon programlarında adam öldürme ve intihar etme sahnelerinin örnek alınabilecek şekilde yayınlanması kişilerin hayat hakkının bir nevi ihlalidir. Televizyondaki çizgi filmde etkilenen bir çocuk, yüksek bir binanın terasından atlayarak uçmayı deneyebilir. Bu tür yayınlar, kişilerin bedeni üzerinde maddi zararlara, kalıcı sakatlıklara sebep olabileceği gibi dolaylı olarak ölümle sonuçlanan olaylara da meydan verebilirler. Bu gibi durumlarda, kişinin hayat hakkının, yani kişilik haklarının yayın yoluyla ihlali söz konusudur.

b- Sağlık

Kişinin sağlığı da, maddi kişisel değerler içerisinde yer alır. Sağlıkla vücut bütünlüğü arasında fark vardır. Vücut bütünlüğü kişinin yaratılıştan sahip olduğu doğal ve organik tümlüktür. Oysa sağlık, bu bütünlüğün, organizmanın düzenli işleyişine ilişkin bir kavramdır.⁷⁰Yargıtay, ilgili kararında⁷¹ kişinin hayat ve sağlığının onun kişisel değerlerini oluşturduğunu ifade etmektedir. Kişinin sağlığına yönelik saldırılar, kişilik haklarının ihlali niteliğindedir.

Kişinin sağlığını korumaya yönelik çok sayıda yasal düzenleme vardır. Örneğin; 19 Temmuz 2009 tarihinde daha da yaygın halde yürürlüğe giren 5727 sayılı Tütün

⁷⁰ ZEVKLİLER / HAVUTÇU, s. 123.

⁷¹ Yarg. HGK. 26.09.2001 tar. E. 2001/4-595, K. 2001/695. (SMİP)

Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun sadece bunlardan birisidir. Bu Kanunun çıkartılması ve hiç taviz verilmeden uygulamaya konulması, hem bu ürünleri kullanan hem de bu ürünleri kullanmayan insanların sağlığına verilen önemin ciddiyetini göstermektedir.

Televizyon programlarında sigara içilmesi, filmlerde sigara içme görüntülerinin verilmesi, sigara ve içki reklamlarının radyo ve televizyon kanallarında yapılması bir nevi kişilerin sağlık üzerindeki hakkının ihlalidir. Ayrıca ünlü sanatçıların, açık alanlarda çekilen filmlerde ve açık alan televizyon programlarında dahi olsa sigara içmeleri, izleyicileri özendirinceğinden dolayı kişinin sağlık üzerindeki hakkının bir nevi ihlali sayılmalıdır. Televizyonda sağlıkla ilgili bir programda tavsiye edilen bir ilaç, izleyicilerden bazıları üzerinde olumsuz etki gösterebilir. Televizyondaki şiddet görüntülerinden etkilenen bir kişi, başkalarına zarar verebilir. Bu durumda kişilerin sağlık üzerindeki hakkı ihlal edilmiş olur.

Ruh sağlığı da beden sağlığı gibi kişilik haklarının kapsamı içerisindedir. Radyo ve Televizyon Yayınları Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesi, toplumun ruh sağlığını korumaya yönelik hükümler içermekte, şiddet ve cinsellik içeren yayınların, geç saatlerde yayınlanmasını öngörmektedir.

c- Vücut Bütünlüğü

Vücut bütünlüğü de, kişilik haklarının konusuna giren maddi kişisel değerler arasında yer alır. Kişi, vücudunu oluşturan organları, kemikleri, dokuları, en küçük parçaları üzerinde bile kişilik haklarına sahiptir.⁷²

Kişinin sağlıklı yaşaması ve diğer haklarını rahatça kullanabilmesi için vücut bütünlüğüne sahip olması gerekmektedir. Anayasamız kişinin hayat hakkını en temel hak olarak ele alarak, kimsenin vücut bütünlüğüne dokunulamayacağını ve kimseye eziyet edilemeyeceğini teminat altına almıştır. Bu münasebetle herkesin vücut bütünlüğünü koruma hakkı vardır.

⁷² ZEVKLİLER / HAVUTÇU, s. 122.

Bir tıbbi müdahale durumunda doktorun, hastanın ya da yakınının rızasını alması gerekir. Hastaya rıza dışında bir tıbbi müdahalenin hukuka uygun sayılabilmesi için, ancak üstün özel yararın söz konusu olması gerekir. Örneğin; hayati tehlikesi bulunan bir hastanın doktor tarafından acilen ameliyat edilmesi gibi durumlarda kişinin vücut bütünlüğü üzerindeki hakkı zedelenmemiş olur. Aksi takdirde keyfi tıbbi müdahaleler hastanın vücut bütünlüğü üzerindeki hakkının ihlali sayılacaktır.

Radyo ve televizyon yayınları sebebiyle vücut bütünlüğüne zarar verilmişse yayıncı ve sorumlular bu zararı telafi etmek zorundadırlar. Türk Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu gereğince vücut bütünlüğüne yönelik zararlara ve ölümlere ilişkin maddi ve manevi tazminat ödemek durumundadırlar.⁷³ MK nun 23, 24 ve 25. maddeleri ile BK nun 41, 45, 46 ve 47. maddeleri hayat, sağlık ve vücut bütünlüğüne yapılan saldırılar karşısında kişilik haklarını koruyan hükümleri ihtiva etmektedir. Özellikle BK nun 47. maddesi fiziki varlığın zarar görmesi durumunda tazminat sorumluluğunu düzenlemektedir. Ayrıyeten Türk Ceza Kanunu da vücut bütünlüğünü koruyucu maddeler içermektedir. TCK nun 81 ve 82. maddeleri kasten adam öldürme, 83.maddesi, ihmali davranış sonucu kasten adam öldürme, 85.maddesi ise taksirle adam öldürme fiillerini cezalandırmaktadır.⁷⁴

Radyo ve televizyonlardaki aşırı eleştiriler ya da başka sebeplerle yayınlar amacından çıkabilir. Bu tür yayınlar sebebiyle belli kişiler hedef durumuna düşürebilir. Bazı kişiler de birilerinin gözüne girmek için hedef durumuna düşürülen kişilere zarar vermek isteyebilirler. Eğer zarar verirlerse, yayıncı tedbirsizlik ve dikkatsizlikle adam öldürmek veya yaralamak yahut adam öldürmeye veya yaralamaya azmettirmekten yargılanabilecektir.

⁷³ AVŞAR / ÖNGÖREN, s. 80.

⁷⁴ TORAMAN, s. 73.

2- MANEVİ KİŞİSEL DEĞERLER

Kişisel değerlerin konusunu oluşturan manevi kişisel değerler, kişiliğin manevi varlıkları üzerindeki değerleridir. Kişilik haklarının en karmaşık ve özellik arz eden hakları bu grup içinde yer almaktadır.⁷⁵ Uygulama açısından radyo ve televizyon yayınlarında manevi kişisel değerlerin ihlaline oldukça çok rastlanılmaktadır.

Anayasada kişinin manevi varlığını geliştirme özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, özel yaşamın gizliliği gibi düzenlemelerle manevi kişisel haklar güvence altına alınmıştır. Bu haklar, başkalarına karşı olduğu gibi, kişilerin bizzat kendilerinden kaynaklanan vazgeçmelere karşı bile korunmuştur. MK nun 23. maddesinde, kimsenin özgürlüklerinden vazgeçemeyeceği veya onları hukuka ya da ahlaka aykırı olarak sınırlayamayacağı belirtilmektedir.

Ancak uygulamada manevi hakların radyo ve televizyon kuruluşları tarafından ihlali çoğunlukla, isim, resim, ses, onur ve saygınlık ile özel hayatın gizliliğine yönelik olmaktadır. İsim ve resim, kimi zaman maddi haklara konu olmakta iseler de, uygulamada çoğunlukla manevi açıdan saldırıya konu olduklarından⁷⁶ manevi haklar başlığı altında incelenmektedir.

a- Onur ve Saygınlık

Kişilik hakları denilince akla ilk olarak, onur ve saygınlık gelmektedir. Onur ve saygınlık insana insan olması nedeniyle tanınan ve kişilik haklarının konusuna giren manevi kişisel değerlerdendir.⁷⁷ Onur ve saygınlık, diğer bir ifadeyle şeref ve haysiyet doğuştan veya sonradan, kişinin kendi davranışlarıyla elde edilen değerler toplamıdır. Onur ve saygınlık, bir kimsenin toplum tarafından objektif olarak bir değer süzgecinden geçirilmesi sonucu elde ettiği bütün manevi değerlerin toplamıdır. Onur ve saygınlık

⁷⁵ KARTAL Bilal, Basın-Yayın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Hukuki Sorumluluk, Yargıtay Dergisi 1997,S. 1-2, s. 111.

⁷⁶ AVŞAR / ÖNGÖREN, s. 80.

⁷⁷ ZEVKLİLER / HAVUTÇU, s. 124.

toplumun objektif değer yargılarıyla belirlenir. Onur ve saygınlığın tayininde kişilerin sübjektif değer yargıları ölçü alınmaz.⁷⁸

Onur ve saygınlık manevi haklar kapsamındadır. Katillikle, uyuşturuca, silah veya tarihi eser kaçakçılığı yapmakla, vatana ihanet etmekle, beyaz kadın ticareti yapmakla, zina veya hırsızlık yapmakla, itham edilmesi gibi, durumlarda onur ve saygınlığın ihlali söz konusudur. Kişi, insan olması hasebiyle bu değerlerden bazılarında doğuştan sahiptir. Kişi çok zararlı biri olsa dahi, doğuştan sahip olduğu bu değerleri asla kaybetmez. Bunun sonucu olarak, bir yankesici, hırsız veya katil, asla bir hayvana benzetilemeyeceęi⁷⁹ gibi, kişinin, hukuk düzeni tarafından yaptırıma bağlanmayan ahlaki değer yargılarıyla ithamlara maruz kalması da, onur ve saygınlığın ihlalidir.

Kişiler, toplum içinde de bazı niteliklere sahiptir. Bu niteliklere sahip kimselere, topal, kel, kr, kambur, hasta adam, kanser, gibi fiziksel eksiklikler ve hastalık isnat etmek, toplumsal onur ve saygınlığın ihlalidir.⁸⁰ Onur ve saygınlığın ihlali fiziki eksikliklere ilişkin olabileceği gibi, kişinin organik olmayan, ruh hastası, psikopat, huysuz, vs. gibi ruhsal bazı bozukluk ve eksiklikleri ile ilgili sözlerle de olabilir. Ruhsal bozukluk veya eksiklikleri olmayan kişilere bu tür bozukluk ve eksiklikler isnat etmek aynı sonucu doğurur. Örneğin; sadist ve mazořist⁸¹ gibi bu kapsamda değerlendirilen sözcükleri uzaktan yakından alakası olmayan insanlar için kullanmak, o kişilerin onur ve saygınlığının ihlalidir.

Dava konusu bir olayda davacı vekili tarafından, davalının televizyon kanalının ana haber bülteninde müvekkilinin kişiliğine ağır hakaretlerde bulunulduğu belirtilerek, müvekkiline karşı söylenen sadist ve mazoşist gibi ifadelerin onur kırıcı ve haksız fiil niteliğinde olduğu ileri sürülmüş ve konu daha sonra yüksek mahkemeye intikal etmiştir. Yargıtay, konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.⁸² Dava konusu sözlerin sözlük anlamları ile günlük hayatta insanların yaygın olarak o sözcüklere yükledikleri anlamların her zaman aynı olmayabileceğini vurgulayarak, davalının sözlerinin

⁷⁸ KILIçOğLU, şeref-Haysiyet, s. 62; DURAL, s. 126; SERDAR, s. 34; HELVACI, s. 69; TÜFEK, s. 27.

⁷⁹ KILIçOğLU, s. 61.

⁸⁰ Yarg. 4.HD. 16.10.1979 tar. E. 1979/6924, K. 1143. (YKD. 1980, S. 9,s. 1214.)

⁸¹ Sadist, başkasına acı çektiren ve bundan zevk duyan; mazoşist ise, kendine acı veren ve bundan zevk alan anlamlarına gelmektedir.

⁸² Yarg. HGK. 26.03.2008 tar. E. 2008/4-295, K. 2008/270, (SMİP)

sözlükteki anlamında değil, yaygın olarak insanların kendi aralarında her gün kullandığı anlam ile kullanıldığını, (sadist, başkasına zarar veren; mazoşist, kendisine zarar veren) konuşmanın bütünü gözetildiğinde bu durumun görüldüğünü, bu kelimelerin sözlükteki anlamıyla kullanıldığını gösteren hiçbir bulgunun mevcut olmadığını belirterek davanın reddine karar vermiştir.

Yargıtay'ın bu kararı, kişilerin onur ve saygınlığının korunması noktasında eleştiri çeken bir niteliktedir. Her şeyden önce sadist ve mazoşist kelimelerinin anlamlarını herkes bilmemektedir. Sıradan kişilerin, anlamlarını bilmediği kelimelerle saygın kişilere ithamda bulunması düşünülemeyeceği gibi kültür seviyeleri de buna yeterli değildir. Sadist ve mazoşist kelimelerinin anlamını toplumda kültür seviyesi yüksek olan kişiler, sözlükteki anlamıyla algılamaktadırlar. Bilgi ve kültür seviyesi yüksek olan ve özellikle basın yayın alanında temayüz etmiş kişilerin, bu gibi kelimeleri gerçek anlamlarının dışında, toplumun genel anlayışı çerçevesinde sözlük anlamlarından farklı kullandıklarını var saymak bu işi çok zorlamak olacaktır. Ayriyeten sadist ve mazoşist kelimelerine halkın yüklediği anlamın ne olduğunu tespit etmek ayrı bir araştırma ve uzmanlık işidir. Bu kelimelerin gerçek anlamlarını kullanmak varken niçin sadist ve mazoşist kelimeleri tercih edilsin. Bir haberdeki mesajın, ne anlama geldiği toplumdaki genel anlayışa göre tespit edilebilir. Fakat kelimelerin ne anlama geldiği toplumun anlayışına göre değil, Türk Dil Kurumunun yüklediği anlama göre belirlenmelidir. Bu gibi durumlarda bilirkişi heyeti oluşturulmalıdır. Bilirkişi heyetinin sunacağı rapor, kararın isabeti açısından son derece önemlidir.

b- Resim ve Görüntü

Resim, dış dünyadaki bir görünüşün maddi bir cisim üzerindeki kopyasıdır. Görüntü ise, bu görünüşlerin hareketli bir kopyasıdır. Yargıtay resim ve portreleri bir kimsenin dış görünüşünü, o insanı teşhis etmeye elverecek şekilde aksettiren yüzeysel cisimlerdir diye tanımlamıştır.⁸³

⁸³ GÜMÜŞ M. Alper, Kişinin Resmi Üzerindeki Hakkı, KÜHFD, Kocaeli 1997, S.1, s. 364.

Doktrinde⁸⁴ ve uygulamada⁸⁵ kişinin görüntüsü üzerinde kişilik değerlerine sahip olduğu kabul edilmektedir. Resim ve görüntü de kişilik hakları kapsamındadır. Bu nedenle, kişinin rızası olmadığı müddetçe, görüntüsünün yayınlanması, hem özel yaşamı, hem onur ve saygınlığı, hem de kişinin, görüntü üzerindeki değerlerine saldırı nedeniyle hukuka aykırıdır. Bununla birlikte, bir futbol maçı sırasında tribünlerdeki seyircilerin, bayram töreni sırasında bir topluluğun, yağışlı bir havayla ilgi haber verilirken sokakta yürüyen insanların, görüntülerinin verilmesi, vs. durumunda, görüntü veya resmin kullanım amacına bakmak gerekir. Görüntü veya resmin haber içinde kullanılması, kişilik haklarının ihlâli olarak kabul edilmediği halde, görüntü veya resmin ticari amaçlı kullanılması halinde kişilik haklarının ihlâli olarak nitelendirilmektedir. Her topluluk fotoğrafı veya çekimi, özel koşulları içinde değerlendirilmek gerekir. Bununla birlikte, sevgililer günü hakkında haber verilirken, bir kişinin öpüşürken yakın çekim görüntülerinin, verilmesi, bu kişilerin rızaları alınmadığı takdirde, kişinin görüntü üzerindeki hakkının ihlâli sayılmaktadır. Bir fotoğraf stüdyosunda çektirilen bir resmin aynı stüdyonun vitrininde teşhir edilmesi, fotoğraf sahibinin rızası olmadığı takdirde bu eylem, hukuka aykırıdır.⁸⁶

Yargıtay, yakın tarihli ilgili kararında,⁸⁷ küçük kızlarının rıza dışı ticari amaçlı resimlerinin çekilmesi ile davacı anne ve babanın da duygusal kişiliklerinin ihlal edilmiş olduğuna da işaret ederek, onların yararına da uygun miktarlarda manevi tazminata hükmedilmesi gerektiğini bildirmiştir.

3-G teknolojisi olarak adlandırılan 3. nesil görüntülü telefon görüşmeleri günlük hayatımıza girmiş bulunmaktadır.⁸⁸ Cep telefonları bundan böyle görüntülü ve sesli iletişim araçları içerisinde yerini almıştır. Cep telefonlarıyla internete girilmekte, televizyon izlenebilmekte, görüntülü konuşulmakta, ev ve iş yerleri izlenebilmektedir. 3-G teknolojisiyle, hayat daha hızlı ve daha kolay yaşanılır hale getirilmiş, uzak

⁸⁴ HELVACI, s. 72; ÖZTAN, s. 138; AKİPEK / AKINTÜRK, s. 394; DURAL, s. 140; SERDAR, s. 44; KILIÇOĞLU Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, Ankara 2001, s. 274; SIRABAŞI, s. 31.

⁸⁵ Yarg. 2.HD. 29.10.1976 tar. E. 1976/9403 K. 625. (YKD. 1976, S. 7, s. 957.)

⁸⁶ TORAMAN, s. 131.

⁸⁷ Yarg. 4.HD. 13.10.2005 tar. E. 2004/14567 K. 2005/10883. (SMİP)

⁸⁸ 29.07.2009 tarihinde Türkiye, görüntülü telefonla konuşmaya başladı. Başbakan Erdoğan, cep telefonundan Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım ve TRT haber sunucusu Fulin Yıldırımkaya ile 3-G teknolojisini kullanarak ilk görüntülü telefon görüşmesini yaptı.

mesafeler yakınlaştırılmış ve dolayısıyla iletişim noktasında büyük bir hizmet sunulmuştur.

Her nimetin bir külfeti vardır anlayışından hareketle, cep telefonlarında da kişilerin resim ve görüntü üzerindeki hakları kolayca ihlal edilebilir. Cep telefonları, şu an itibariyle televizyonlardaki canlı yayın hızını geçmiş bulunmaktadır. Kişilerin resim ve görüntüleri, canlı yayın araçlarına ve canlı yayın personeline ihtiyaç duyulmadan, cep telefonları vasıtasıyla haber kanallarına ve canlı yayın programlarına aktarılabilir. Bu resim ve görüntüler cep telefonlarından aktarılacak suretiyle televizyon yayımlarına da kullanılabilir. Bütün bu ihtimalleri göz önüne alarak, kişilik hakları ihlallerine konu olabilecek yeni bir yayın aracıyla tanışmış olduğumuzu şimdiden söyleyebiliriz.

Toplu taşıma araçları olarak kullanılan metrobüslerde ve diğer ulaşım araçlarının bazılarında güvenlik nedeniyle kameralarla çekim yapılmakta ve görüntüler kayda alınmaktadır. Toplu taşıma araçlarında bile olsa kişilerin başkaları tarafından görülmesini istemediği resimlerin veya izlenilmesini istemediği görüntülerinin olabileceği düşüncesiyle, kişilerin özel nitelik taşıyacak görüntülere düşmemesi ve kişilik haklarının bu yolla ihlal edilmemesi amacıyla o aracın kamera ile izlendiği ve görüntülerin kayda alındığı uyarı yazıları yer almaktadır.

Kanaatimizce, yasal uyarı yazılarının yer alması ve de özel hayatın söz konusu olamayacağı toplu taşıma araçlarında herkesin gözü önünde kız veya erkeklerin öpüşüp sevişmeyi andıran görüntülerinin, habere konu olan bir güvenlik sorunu ile birlikte televizyon kanallarında aynı anda yayınlanmalarına rastlanabilir. Böyle durumlarda kişilerin özel hayatlarının bir bölümünün rızaları doğrultusunda yayınlanabileceğinden hareketle, bu gibi görüntülerin yayınlanmasına kişilerin önceden rıza gösterdikleri varsayılmalıdır. Ayriyeten konu habere ilişkin olduğundan kişilik haklarının ihlali boyutuna değil haberin hukuka uygunluk sebeplerine bakılmalıdır.

c- İsim

İsim, bir kişinin diğer kişi ve varlıklardan ayırt edilmesine yarayan kelime ve sembollerdir. Türk-İsviçre hukukunda, isim üzerindeki hak da kişilik hakları olarak kabul edilmektedir.⁸⁹ Bu açıdan mutlak haklardandır. Kanun, belli kelime ve sembollerle ayırt edilmiş kişiyi koruma amacını taşıdığından, kişiyi diğer varlıklardan ayırt etmeye yarayan tüm kelime ve sembollerden oluşan işaretleri korur. Çünkü bir kişinin adı, kişilik haklarının ayrılmaz bir parçasıdır. İsmi, gerçek kişiye veya tüzel kişiye ait olması, bu hakkın korunması açısından farklılık arz etmemektedir. Tüzel kişilerin ismine yönelik ihlaller de koruma kapsamındadır.

Radyo ve televizyon yoluyla, isim hakkının ihlali mümkündür. Kişinin isim üzerindeki hakkı, isme karşı yapılacak ihlalleri önlemektedir. Örneğin, bir kimsenin, kendisine ait olmayan, başkasına ait tanınmış bir adı kullanmaya çalışması, isim hakkına yönelik bir ihlaldir. Başkalarına ait alan isimlerinin kullanılmasının da isim hakkının bir ihlali olabileceği, bilimsel otoriteler tarafından ileri sürülmektedir.⁹⁰ İsim hakkının ihlalinin söz konusu olabilmesi için öncelikle fiilin haksız olması gerekir. Dolayısıyla, ismin kullanılması, rızaya ve izne dayandığı takdirde, ihlalden söz etmek mümkün değildir. İsim hakkına yönelik bir ihlalin olup olmadığını, her somut olaya göre yargıç tayin edecektir.

d- Ses

İnsanın özelliklerini yansıtan sembollerden biri olan ses de, kişiyi başkalarından ayırt etmeye yarayan önemli bir unsurdur. Bu nedenle, kişilik haklarının ihlâlinde en çok karşılaşılan konulardan biri, kişinin ses üzerindeki hakkının ihlâl edilmesidir. Hiç kimse, hukuka aykırı olarak başkasının sesini, ticari, siyasi veya reklam amacıyla, kaydedemez, bunları yayınlamaz, teşhir edemez.

⁸⁹ ÖZTAN, s. 163; DURAL, s. 166; AYDIN, s. 119; HELVACI, s. 74; ARPACI Abdulkadir, Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler, İstanbul 1993, s. 165; İMRE Zahit, Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri, İstanbul 1949, s. 815.

⁹⁰ MEMİŞ Tekin, Alan İsmi Etrafında Ortaya Çıkan Sorunlar, Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu, TBD, Ankara 2001, s. 203-214.

Ses üzerindeki hakkın en çok ihlâline, sanat eserlerinde, kasetlerde rastlanmaktadır. Büyük emeklerle hazırlanan kasetler, hukuka aykırı bir şekilde kopyalanarak, çok ucuz bir şekilde piyasaya sürülmektedir. FSEK, kişinin ses üzerindeki hakkını koruyucu hükümler getirmektedir. FSEK.84/1 maddesi, Bir işareti, resim veya sesi, bunları nakle yarayan bir alet üzerine tespit eden veya ticari maksatlarla haklı olarak çoğaltan yahut yayan kimse, aynı işaretin, resmin veya sesin üçüncü bir kişi tarafından aynı vasıttan faydalanılmak suretiyle çoğaltılmasını veya yayımlanmasını men edebilir. Hükümünü içermektedir. 84/2 ise, haksız rekabete ilişkin hükümleri saklı tutmaktadır. İhlal eden tacir olmasa bile birinci fıkra hükmüne aykırı hareket edenler hakkında haksız rekabete dair hükümler uygulanır. Bazen de, sesin aynen kopyalanması değil, radyo ve televizyon programlarında, kamuoyunca tanınan kişilerin sesleri taklit edilmektedir. Başkasına ait bir sesin, başka biri tarafından, radyo ve televizyon programında taklit edilmesi, başlı başına hukuka aykırılık teşkil etmez. Burada, her somut olayda, sesi taklit edilen kişinin kimliği, yayının amacı ve kişilik haklarına yönelik beyanlar göz önünde tutulmalıdır. Diğer kişilik haklarında olduğu gibi, sesin kaydı, çoğaltılması veya yayımı, hukuka aykırı olmamalıdır. Hukuka aykırılığın tespitinde, hukuka uygunluk sebeplerini göz önünde tutmak gerekir.

e- Özgürlükler

Manevi kişisel değerlerin en önemlisi, özgürlüklerdir. Kişisel değerlerin korunması ve herkese karşı ileri sürülebilmesi, bunun varlığına bağlıdır. Kişi hak ve özgürlüklerinin, uluslararası sözleşmeler ve Anayasayla düzenlenmesi ve güvence altına alınmaya çalışılması, özgürlüklere verilen önemi göstermektedir. Özgürlüklerin varlığı, kişilik haklarının varlığının ön koşuludur. Kişilik haklarının çok rahat bir şekilde ihlâl edilebildiği bir ortamda, kişilik haklarının varlığından söz edilemeyeceği ortadadır. Düşünce ve ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, seyahat özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, eğitim özgürlüğü, temel hak ve

özgürlüklerin başında gelmektedir.⁹¹ Özgürlükler içerisinde korunan değerlere karşı zorlama yapılamaz. Bu yöndeki zorlamalar, kişilik haklarının ihlâli niteliğindedir.⁹²

f- Özel Hayatın Gizliliği

Kişilik haklarının önemli bir ayrıntısını oluşturan özel hayatın gizliliği, kişinin manevi kişisel değerlerindedir. Doktrinde bu alan yaşam alanı, sır çevresi ve özel hayatın gizliliği olarak tanımlanmıştır. Bu kavramın manevi haklardan olduğunu belirterek sır alanı başlığı altında inceleyenler olduğu gibi, manevi haklar başlığı altında yaşam alanı olarak ele alanlarda vardır. Bunlarla beraber manevi haklar bölümünde işleyerek, bu konuya özel hayatın gizliliği başlığını verenler de vardır. Biz de manevi değerler başlığı altında özel hayatın gizliliği olarak incelemenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

Kişilerin hayat alanı, manevi kişisel haklardandır.⁹³ Özel hayatın gizliliği, kişilik haklarından olmakla beraber özel hukuk açısından, genellikle üçe ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla, kişinin ortak yaşamı, özel yaşamı ve gizli yaşamıdır.⁹⁴

aa- Ortak Yaşam Alanı

Kişinin tüm topluma açık olan ve toplumsal ilişkiler içinde açık olarak gerçekleşen yaşamıdır. Bu yaşantının gizli bir yönü yoktur ve bu alanla ilgili açıklamalar hukuka aykırı nitelik taşımaz. Örneğin, bir kişinin, herkesin gözleri önünde cereyan eden, görebileceği, öğrenebileceği, gizli tutulamayacak, şekilde toplu taşıma araçlarını kullanarak işe gidip gelmesi, belli yerlerden alış veriş yapması gibi olaylar, kişinin ortak yaşam alanına giren olaylardır.

Kişinin ortak yaşam alanına giren olaylar hakkında, kötü niyetle, olayın sınırları

⁹¹ ZEVLİLER Aydın / ACABEY Beşir M. / GÖKYAYLA K. Emre, Medeni Hukuk, Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, 6. Bası, Ankara 1999, s. 428; AVŞAR / ÖNGÖREN, s. 66.

⁹² ZEVLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA, s. 428.

⁹³ SIRABAŞI, s. 35.

⁹⁴ ÖZTAN, s. 133.

aşılarak, dedikodu amacına yönelik, kişiyi küçük düşürücü bir şekilde, onun onur ve saygınlığına dokunacak bir şekilde yayın yapılması halinde, kişilik haklarının ihlâli söz konusu olur.

Kişinin ortak yaşam alanıyla ilgili hususların, kişilerin kendi aralarındaki konuşmaları, prensip olarak hukuka aykırı sayılmamakla birlikte, bunların, radyo ve televizyon yoluyla yayını farklılık gösterir. Zira radyo ve televizyonlar, çok daha geniş bir çevreye hitap etmektedir. Günlük yaşamıyla ilgili bazı konuların çevresindeki bazı kişilerce öğrenilmesi veya konuşulması, kişileri rahatsız etmeyebilir, ancak bu konuların radyo ve televizyon yoluyla geniş kitlelere aktarılması, yaşamında derin etkiler yaratabilir.

Radyo ve televizyonlar için ortak yaşam alanı ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi, Radyo ve televizyona açık olan ortak yaşam alanıdır. İlgili kişi, bizzat isteyerek kamuoyu karşısına çıkarak, bu durumu aleni hale getirir. Örneğin, bir sanatçının sergi açması, bir sporcunun yarışmaya katılması, politikacının siyasi bir konuşma yapması vs. gibi olaylardır. Ortak yaşam alanının ikincisi, Radyo ve televizyonlar için özel yaşam alanı sayılan ortak yaşam alanıdır: Bu yaşam alanıyla ilgili bilgilerin herkes tarafından öğrenilmesi mümkün olmakla birlikte, kişinin özel bildirme iradesi söz konusu değilse, bu tür yaşam olaylarının yayınlanması hukuka aykırıdır.⁹⁵ Örneğin, geceleyin sarhoş birinin gürültü çıkardığına ilişkin haber yapılabilir. Ancak, kişinin ismi belirtilerek, kişinin bağırdığı şeklinde haber yapılması, hukuka aykırı sayılmaktadır.

bb- Özel Yaşam Alanı

Kişinin özel yaşamı, sadece çevresi tarafından bilinen ve bilinme olanağı bulunan yaşam alanıdır. Aile çevresi, iş çevresi, dost çevresi içinde bilinen yaşam davranışları, kişinin özel yaşamı kapsamına girer. Bu yaşam, belirli bir nedenle birlikte bulunmaktan doğan durumların sonucunda öğrenilebilen yaşam alanıdır. Örneğin, kişinin aynı evde oturduğu, aynı işyerinde çalıştığı ve konuştuğu yakın çevresinin sahip

⁹⁵ TORAMAN, s. 78.

olduğu bu bilgiler, kişinin özel yaşam alanına ilişkin bilgilerdir.

Kişinin, özel yaşam alanına ilişkin bilgileri çevresindeki kişilerle paylaşmasıyla, bu bilgilerin, başkalarına da yayılacağını bildiği varsayılır. Bu nedenle, kişinin yakın çevresinin, edindiği bu bilgileri başkalarına nakletmeleri, hukuka aykırı sayılmaz. Ancak bu bilgilerin, belirsiz bir topluluğa karşı, başka bir şekilde açıklanması hukuka aykırı sayılmaktadır. Örneğin, Bir kimsenin genç kız ve kadınlarla ilişkisini, karısıyla tartışmasını ve geçimsiz bir yaşam sürdüğünü, bir kimsenin kızının fakir bir gençle evlenmesine müsaade etmediğini, basın yoluyla açıklamak, o kişinin özel yaşam alanının bir ihlalidir.⁹⁶

cc- Gizli Yaşam Alanı

Kişinin gizli yaşamı sadece kendisi için saklı tuttuğu ve başkalarından gizlediği ve ancak kişinin tercihlerine ve rızasına bağlı olarak öğrenilmesi hakkı tanıdığı yaşamı ile ilgili davranış ve ilişkileridir. Kişinin kendi evi içindeki hareketleri, cinsel yaşamına ilişkin bilgiler, psikologa gitmesi, vs. ancak çok yakınlarının bilebileceği, kişinin gizli yaşamına ait hususlardır.

Bir açıdan gizli yaşam, sır niteliğindedir. Özel hayatın gizliliği kavramıyla tam örtüşen ve hukuken tam koruma altına alınan sır kapsamında bulunan bölüm burasıdır. Yasal olarak, kişi yaşamıyla ilgili korunan alan kişinin gizli yaşamıdır.⁹⁷

Kişinin gizli yaşamına ilişkin bazı sırları bazı kişilerle paylaşması, bu alanın gizli yaşam alanından çıkartıldığı anlamına gelmez. Tam aksine, kişinin gizli yaşam alanına ilişkin sırları kendisine aktarılan kişinin bu sırları saklaması ve kendisi dışındaki kimselere aktarmaması gerekir. Bu sırların başkalarına aktarılması, kişilik haklarının ihlali niteliğindedir.⁹⁸ Çok ilginç bir örnek olsa da bunu burada ifade etmek konunun ciddiyeti açısından önemlidir. Bir kadının bayan arkadaşına kalçasındaki siyah noktayı göstermesi arkadaşı için bir sır niteliğindedir. Bu sırrı arkadaşının değil başkalarına,

⁹⁶ KILIÇOĞLU, Şeref-Haysiyet, s. 92.

⁹⁷ ÖZEK Çetin, Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, Alfa Yay., İstanbul 1999, s. 245.

⁹⁸ ÇETİN Erol, Açıklamalı-İçtihatlı Basın Kanunu, Turhan Kitapevi, Ankara 1999, s. 120.

kocasına açması bile gizli yaşam alanının ağır bir ihlali sayılmalıdır.

Kişiye ait özel resim ve mektuplar, özel yazıları ve gizli duyguları bu yaşam kapsamında kabul edilir. Bu açıdan bu tür resim ve belgelerin izinsiz yayınlanması, kişinin sır arkadaşının radyo ya da bir televizyon programında arkadaşının gizli duygularını izinsiz açıklaması da hukuka aykırıdır.

Kişinin rızası dışında veya gizlice çekilen özel yaşamına ait ses ve görüntülerinin, yayın yoluyla başka kişilere aktarılması yoluyla da kişilik haklarının ihlali mümkün olmakla birlikte, dürbün kullanarak izleme, gözetleme, halk arasındaki deymiyle röntgencilik, gizli dinleme, kişiye ait mektup, anı ve gizli belgelerin okunması suretiyle, gizli yaşam alanının ihlali mümkündür. Kişinin özel yaşamına ait ses ve görüntülerin kaydedilmesi, belge ve mektuplarının film veya fotokopi yoluyla tespiti, özel yaşam alanının teknik araçlarla kaydedilerek ihlal edilmesi de mümkündür.

Yargıtay, gizli yaşam alanının çok geniş bir himayeye sahip olduğuna karar vermiştir. Davaya konu yazının içeriğinde davacının evli olmasına rağmen başka bir erkekle yaptığı telefon görüşmelerinin bant çözümleri yayınlanmıştır. Kişinin özel yaşamına ilişkin gizli kalması gereken sözler olduğu, sözler bu içerikte olmasa dahi, bir kişinin telefonunun dinlenmesi veya dinlenen telefondaki görüşmelerin yayınlanması, başlı başına özel yaşama ve hatta son derece gizli kalması gereken yaşamın gizliliğine saldırı teşkil eder. Kişi toplum tarafından tanınan bilinen anonim bir kişi olsa dahi, özel yaşamı hiçbir şekilde açıklanamaz. Hatta hiç kimsenin telefonu da dinlenemez. Davalıların telefonu dinlenilmemiş olsa dahi ele geçen telefon kasetini yayınlamış olmaları aynı sonucu doğurur ve kişilerin gizli yaşam alanının ihlalidir.⁹⁹

⁹⁹ Yarg. 4.HD. 3.03.2000 tar. E. 2000/5220, K. 8659. (SMİP)

3- EKONOMİK KİŞİSEL DEĞERLER

Kişilik haklarının konusunu oluşturan ekonomik değerler, diğer değerlerden farklı olarak parasal sonuçlar doğurmaya müsait değerlerdir.¹⁰⁰Bu konunun içerisine mesleki kişisel değerler ve ticari kişisel değerler girmektedir.

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilerin mesleki ve ticari değerlerinin ihlali söz konusu olabilir ve ihlale karşı bu değerler korunur. Bu değerlerden olan mesleki onur ve saygınlığın ve mesleki ticari gizlilik çevresinin ihlallerinde, kişinin gizli hayat alanının ihlallerindeki açıklamalar geçerlidir.¹⁰¹Bu alan gizli hayat alanından farklı bir özellik göstermemektedir.

Teknolojideki gelişme, bireysel üretim faaliyetlerinin yerini sanayinin almasına ve insanların birlikte hareket etmesine neden olmuştur. Üretim kapasitesi açısından bakıldığında, bazı şirketler, haberleşme, ulaşım, otomobil, gıda, giyim vs. gibi temel konularda ülke ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü karşılamaktadır. Bu şirketlerin durumu, ülke ekonomisiyle de bağlantılıdır. Kamuoyunu ilgilendirmesi itibariyle, şirketlerin devri, karı, zararı, vs. gibi konular, radyo ve televizyonların da ilgi alanına girmektedir.

Şirketlerin radyo ve televizyonları en çok ilgilendiren yanı, reklamlardır. Şirketler, radyo ve televizyonlara reklam vererek tanıtım yapmaktadırlar. Reklam içinde, başkasına ait bir ses veya görüntünün hukuka aykırı olarak kullanılması, kişilik haklarının ihlali niteliğinde olabilir. Reklamda dile getirilen mesaj ile başka bir kişinin veya şirketin kişilik hakları ihlâl edilebilir. Böyle bir iddianın söz konusu olması halinde, bunun, kişilik haklarının ihlali niteliğinde olup olmadığını yargıç belirleyecektir.

¹⁰⁰ SERDAR, s. 47.

¹⁰¹ SERDAR, s. 98.

a- Mesleki Kişisel Değerler

Kişinin mesleki itibarı, mesleki kişisel değerlerini oluşturur. Örneğin, doktor, öğretmen, siyasetçi, bürokrat, bilim adamı, avukat, ressam, şair, yazar, vs.nin mesleki tecrübe ve birikimleri, o kişinin, mesleki kişisel haklarını oluşturur. Çeşitli meslek mensuplarının yanlış uygulama ve kararları sürekli gündeme geldiğinden, mesleki kişisel değerlerin radyo ve televizyon yoluyla ihlâline sıkça rastlanılmaktadır.¹⁰²

Ekonomik faaliyetler içerisinde, mesleki faaliyetler büyük önem taşımaktadır. Mesleki faaliyetler, sermayeden ziyade, bireysel yeteneğe ve emeğe dayalı faaliyetlerdir. Doktor, öğretmen, avukat, diş hekimi, inşaat mühendisi, ressam, gazeteci, vs. meslek mensupları hakkındaki yayımlar, bu meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerini, ekonomik yönden etkileyebilmekte, zarara uğramalarına sebebiyet verebilmektedir. Örneğin, Doktorun hastasına cinsel tacizde bulunduğu, diş hekiminin hastasının sağlam dişlerini çektiği, özel okulda görev yapan bir öğretmenin öğrencilerine cinsel tacizde bulunduğu, öğretmenlerin öğretmenler odasındaki ses kayıtlarının gizlice alınması ve izinsiz olarak yayınlatılması¹⁰³ gibi haberlerin, habere konu olan meslek mensuplarının içerisine düştükleri psikoloji açısından mesleki faaliyetlerini ve ekonomik durumlarını etkileyeceği açıktır.

Belli bir meslek aleyhine yapılan yayının, haksızlığının ve hukuka aykırılığının tespiti halinde, ilgili radyo ve televizyon kuruluşunun sorumluluğu söz konusu olacaktır. Aynı yayın içerisinde, meslek mensubu kişi veya kişilerin kişilik haklarına da saldırı mevcutsa, bu kişilerin de bu saldırıyla ilgili hakları saklıdır. Ancak, bu yayının, hukuka uygunluk sebepleri arasında yer alan haber ve eleştiri kapsamında olup olmadığını, yargıç belirleyecektir.

¹⁰² TORAMAN, s. 82.

¹⁰³ MEMURLAR.NET, tar. 01.08.2009, İlgili habere göre; öğretmenler, daha önceden şikâyet ettikleri okul müdürlerine kendilerinin, komplo kurdukları iddiaları ile okul müdürleri hakkındaki konuşmalarının, öğretmenler odasında veya başka bir dinlenme yerinde gizli olarak kaydedilmesi ve yayınlatılması suretiyle kendilerinin mesleki özel hayat alanlarının ihlal edildiği gerekçesiyle cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunmuşlardır.

b- Ticari Kişisel Değerler

Kişinin ticari kişisel değerleri, ticari onur ve saygınlığı ahlaki ve güvenilirliği ile ilgili bir konudur. Kişiler serbestçe ticari bir faaliyet ve çaba göstermek hakkına sahiptirler. Kişiler var olabilmek için gerekli ihtiyaçlarını karşılayamaz halde olursa kişilikleri zedelenir.¹⁰⁴ Ticari faaliyetler emek ve kabiliyetten çok sermayeye dayalı faaliyetlerdir. Kişilerin ticari varlık ve özgürlük haklarının radyo ve televizyon yayınlarında ihlali, kişilik haklarının bir ihhalidir. Bu yayınlarda kişilerin ticari varlık ve özgürlüklerini ortadan kaldıracı davranışlar da kişilik haklarının ihlali niteliğindedir.¹⁰⁵

Bir televizyon programı için kişinin ticari gizli hayat alanına giren sırları inceleyip fotokopisini ve görüntüsünü çekerek yayınlamak kişinin ticari gizlilik çevresine saldırı oluşturur.¹⁰⁶ Radyo ve televizyon kuruluşlarının büyük bir holdingin veya anonim şirketin üretimle ilgili sır bilgileri izinsiz ele geçirerek yayınlaması aynı kapsamda değerlendirilmelidir.

Konuyla ilgili bir Yargıtay kararında¹⁰⁷ da bu durum ifade edilmiştir. Yargıtay'ın kararına göre; Herkesin, sahip olduğu belirli yöndeki ekonomik görüşten hareketle, içinde bulunduğumuz ekonomik mekanizmayı eleştirmesini doğal karşılamak gerekir. Bu gibi eleştirmeler, yürürlükteki yasaların çizdiği sınırlar içinde, hürce yapılabilir. Ancak eleştiri yapılırken, verilen örnekler üzerinde duyarlılık gösterilerek durmak ve özellikle kişilerin ekonomik uğraşları söz konusu edildiğinde, onların onur ve saygınlıklarını ve ticari itibarlarını gerçeğe aykırı açıklamalar ile zarara uğratmamaya dikkat etmek ve özen göstermek gerekir. Belli bir ekonomik alanda, sadece belli bir kişiyi amaç tutarak, onun ticari uğraşları eleştirildiğinde, kural olarak, gerekli açıklamalar yapmak imkânı bulunmakla birlikte bu açıklamaların gerçeğe aykırı olması durumunda, onun bu yüzden kırılan ticari onur ve saygınlığın gerektirdiği sorumluluğun göz önünde tutulması gerektiği bildirilmektedir.

¹⁰⁴ ÖZTAN, s. 140; HELVACI, s. 78.

¹⁰⁵ AKİPEK /AKINTÜRK, s. 396.

¹⁰⁶ TÜFEK, s. 115.

¹⁰⁷ KARAHASAN M. Reşit, Tazminat Hukuku, Manevi Tazminat, İstanbul 2001, s. 749.

C- UYGULANAN YÖNTEM BAKIMINDAN

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlali, çok çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Bu ihlal çeşitlerine, her geçen gün, yenileri eklenmektedir. İhlallerin çeşitliliği nedeniyle, bunların bir listesini vermek mümkün olmamakla beraber belli başlı yöntem şekilleri vardır.

Yayın yöntemlerinden biri canlı yayındır. Canlı yayın, yayını anında aktarma da olsa, bu yolla kişilik hakları ihlal edilebilir. Bir başka yayın yöntemi canlandırmadır. Kayıt altına alınmayan belli bir olay, aktörler aracılığıyla canlandırılabilir. Görüntüler, somut olayın gerçek görüntüleri olmadığı için, canlandırmada da kişilik hakları ihlale uğrayabilir. Yine, radyo ve televizyonlarda yayınlanan kimi görüntüler, gizli kayıt yoluyla elde edilen görüntüler olup, kişilik haklarının bu şekilde de ihlali mümkündür. Eğlence ve şaka amacıyla gizli kayıt yoluyla gerçekleştirilen kamera şakaları da bazen kişilik haklarını ihlal edebilir. Haber programları veya tartışma programlarında da, benzer durumlar söz konusu olabilir.

1- CANLI YAYIN

Canlı yayın, belli bir olayın, haberin veya etkinliğin, stüdyodan veya linkler aracılığıyla, eş zamanlı olarak seyirciye aktarılmasıdır. Dünyanın hemen her yerinde, radyo ve televizyonlar, bazı önemli haberleri, orada bulunan muhabirleri aracılığıyla, olayın meydana geldiği yerden canlı yayınla aktarmaktadırlar. Trafik kazası, tren kazası, heyelan, rehin alma, terör eylemi, vs. gibi olaylarda, olay yerinden muhabir aracılığıyla, canlı bağlantılarla yayınlar yapılmaktadır. Canlı yayın sadece habere özgü olmayıp, siyasi olaylarda da bu yöntemle başvurulmaktadır. Dünyanın belli bir bölgesindeki önemli gelişmeler canlı yayınla anında birkaç saniye gecikmeli de olsa izleyicilere aktarılmaktadır. Olimpiyatlar, spor müsabakaları, tüm dünyayla aynı anda, izlenebilmektedir. Özellikle kişilik haklarının ihlali anlamında çok büyük risk taşıyan, gergin gündem maddelerini konu alan, tartışma programlarının çoğu canlı yayın olarak verilmektedir.

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik hakları ihlalinin önlenmesinde belki de en zor olanı canlı yayındır. Haberi veya olayı anında ileten canlı yayın, hem radyo ve televizyonların, hem de izleyicilerin gözdesi durumundadır. Canlı yayın sırasında, kendisine mikrofon uzatılan kişinin ne söyleyeceğini önceden kestirebilmek gerçekten zordur. Olayın mağduru, yönetici konumundaki kişilere ağır hakaret içeren sözler söyleyebilir. Samimi bir ortamda başlayan tartışma programları, tartışmanın ilerlemesiyle beklenmedik görüntülere sahne olabilir. Katılımcılardan biri diğerine, son derece çirkin sözler söyleyebilir, hatta fiili saldırıda bulunabilir. Bütün bunlara rağmen, izleyicilerin ilgisi ve radyo ve televizyonlar arasındaki rekabet, canlı yayını programların değişmezleri arasına koymaktadır. Söylenen sözlerin değiştirilmesine fırsat vermediği için de canlı yayın tercih edilmektedir.¹⁰⁸ Hukuka aykırı söylenen sözler, aktarıcılarının çok uyanık davranmaları sonucunda birkaç saniyelik zaman dilimiyle yayın dışında tutulabilir. Bu ve benzeri durumlar için birkaç saniyelik zaman farkının olması telafisi mümkün olmayan hataların önlenmesi bakımından oldukça önemlidir.

2-CANLANDIRMA

Televizyonlarda, yayın yöntemlerinden biri de canlandırmadır. Canlandırma, ele alınan konuda herhangi bir çekim bulunmadığı halde, anlatımlardan yola çıkılarak, olaya uygun aktörler aracılığıyla, olayın hikâye edilmesidir. Canlandırma, dramatik toplumsal bir olayı konu edebileceği gibi, kanıtı dayanmayan bir iddiaya da dayanabilir. Görüntü kaydı mümkün olmayan hususlarda da canlandırma yöntemine başvurulmaktadır. Örneğin bir mahkemedeki duruşma, anlatımlara dayanılarak canlandırılabilir. Bir olayı televizyonda canlandırmanın en büyük riski, ortalama izleyici kitlesinin, mizansen bir yayını gerçek gibi algılamaya müsait olmasındadır. Halkımızın televizyon filmlerindeki kötü karakterlere büyük bir nefret duyması ve bu duygusunu sanatçıyı gördüğü anda dışa vurması, rolünden dolayı ona kin beslemesi böyle bir algılamamanın en bariz kanıtıdır. Gerçeğe aykırı bir canlandırmada da kişilik haklarının ihlal edilmesi mümkündür.

¹⁰⁸ TORAMAN, s. 80.

3- GİZLİ KAYIT

Radyo ve televizyonlarda, hukuka aykırı olarak gizlice kaydedilen ses ve görüntülerin yayınlanması, son derece önemlidir. Geçmişte, bu yöntem, buna karşı etkili bir yaptırım olmadığı için, sıkça kullanılmıştır. Haber değeri ve kamuoyunun ilgisi ne olursa olsun, hukuka aykırı yolla elde edilen her türlü ses ve görüntüler kullanılmayacaktır. 5237 sayılı TCK 'ya, bu konuda caydırıcı hükümler konulmuştur. Bu değişiklikle, hukuka aykırı olarak ses ve görüntü kaydı veya yayını, suç haline getirilmiştir.

İsviçre Federal Mahkemesi, 1998 tarihli bir kararında, mahkemeye delil olarak sunulmak üzere de olsa, bir kişinin dedektif tarafından takip edilip fotoğrafının çekilmesinin ve kamerayla görüntülenmesinin kişinin özel hayatına saldırı teşkil ettiğini kabul etmiştir.¹⁰⁹

Yargıtay, konuyla ilgili yakın tarihli bir kararında,¹¹⁰ bir kişinin hukuka aykırı bile olsa konuşmalarının ve görüntüsünün gizli kamera ile kayda alınmasının kişilik haklarına saldırı niteliğinde olduğunu, ayrıyeten bu kayıt ve görüntülerin televizyon yoluyla kamuoyuna yansıtılmasının kişilik haklarına yapılmış ikinci bir saldırı olduğu belirtmiştir.

4- KAMERA ŞAKALARI

Yayın yöntemlerinden birini de kamera şakaları oluşturmaktadır. Kamera şakaları, geniş bir izleyici kitlesine hitap etmektedir. Bu programlar, toplumsal yaşamı tek düzelikten kurtarmaya katkı sağlamakta, daha eğlenceli hale getirmeye çalışmaktadır. Bazı hastalıkların tedavisinde mizah programlarının kullanılması, bu programların, ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir. Hemen her ülkede, kamera şakaları çekimleri yapılmakta ve televizyonlarda yayınlanmaktadır. Kamera şakaları, bir toplumun hoşgörü ve mizah kültürüyle de ilgilidir. Mizaha yatkın olan toplumlarda bu programlar daha rahat bir ortamda, bol seçenekli ve renkli çekim ve

¹⁰⁹ HELVACI, s.74.

¹¹⁰ Yarg. HGK. 07.03.2007 tar. E. 2007/4-98, K. 2007/110. (SMİP)

yayın imkânına sahipken, şakaya mesafeli toplumlarda çeşitli kısıtlamalara maruz kalmaktadır. Ülkemizde mizah kültürü, tarihsel bir zenginliğe sahiptir. Anadolu'daki düğünlerde gerçekleştirilen eğlenceler, televizyonlardaki kamera şakalarından daha ileri boyuttadır. Her şakada olduğu gibi kamera şakalarında da, iğneleme, küçük düşürme, hatta aşağılama vardır.¹¹¹

Kişinin çantasının sahte kapkaççılar tarafından çalınması, polis üniformalı oyuncuların çantayı yakalamaları gibi ve buna benzer kişilerin kaldırabilecekleri şakalar yapılabilmektedir. Kesinlikle hiçbir kimsenin kaldıramayacağı nitelikte ağır şakalar yapılmamalıdır. Örneğin kişinin annesinin ve babasının bir trafik kazasında feci bir şekilde öldüğü, çocuklarının denizde yüzerken boğulduğu gibi şakalar kısa bir süreliğine de olsa gerçekte bırakacağı derin acı izleri o kısa süre içerisinde bırakabilir. Böyle bir şakadan dolayı kişiler depresyona girebilir, felç geçirebilir, belki de kalp krizi geçirerek ölebilir. İnsanları rahatlatılmı derken insanların sağlığıyla oynanmış olur. Bu durumda kişinin sağlığına yönelik ağır bir ihlal de kendini göstermiş olacaktır.

III-RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA HUKUKA AYKIRILIK VE HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİ

A- GENEL OLARAK HUKUKA AYKIRILIK

Hukuka aykırılık, genel anlamda hukuk düzenine ters düşen, hukuk düzeni tarafından reddedilen bir fiil ve davranışı ifade eder.¹¹² Hukuka aykırılık, haksız fiil sorumluluğunun kurucu unsurlarındandır. Borçlar Kanununun 41/1. maddesi bunu haksız bir surette ifadesiyle ortaya koymaktadır. Türk Medeni Kanunu madde 24/1 ve Borçlar Kanunu madde 49/1 de ise hukuka aykırı olarak ifadesi tercih edilmiştir.

Bir fiilin ne zaman hukuka uygun ne zaman aykırı oluşu, bütün hukuk sistemi göz önünde tutularak belirlenebilir.¹¹³ Hukuka aykırılıkta daima emredici bir kuralın

¹¹¹ TORAMAN, s.82.

¹¹² SIRABAŞI, s. 104.

¹¹³ KILIÇOĞLU, Şeref - Haysiyet s. 43; KILIÇOĞLU, Borçlar, s. 163;SERDAR, s. 110; AYDIN, s. 83.

ihlâli söz konusudur. Emredici olmayan kurallara aykırılık sorumluluğa yol açmaz.¹¹⁴

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlalleri durumunda kişilerin kişilik değerlerini koruyan kuralların ihlali söz konusudur. Bu kurallar yazılı hukuk kuralları şeklinde olabileceği gibi yazılı olmayan hukuk kuralları şeklinde de olabilir.¹¹⁵ Ancak bu konuda Türk hukukunda bir örf ve adet hukukuna rastlanılmamaktadır. Buna karşın bir hukuk kuralı niteliğini almasa da kişilik haklarının ihlali halinde örf ve âdetin önemli bir yeri vardır. Kullanılan bir ifadenin kişinin onur ve saygınlığına saldırı niteliğine sahip olup olmadığının belirlenmesinde, yayının yöneldiği dinleyici veya izleyici kitlesinin anlayışı esas alınabilecektir. Bu konuda örf ve adetler onur ve saygınlığa saldırılarda hâkime yol gösterecektir.¹¹⁶

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlalden doğan uyuşmazlıklarda hâkim tarafından yaratılan hukukun önemli bir yeri vardır. Yazılı hukuk ve örf adet hukukundan da bir sonuca ulaşılamadığı durumda hâkim kendisi bir karar verecektir.¹¹⁷ Hâkimin bu alandaki takdir yetkisine genel bir ölçü koymak güçtür.¹¹⁸ Hâkim daha sonra, ihlalin hukuka aykırı olup olmadığını belirleyecektir. Hâkim, bir durumun hukuka aykırı olup olmadığını belirlerken failin ve mağdurun yararları arasında bir denge kurmalıdır.¹¹⁹

Hukuka aykırılık kavramı objektif bir niteliğe sahiptir ve sübjektif bir nitelikte olan kusurdan ayrılır. Kusur, failin hukuka aykırı sonucu istemek veya bu sonucu istememekle birlikte hukuka aykırı davranıştan kaçınmak için iradesini yeteri derecede kullanmamış olmasıdır. Temyiz kudreti olmayan bir kişinin birilerini yaralamasında fiil hukuka aykırıdır, ancak failin kusuru yoktur.¹²⁰

Türk ve İsviçre hukukunda genel olarak kusur objektifleştirilmiş biçimde kavranmaktadır. Kusur; toplum açısından ayıplanabilir, kınanabilir bir davranıştır.

¹¹⁴ SIRABAŞI, s. 104.

¹¹⁵ AYDIN, s. 87.

¹¹⁶ TÜFEK, s. 65; AYDIN, s. 90.

¹¹⁷ ÖZTAN, s. 118; TANDOĞAN, s. 17; ARPACI, s. 108.

¹¹⁸ ARPACI, s. 106; AYDIN, s. 91; TÜFEK, s. 66.

¹¹⁹ KILIÇOĞLU, Şeref - Haysiyet, s.60.

¹²⁰ HELVACI, s. 98; EREN Fikret, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C.1, 8.Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2003, s. 551.

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik hakları ihlal edildiğinde kusurla ilgili genel esaslar geçerlidir. Radyo ve televizyon kuruluşlarında yayın yapanlar için kusur konusunda özel bir ayrıcalık yoktur. Ancak hâkim, bu alanda kusuru belirlerken, radyo ve televizyon kuruluşlarının görevlerini ve bu alanın çalışma koşullarını göz önünde tutmalıdır.

Kural olarak kişilik haklarının her türlü ihlali hukuka aykırıdır. Bu, kişilik haklarının mutlak bir nitelikte olmasının sonucudur. Bu kurala istisna ise, eğer saldırıda bulunan hukuka uygunluk sebeplerinden birini ileri sürebilirse, kişiliğe yapılan saldırı hukuka uygun hale gelir, yani hukuka uygunluk sebepleri saldırının hukuka aykırılığını ortadan kaldırır.

B- HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİ

Radyo ve televizyon yayınlarıyla kişilik haklarının ihlali durumunda, hukuka uygunluk sebepleri büyük önem taşımaktadır. Radyo ve televizyon yayınlarının hukuka uygun olması halinde, yayın kuruluşu sorumlu olmayacaktır. Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlalinin ön koşulu, yayının hukuka aykırı olması olduğundan, hukuka uygunluk sebepleri bu kuruluşlar için en önemli konulardan biridir.

Hukuka uygunluk sebeplerinin bulunduğu yerde davranış, her zaman, yani başından itibaren hukuka uygundur.¹²¹ Böyle bir davranış, hiç bir zaman hukuka aykırı olmaz. Bir davranış ya hukuka uygundur veya aykırıdır. Hukuka uygunluk sebebi varsa hukuka aykırılık hiç doğmamıştır ki bunun kalkması söz konusu olsun.¹²² Örneğin, boks müsabakasında, boksörlerden birinin rakibine yumruk atması, cerrahın kişinin bedenine tıbbi müdahalede bulunması, bu fiillerin, başından itibaren hukuka uygunluk sebebinden yararlandığını göstermektedir.

¹²¹ YILMAZ Zekeriya, Mağdur Hakları Davaya Katılma Yargılama Giderleri, Seçkin Yayınları, Ankara 2007, s. 214.

¹²² EREN, s. 562.

1- YASADAN KAYNAKLANAN SEBEPLER

Hukuka uygunluk sebeplerinden birincisi, yasadan kaynaklanan hukuka uygunluk sebepleridir. Yasadan kaynaklanan hukuka uygunluk sebeplerini dört başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi görevin ifası, ikincisi meşru müdafaa, üçüncüsü ıztırar hali ve dördüncüsü ise üstün nitelikte yarar olarak hukuka uygunluk kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir.

a- Görevin İfası

Radyo ve televizyon kuruluşları görevlerini yerine getirirken hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanmaktadırlar. Radyo ve televizyonlardaki yayınlar, bazen yasa gereği olabilir. Örneğin, 3984 sayılı Kanunun 25.maddesi, kamusal veya özel yayın kuruluşlarının, Cumhurbaşkanının veya hükümetin, milli güvenlik, kamu düzeni, yerel sağlık ve yerel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirimlerini yayınlama yükümlülüğü, olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı konuda, 2954 sayılı Kanun'da da benzer hükümler olmakla birlikte, daha sonra kabul edilen 3984 sayılı Kanun'da yer alan bu hükümlerin, 2954 sayılı Kanun'daki hükümleri yürürlükten kaldırmış olduğunu kabul etmek gerekir.¹²³

3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 17.maddesiyle, TRT kanallarından birinden, TBMM çatısı altında yapılan faaliyetleri yansıtma zorunluluğu getirilmiştir.¹²⁴ Kanaatimizce, TRT'nin bu kanalı, TBMM faaliyetlerinde milletvekillerinin yasalar görüşülürken içerisine düştükleri hoş olmayan görüntüleri yayınlaması, kişilik hakları ihlâli açısından hukuka aykırılık teşkil etmeyecektir.

¹²³ İÇEL / ÜNVER, s. 408.

¹²⁴ İÇEL / ÜNVER, s. 409.

b- Meşru Müdafaa

Meşru müdafaa hem özel hukuk kaynaklı olmakla beraber, BK Mad.52'de meşru müdafaa düzenlenmiştir. Hem de kamu hukuku kaynaklıdır. 5237 sayılı TCK. Mad.25'e göre bir hukuka uygunluk sebebidir. Meşru müdafaa doktrinde kanunun verdiği yetki başlığı altında incelendiği gibi¹²⁵ bazen de üstün özel yarar başlığı altında¹²⁶ yahut da ayrı bir başlık altında¹²⁷ incelenmektedir.

Kanunda tarifi yapılmamış olan meşru müdafaa; bir kişinin gerek kendisinin, gerekse başkasının şahıs veya malvarlığına karşı yapılan haksız ve mevcut bir saldırıyı defetmek için zorunlu bir mukabelede bulunması olarak tanımlanabilir.¹²⁸

Radyo ve televizyon yayınlarına karşı meşru müdafaa haline bir yayın hazırlığı veya mevcut yayının devam etmesi hallerinde rastlanabilir. Kişilik haklarının ihlal edildiği yayın sona ermiş ise meşru müdafaa söz konusu olmaz. Herhangi bir radyo ve televizyon kanalında konuk olan bir kişinin sunucu tarafından aşağılanması, hakarete uğraması karşısında da konuk olan kişinin benzer ifadelerle karşı tarafa yüklenmesi meşru müdafaa kapsamında sayılmaktadır.

Farklı bir bakış açısıyla radyo ve televizyonların kendi tüzel kişiliklerine yapılan saldırılarda, saldırıyı yapan tarafı anında kınamaları için radyo veya televizyon kanallarında basın açıklaması yapmaları hukuka uygunluk sebepleri kapsamında değerlendirilmelidir. Çünkü hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanacak olan taraf radyo ve televizyon kuruluşlarıdır.

c- İztırar Hali

Borçlar hukukunda ıztırar hali; bir kişinin kendisinin veya üçüncü kişinin, şahsını veya mallarını tehdit eden çok yakın tehlikeden veya zarardan kurtarabilmek için, başka bir kişinin malvarlığına zarar vermek zorunda kalmasıdır.¹²⁹ Diğer bir ifadeyle ıztırar halinde, hakkı ihlal eden bir kimseye karşı kuvvet kullanılması söz

¹²⁵ OĞUZMAN, s. 18.

¹²⁶ DURAL, s. 148.

¹²⁷ HELVACI, s. 110.

¹²⁸ ÖZTAN, s. 151; HELVACI, s. 110; OĞUZMAN, s. 18.

¹²⁹ KILIÇOĞLU, Şeref - Haysiyet, s. 120; SERDAR, s. 116; EREN, s. 592.

konusu olmayıp bir tehlikeden kurtulmak için başkasının malına zarar verilmektedir.¹³⁰Örneğin; bir kişinin, kapısı kilitlenen zırhlı bir otomobilin camlarını balyozla kırarak içerideki kişinin canını kurtarması durumunda ıztırar hali söz konusudur. A'nın, B'nin saldırısından kurtulmak için C'nin kapısını kırıp oraya sığınması da böyledir.¹³¹ BK nun 52/2. maddesine göre; kendini veya diğerini zarardan yahut derhal vuku bulacak bir tehlikeden korumak için başkasının mallarına zarar veren kimsenin borçlu olduğu tazminat miktarını hâkim, hakkaniyete göre tayin eder.

ıztırar halinin oluşumu şartlarından olan, zarar veya tehlike dolayısıyla üçüncü kişinin sadece malvarlığına zarar verilmesi gerekir. Radyo ve televizyon yayınlarında bir tehlike durumunda üçüncü kişinin malvarlığı hakkına saldırılması nedeniyle ıztırar halinin ortaya çıkması mümkün değildir. Ancak doktrinde, tehlikede olan kişinin bir üçüncü şahsın mallarına değil de kişisel değerlerine zarar vermesinin de ıztırar hali içinde sayılması gerektiği ileri sürülmektedir.¹³²Bu kabul edilecek olursa, üçüncü kişinin malvarlığına ve kişisel değerlerine yapılan saldırılarda ıztırar hali söz konusudur.

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarına yönelik ihlallerde; ıztırar halinin hukuka uygunluk sebebi olarak ortaya çıkması çok güçtür. Fakat imkânsız da değildir.¹³³ Örneğin; bir radyo ve televizyon yayının da yarınki programda, A şirketince ithal edilen kaçak mallar olayını açıklıyoruz şeklinde bir yayın yapılmıştır. Bu yayının ardından A şirketi, bir başka radyo ve televizyon kanalında, söz konusu yayında ismi geçen malların B şirketinin olduğunu açıklayabilir. Bu yayınlı, B şirketinin kişilik haklarına yönelen saldırı, ıztırar hali sebebiyle hukuka uygun değerlendirilecektir.¹³⁴

Konuya radyo ve televizyon yayıncıları açısından baktığımızda ıztırar halinden yararlanabilecekleri şimdilik pek mümkün gözükmemektedir. Bu konuda Hatemi, ıztırar halini hukuka aykırılığı gideren bir sebep değil, kusur unsurunu etkileyen bir durum olduğunu belirtmektedir.¹³⁵

¹³⁰ OĞUZMAN M. Kemal / BARLAS Nami, Medeni Hukuk Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar,13.Bası, İstanbul 2006, s. 250.

¹³¹ OĞUZMAN / BARLAS, s. 250.

¹³² ZEVKLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA, s. 468.

¹³³ TÜFEK, s. 133.

¹³⁴ SERDAR, s. 117;AYDIN, s. 150; SIRABAŞI, s. 111.

¹³⁵ HATEMİ Hüseyin, Kişiler Hukuku, İstanbul 1992, s. 106.

d- Üstün Nitelikte Yarar

MK nun 24.maddesinin ikinci fıkrası daha üstün nitelikli özel veya kamusal yarar sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır demektir. Bundan çıkan anlam, kişilik haklarından daha üstün nitelikli bir kamu yararı ya da özel yarar varsa kişilik haklarına verilen zarar hukuka uygun hale gelir ve bundan dolayı zarara uğrayan herhangi bir talepte bulunamaz.

Hukuk kurallarının amacı, haksız fiiller karşısında kişilerin yararlarını korumaktır. Hukukun koruduğu yararlar bazen karşı karşıya gelebilirler. Bu durumda karşı karşıya gelen bu yararlar çatışma halindedirler.¹³⁶Hukuk sisteminin çatışan bu yararları aynı anda koruması mümkün değildir. Hukuk bu durumda, çatışan iki yarardan birini korumak zorunda kalacaktır. Çatışan iki yarardan birinin diğerine üstün tutulması gerektiği benimsenmekte ve diğerine karşı daha üstün tutulan yararın hukuka uygunluğu kabul edilmektedir.¹³⁷

Yargıtay ilgili kararında,¹³⁸hukuk düzeninin çatışan iki değeri aynı anda koruma altına alması düşünülmemeyeceğinden iki yararın aynı anda ve aynı olayda birbirleriyle çatışmadığının, somut olaydaki olgular itibariyle bu iki değerden birinin diğerine üstün tutulması gerektiğini kabul etmiştir. Böylelikle az üstün olan yarar çok üstün olan yarar karşısında, o durumda ve o an için hukuk düzenince korumasız kalacaktır.¹³⁹

Kişilik hakları ile çatışan özel yarar veya kamusal yarar, kişilik haklarına göre daha üstün nitelikte ise kişilik haklarının ihlali, hukuka uygunluk sebebi olan daha üstün yarar ilkesi gereği hukuka aykırı sayılmamaktadır. İki yarar arasındaki daha üstünlüğü belirleyecek olan hâkimdir.¹⁴⁰

¹³⁶ KILIÇOĞLU, Şeref – Haysiyet, s. 109;DURAL, s. 107; KARTAL, s. 114.

¹³⁷ DURAL, s. 137; SERDAR, s.126.

¹³⁸ Yarg. HGK. 30.01.2002 tar. E. 2001/4-1000, K. 2002/25. (SMİP)

¹³⁹ ÖZEL, s. 40.

¹⁴⁰ KILIÇOĞLU, Şeref – Haysiyet, s. 109;DURAL s. 141.

aa- Üstün Nitelikte Özel Yarar

Hukuk sistemince daha üstün nitelikte özel yararların korunması kabul edilmiştir. Üstün yarar, kişilik hakları ihlale uğrayan kişiye, ihlali gerçekleştirene veya başka bir kişiye ait olabilir.¹⁴¹ Özel yararın, hakkı ihlal edilen kişiye ait olması durumunda, ihlalin hukuka uygunluğundan söz edilecektir.

Daha üstün nitelikte özel yarar genellikle, maddi kişisel değerlere tıbbi müdahale durumlarında ortaya çıkmaktadır. Örneğin; kimsesi olmayan ve hayati tehlikesi bulunan bir hastanın doktorlar tarafından acilen ameliyata alınması her ne kadar da kendi rızasının olmamasına rağmen bu müdahale özel üstün yarar ilkesi gereğince hukuka uygun sayılacaktır. Doktrindeki baskın görüş¹⁴² bu yöndedir. Tıbbi müdahalede kişi açısından daha üstün nitelikte bir özel yarar var olmasından dolayı bu müdahale hukuka uygundur.

bb- Üstün Nitelikte Kamusal Yarar

Kitle iletişim araçları, üstün nitelikte kamusal yararın hukuka uygunluk sebebi oluşturduğu en önemli alandır. Bu münasebetle radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlalinde en çok üzerinde durulan hukuka uygunluk sebebi kamusal yarar konusudur. Üstün nitelikte kamusal yarar radyo ve televizyon yayınlarında en hassas konulardan birini teşkil etmektedir.

Toplumun genel değer ve yararları kamusal yarar kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Yararların çatışması durumunda kamusal yararın korunmasını, kanun koyucular kabul etmiştir.¹⁴³ Anayasamızda kamusal yararın korunması amacıyla temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmaksızın sınırlandırılabilmesi ifade edilmektedir.

¹⁴¹ İŞGÜZAR, s. 866; OĞUZMAN, s. 13.

¹⁴² ÖZTAN, s. 149; AKİPEK / AKINTÜRK, s. 404; OĞUZMAN, s. 13.

¹⁴³ OĞUZMAN, s. 14; ÖZTAN, 149.

Kamusal yararla özel yararın çatışması durumlarında kamusal yarar ağır basıyorsa özel yarardan üstün kabul edilir ve bu yararın oluşturduğu kişilik hakları ihlalleri hukuka aykırılık teşkil etmez.¹⁴⁴Örneğin; kamu sağlığı nedeniyle, özellikle yeni ve solunum yoluyla bulaşabilen domuz gribi, kuş gribi ve hepatit – C gibi veya bunlara benzer diğer bulaşıcı hastalığı olan kişilerin radyo ve televizyon yayınlarıyla isminin duyurulması, resminin ve görüntüsünün gösterilmesi üstün kamusal yarar nedeniyle hukuka aykırı değildir.

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarına yönelik ihlallerde, radyo ve televizyon kuruluşları iletişim özgürlüğünü, kişilik hakları ihlal edilen kişiler de kişilik haklarının korunmasına ilişkin yararlarını ileri sürmektedir. Bu durumda iki ayrı yarar çatışmaktadır. Yapılan yayın radyo ve televizyon yayınlarının özgürlüğü kapsamında ise kişilik hakları ihlal edilse dahi hukuka aykırılık oluşmayacaktır.¹⁴⁵

Yargıtay, ilgili kararında¹⁴⁶ radyo ve televizyon yayınları içinde geçerli olan haber niteliği yönünden şöyle denilmektedir: Gazeteler meslekleri gereği haber niteliği olan olayları halka duyurmak hak ve ödevi içindedirler. Bir haberin, eleştirinin, bilgi ve yorumun yayınlanmasında kamu yararı olması için yayının kamu yararı sağlayacak nitelikte bulunması gerekir. Yayınlanmasında kamu yararı bulunmayan haberler, eleştiriler, bilgi ve yorumlar kişilik haklarını zedelerse, hukuka aykırı olur ve manevi tazminata yol açar. Bu münasebetle kamu yararı kavramını iyi algılanması ve iyi anlaşılması gerekir. Radyo ve televizyon kuruluşlarının üstün nitelikte kamu yararından hukuka uygunluk sebebi olarak faydalanabilmesi için yayınların kamuya yarar sağlayacak nitelikte olması gerekir.

¹⁴⁴ İŞGÜZAR, s. 867; OĞUZMAN, s. 14.

¹⁴⁵ SIRABAŞI, s. 118.

¹⁴⁶ Yarg. 4.HD. 30.05.1974 tar. E. 2113, K. 2898. (SMİP)

2-HABERİN HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİ

Hukuka uygunluk sebeplerinden ikincisi, haberdir. Radyo ve televizyon yayını habere ilişkin olduğu takdirde, kişilik haklarına saldırı boyutuna değil, haberle ilgili kıstaslara bakmak gerekecektir. Yayın, habere ilişkin ve haber, gerçeklik, güncellik, kamu yararı, uygun illiyet bağı ve orantı şartlarını taşıyorsa, kişilik haklarına saldırı olmadığı kabul edilecektir. Bunlardan biri veya bir kaçını noksan ise, hukuka uygunluk sebebinden yararlanamayacaktır.

Haber verme ve alma hakkı hukuka uygunluk sebepleri arasında yer almakla birlikte, bunun için, bazı koşulların bir araya gelmesi gerekmektedir. Örneğin, yayınlanan haber, öncelikle gerçek olmalıdır. Aynı zamanda, güncel olmalıdır ve haberin verilmesinde kamu yararı bulunmalıdır. Bu koşullarla birlikte, haberin veriliş biçimiyle içeriği arasında düşünsel bir bağ bulunmalı, yani haber ile haberin veriliş biçimi arasında uyumsuzluk olmamalıdır. Yukarıda sayılan ilkelere uygun haber verme çabası, belirli biçimine uygun gerçeklik, halkın ve kamuoyunun bazı kesimlerinin ilgisi, haberin veriliş biçimiyle haber arasındaki asgari ilgi vs. yeterli kabul edilmektedir. Aksi takdirde, bu şartlara tam uygun haber verebilmek mümkün olmazdı.¹⁴⁷

a- Gerçeklik

Haberin, hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanabilmesinin ilk şartı, haberin gerçek olmasıdır. Basın özgürlüğünün asli görevi, meydana gelen olayları saptırmadan, ilave yapmadan, gerçek bir şekilde duyurmaktır. Dolayısıyla, verilen bir haberin hukuka uygun olarak kabul edilebilmesi için, haber öncelikle gerçek olmalıdır. Gerçeğe aykırı bir haber, her zaman hukuka aykırıdır. Bu nedenle, haber veren yayın kuruluşlarının, haberleri güvenilir kaynaklardan almaları ve yayınlayacakları haberin gerçek olup olmadığını araştırma yükümlülükleri vardır.¹⁴⁸ Bir yayın kuruluşunun, hiçbir araştırma yapmadan gerçeğe aykırı bir haberi yayınlaması, görevin ihmali niteliğinde olup, yayınlayanın sorumluluğunu gerektirir.

¹⁴⁷ TORAMAN, s. 199.

¹⁴⁸ TEKİNAY, s. 264; ÖZTAN, s. 131; KARAHASAN, s. 803; SERDAR, s. 151.

Yargıtay, haberin gerçek olması koşulunu ele aldığı bir kararında, şu önemli saptamalarda bulunmaktadır: Basın özgürlüğünün amacı, kamuyu ilgilendiren işlerde, gerçeğe uygun olarak haber vermeyi sağlamaktır. Basın yoluyla bir kimseye karşı, ithamlar ileri sürülürken, dayandıkları olayların doğru olması gerekir. Öyle ki, gazetecinin yayınladığı olayların doğruluğunu araştırma ödevi vardır. Gazetecinin, sosyal bir görevi yerine getirdiği; yaptığı işin, niteliği yönünden, bir çeşit kamu hizmeti olduğu düşünülürse; bir haberi yayınlamadan önce gereken özen gösterilip, haberin ne olduğu araştırılmalı ve soruşturulmalı; bundan sonra, o haberi yayınlamalı ve ilgililere zarar getirecek yayınlardan titizlikle kaçınmalıdır. Haberin gerçeğe uygun olup olmadığı araştırılarak haber gerçeğe uygun düştüğü ölçüde yayınlanmalıdır. Şeref ve onur gibi değerlere ilişkin, bir kimseyi toplumda gülünç duruma düşüren hakkında nefret ya da hor görme duygularının beslenmesini ve bu yolda dürüst yurttaşlar gözünde küçülmesine yol açacak nitelikteki haberlerin, ciddilik ve iyi inançla incelenip soruşturulmadan ve gerçeğe ne derece uygun olduğu üzerinde durulmadan kamuoyuna sunulması, hukuka aykırıdır. Yayınlanacak haber, üçüncü kişilere, özel olarak ağır bir zarar verebilecekse, doğruluğunu denetleme ödevi, daha sert ölçülere bağlanmıştır.¹⁴⁹

b- Güncellik

Haberin, hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanabilmesinin koşullarından ikincisi, haberin güncel yani aktüel olmasıdır. Herhangi bir olayın, güncel olmaktan çıktıktan sonra açıklanması, bu açıklamanın hukuka uygunluk sebebinden yararlanmasına engel olur. Ancak güncellik, görecelidir. Her olayın güncelliği, o olayın önemi, bu haberin hedef aldığı kişiye ve değişik özelliklere göre değişkenlik göstermektedir. Haberin güncelliği her somut olaya göre belirlenmelidir. Bazı olaylar, birkaç gün içerisinde güncelliğini yitirdiği halde, belli aralıklarla gündeme gelen bazı önemli olaylar, aylarca güncelliğini koruyabilmektedir. Haberin kaynağı ikinci el ise, yayın kuruluşunun, bu haberle ilgili gerekli araştırmayı bizzat yapması gerekir. Bu mümkün değil ise, bu haberi kullanması halinde, bu haber kaynağının risklerini de üstlenmiş olur.

¹⁴⁹ Yarg. 4.HD. 26.11.1984 tar. E. 1984/8966, K. 8768. (SMİP)

Olay unutulup üzerinden epey zaman geçtikten sonra, bu olayın hatırlanmasında bir kamu yararı yoksa yapılan yayının kişilik haklarına saldırı amacıyla yapıldığı kabul edilmelidir. Yargıtay,¹⁵⁰ güncelliğini yitiren bir olayın tekrar gündeme getirilmesiyle ilgili olarak, güncelliğini çoktan yitirmiş ve hatta unutulmuş bir olayı günün konusu yapmak suretiyle açık oturumda yapılan bu konuşmanın amacı davacıyı küçük düşürmek, yanlış tanıtmak, gülünç ya da zor duruma sokmak, ona kötü bir ortam hazırlamayı kabul etmek gerekir. Bu hale göre, davacının kişisel yararlarının haleldar olduğu ve bu yüzden manevi zarara uğradığı bir olgu, olduğu şeklinde karar vermiştir,

c- Toplumsal İlgı ve Kamu Yararı

Haberin, hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanabilme koşullarından üçüncüsü, toplumsal ilgi ve kamu yararadır. Yani, haberin verilmesinde toplumsal ilgi ve kamu yararı bulunması aranmaktadır.

Doktrinde, kişilik hakları ile haber hakkı çatıştığı takdirde, her ikisini birden korumak mümkün olmadığından, birini diğerine tercih etmek gerektiği ifade edilmektedir. Bu iki değerden hangisinin tercih edileceğine, her somut olaya göre yargıç karar verecektir. Kamu yararının üstün tutulması gerekiyorsa, üstün yarar ilkesi gereğince yayının hukuka uygun olduğuna, aksi takdirde, kişilik haklarına saldırıda bulunulduğuna karar verilecektir.¹⁵¹ Bir haberin verilmesinde kamu yararı yoksa ya da pek hafif ise haber verme hakkından veya haber verme hakkının üstünlüğünden söz edilemez. Yargıç, her somut olayda, yayın konusu haberin, okuyucunun marazi duygularını tatmine mi, yoksa üstün ahlaki ve hukuki değerlerin korunmasına mı yönelik olduğunu araştırarak, kamu yararının bulunup bulunmadığına karar verecektir.¹⁵²

Basın özgürlüğü kişilik haklarıyla ve kişinin onur ve saygınlığının korunması ile çatışabilir. Nitelik bakımından aynı değerde olan bu iki hak arasındaki çatışma birinin diğerine üstün olduğu yolunda önceden bir ilkeye bağlanamaz. Her durumda hâkim,

¹⁵⁰ Yarg. 4.HD. 28.03.1996 tar. E. 1996/2110, K. 2393. (SMİP)

¹⁵¹ ÇETİN, s. 188.

¹⁵² TORAMAN, s. 215.

hukuk düzeninin hangi hakkı üstün tuttuğunu çözüme bağlamalıdır.¹⁵³

d- Uygun İlliyet Bağı ve Orantı

Haberin, hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanabilmesinin koşullarından biri de, haberin veriliş biçimiyle konu arasında düşünsel bir bağ bulunması, yani öze biçim arasında dengenin gözetilmesi, haberin abartılmaması ve ölçülü bir şekilde verilmesidir. Bu koşul, haber verme hakkının sınırlarının aşılmasıyla ilgilidir.¹⁵⁴ Haberın veriliş biçimi, takdimi, kullanılan üslup, kullanılan dil, yalın haliyle hukuka uygun bir haberi, hukuka aykırı hale getirebilir. Hiç şüphesiz, bir haberi, yayın ve haber bütünü ile ele almak gerekirse de, bir olayın açıklanmasında kullanılan dil ve sözcükler, orta düzeyde bir izleyici üzerinde, başka bir anlama gelecek bir şekilde yer almamalıdır. Haberde kullanılan sözcükler özenle seçilmeli, kişiyi incitici, iğneleyici, aşağılayıcı, kafalarda soru yaratacak biçimde olmamalıdır.¹⁵⁵

Yayın kuruluşları, haberi, izleyici kitesinin beklentilerine uygun olarak takdim edecektir. Hatta haberin içindeki bazı öğeleri geri plana iterken, bazılarını öne çıkaracaktır. Ancak, her halükarda haber, anlam ve mesaj açısından, başkalaşım geçirmeyecektir. Bu başkalaşımında, önyargı en önemli etkenlerden biridir. Önyargıya dayalı bir haber, çoğu kere gerçeklerden sapmaktadır. Örneğin; olayla ilgili gerekli araştırma yapılmasına rağmen, haberin sunuluşunda, bazı kişilerin görüşüne hiç yer vermemek veya görüşü alınan kişilerin açıklamalarını montaj yapmak suretiyle, olayın, olduğundan farklı bir hale getirilmesi de, haberin hukuka aykırı hale getirilmesine neden olur.

Yargıtay, haberin içeriğiyle, veriliş biçimi arasında denge ve paralellik bulunması gerektiğini dile getirdiği bir kararında; herhangi bir haber, ne derece gerçeğe uygun olursa olsun haberin verilişinin gerektirmediği tahkir edici bir dilin kullanılması durumunda hukuka uygunluk durumu söz konusu olamaz. Konunun açıklanışı için gerekli, yararlı ve ilgili olmayan beyanların kullanılması kişinin şeref ve haysiyetine

¹⁵³ Yarg. HGK. 15.11.1989 tar. E. 1989/4-400, K. 597. (SMİP)

¹⁵⁴ TORAMAN, s. 217.

¹⁵⁵ ÇETİN, s. 191.;KARTAL, s. 122.

saldırı niteliğinde sıfatlama ve değerlendirmelerin yapılması hakkın sınırının objektif yönden aşıldığını gösterir.¹⁵⁶ Şeklinde karar vermiştir. Aynı konuda, haber gerçeği yansıtsa bile, kullanılacak dil ve ifadenin, yapılacak niteleme ve yorumun, haberin gerektirdiği ve zorunlu kıldığı biçim ölçü çerçevesinde kalmasını öngörür.¹⁵⁷ Diyerek karar vermiştir. Yine Yargıtay yakın tarihli bir kararında, kişinin eseri olan kitabının basın tarafından eleştirilmesini hukuka uygun bularak, uygun illiyet bağı ve orantıya işaret etmiştir. Ayrıca yayında eleştiri sınırlarının aşılmadığına da dikkat çekmektedir. İlgili kararında,¹⁵⁸ yayının gerçek ve güncel olduğunu, yayında özle biçim arasında dengenin kurulmuş ve bu dengenin korunmuş olduğunu, yayının yapılmasında ve toplumun bilgilendirilmesinde kamu yararının var olduğunu belirterek dava konusu yayınların davacının kişilik haklarına saldırı oluşturmadığını bildirmiştir.

3- RIZA

Hukuka uygunluk sebeplerinden biri de rızadır. Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlal edilmesi durumunda, mağdurun rızasının, hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilip edilmeyeceği tartışmalıdır. Kişinin üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bazı varlıklara yönelik ihlallere kişinin önceden verdiği geçerli bir rızanın, hukuka uygunluk sebebi olduğu hususunda görüş birliği vardır.¹⁵⁹ Bununla birlikte, kişinin üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği varlıklar üzerinde tasarrufta bulunması geçerli kabul edilmemektedir.

Yargıtay'ın ilgili bir kararında, kendisine karşı bile mutlak korunması gereken kişinin onuru, kişiliği ve sır alanına giren gizli yaşamının kişinin rızası ile hukuka aykırılığı ortadan kaldırmadığını ve tecavüze haklılık kazandırmadığını belirtmektedir.¹⁶⁰

Rızanın hukuken geçerli olabilmesi için her şeyden önce kendisinden vazgeçilebilen bir hukuksal varlığa ilişkin olması gerekir. Onur ve saygınlık başkasına

¹⁵⁶ Yarg. 4.HD. 15.10.1981 tar. E. 1981/9783, K. 1981/11230. (YKD. 1982, S. 1, s.36.)

¹⁵⁷ Yarg. HGK. 20.03.1991 tar. E. 1991/4-29, K. 130. (SMİP)

¹⁵⁸ Yarg. HGK. 19.03.2008 tar. E. 2008/4-263, K. 2008/262. (SMİP)

¹⁵⁹ KILIÇOĞLU, Şeref - Haysiyet, s. 175.

¹⁶⁰ Yarg. HGK. 26.03.2003 tar. E. 2003/4-161, K. 2003/201. (SMİP)

devredilemeyen hukuksal varlıklardandır. Bu nedenle bir kimsenin onur ve saygınlığının ihlaline dair açıklamaya rıza göstermesi geçerli değildir. Buna karşılık özel yaşama giren bazı olayların açıklanmasına rıza gösterebilir. Ancak bu rıza ahlaka aykırı olmamalıdır. Örneğin, bir kimsenin resminin her türlü çirkin fotomontajlarda kullanılmasına, cinsel yaşamına ilişkin bazı olayların açıklanmasına rızası geçerli değildir.¹⁶¹

4- VEKÂLETSİZ İŞ GÖRME

Bir kişinin, bir diğer kişi için işlem yapması, adına işlem yapılacak kişinin rızası vekâleti ile olabilir. Ancak bazen kişi, böyle bir vekâlet olmadan da, bir diğer kişi adına işlem yapabilir. Vekâleti olmadan başkası adına iş gören kişinin fiili hukuka uygunluk sebeplerindedir. Ancak bunun için vekâletsiz iş görenin, bu işi adına işlem gördüğü kişinin yararına yapmış olması gerekir. Bu durumda, caiz olan vekâletsiz iş görme söz konusudur.¹⁶²

Bu hukuka uygunluk sebebine çok nadir de olsa, radyo ve televizyon yayınlarında oluşan kişilik hakları ihlalinde rastlanabilir. Örneğin; ağır bir suç ile itham edilen A'yı bundan kurtarmak için, B'nin kendisi A ile ilgili gizlilik alanına giren bir olayı, bir radyo ve televizyon yayınında açıklayıp kamuoyuna duyurması, her ne kadar A'nın rızası dışında gizlilik alanına giren bir olay açıklanmışsa da, burada caiz olan vekâletsiz iş görme söz konusu olduğundan B'nin bu fiili hukuka aykırı değildir.¹⁶³ Bilincini kaybetmiş bir hastaya doktorun yapmış olduğu müdahale¹⁶⁴ böyle bir fiildir. Vekâletsiz iş görme fiilinde iş gören, iş sahibinin lehine hareket ettiğinden, fiili hukuka uygunluk sebebinden yararlanmaktadır.

¹⁶¹ KILIÇOĞLU, Şeref - Haysiyet, s. 179.

¹⁶² SERDAR, s. 117; EREN, s. 589; TÜFEK, s. 134.

¹⁶³ SERDAR, s. 118.

¹⁶⁴ EREN, s. 566.

5- ELEŞTİRİ

Hukuka uygunluk sebeplerinden biri de, eleştiridir. Eleştiri, bir kişinin veya kurumun yaptığı bir işin yanlışlığını belirtmek için haber şeklinde olabileceği gibi, haber programı dışında, yorum şeklinde de olabilir. Eleştiri, çoğu kere haberle birlikte anılmaktadır. Habercilik özü gereği eleştiriye de içine almaktadır.

Yargıtay, bir kararında, basın özgürlüğünün sert eleştiri yapma hakkını da verdiğini, ancak eleştiri sınırını aşan ithamların, sorumluluğu gerektirdiğine¹⁶⁵ hükmetmiştir. Benzer bir kararında, İhale nedeniyle kendisine fazla ödeme yapılan davacı müteahhidin hırsızlıkla suçlanmasını, hukuka uygun¹⁶⁶ olarak nitelemiştir. Eleştirinin belirli sınırları olmalı ve eleştiri bu sınırlar dâhilinde yapılmalıdır.

¹⁶⁵ Yarg. 4. HD. 05.06.1997 tar. E. 3104, K. 6165. (SMİP)

¹⁶⁶ Yarg. 4. HD. 05.12.2005 tar. E. 2004/16722, K. 2005/13086. (YKD. 2006, S.3, s.379.)

III. BÖLÜM

RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA KİŞİLİK

HAKLARININ KORUNMASI

I- BİREYSEL KORUNMA YÖNTEMLERİ

A- MEŞRU MÜDAFAA

Kişilik haklarını korumaya yönelik dünyada ve Türkiye'deki yasal düzenlemeler, kişilik haklarına verilen önemi göstermektedir. Bu kadar önem verildiği halde, en çok ihlâlâ uğrayan da kişilik haklarıdır. Kişilik hakları saldırıya uğrayacak olan kişinin saldırıya fiilen müdahale imkânı olabilir. Örneğin, kişilik haklarına saldırıda bulunacağını tahmin ettiği kameramanı veya muhabiri, çekim yapmaktan engelleyebilir. Yayını imkânsız hale getirecek bir müdahalede elektriği kesme, kasetini alma vs. bulunabilir. Olayın, stüdyoda canlı yayın sırasında gerçekleşmesi halinde, haksız saldırıya uğrayan kişi, bu durumu engellemek için fiili müdahalede bulunabilir. Kişilik hakları saldırıya uğrayan kişinin bu tür müdahalelerini, meşru müdafaa kapsamında değerlendirmek gerekir.

Meşru müdafaa, bir dava çeşidi olmadığı için, genellikle, kişilik haklarını koruyan dava arasında sayılmamaktadır. Helvacı¹⁶⁷, bu kurumu, hukuka uygunluk sebepleri arasında ele almaktadır. M. Akif Aydın, meşru müdafaanın Türk hukukunda en önemli hukuka uygunluk sebeplerinden olduğunu belirterek ilgili eserinde¹⁶⁸ oluşması için gerekli şartları da saymaktadır. Meşru müdafaa, bazen, davalardan daha etkili sonuç doğurabilecek bir yoldur. Bu nedenle, meşru müdafaanın, kişilik haklarını koruyan bir yol olarak dikkate alınması gerekir.

¹⁶⁷ HELVACI, s. 111.

¹⁶⁸ AYDIN M. Akif, Türk Hukuk Tarihi, Hars Yayıncılık, 5. Basım, İstanbul 2005, s. 183.

Meşru müdafaadan, hukuka uygunluk sebebi olarak yararlanılmasına çok ender rastlanabilmektedir. Buna rağmen her şeyden önce, meşru müdafaada bulunan, saldırıda bulunan değil, kişilik hakları saldırıya uğrayan kişidir. Hukuka uygunluk sebeplerinde hukuka uygunluk sebebi oluşturan fiil saldırıya maruz kalanın değil, saldırıda bulunan yayın kuruluşunun fiilidir. İkinci olarak, meşru müdafaa, sınırları aşılmadığı takdirde, haksız fiili defetmeye yarayan karşı bir tecavüzdür. Meşru müdafaanın sınırlarının aşılması, ayrı bir dava konusudur.

Meşru müdafaanın hukuki dayanağını, BK 52 oluşturmaktadır. BK 52/1 de meşru müdafaa; bir kimsenin, gerek kendisinin, gerek başkasının şahsına veya malvarlığına yönelmiş olan hukuka aykırı, çok yakın veya halen mevcut bir tecavüzü etkisiz bırakmak için, tecavüzde bulunana karşı, mukabil bir tecavüzde bulunmak mecburiyetinde kalması halidir.¹⁶⁹ BK nun bu hükmü karşısında, meşru müdafaa söz konusu ise, meydana gelecek zarardan dolayı sorumluluk yoktur. Ceza hukukunda, sadece, nefesine veya ırzına saldırı meşru müdafaa kapsamında değerlendirilmekte, mala yönelik tecavüzler için, böyle bir imkân tanınmamaktadır.

Bir müdahalenin meşru müdafaa kapsamında değerlendirilebilmesi için, aşağıdaki şartların oluşması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, saldırı, hukuka aykırı ve haksız olmalıdır. İkincisi, saldırı, müdafaada bulunana veya üçüncü kişinin şahsına veya malvarlığına yönelmiş olmalıdır. Üçüncüsü, saldırı, mevcut veya devam ediyor olmalıdır. Dördüncüsü, müdafaa, saldırıda bulunana yönelmiş olmalıdır. Beşincisi, saldırı ile müdafaa arasında orantı olmalıdır. Eğer müdafaa hukuka aykırı fiili önleme amacını aşarsa, meşru müdafaada bulunduğunu iddia eden taraf tazminata mahkûm edilir.¹⁷⁰

Kişilik haklarına saldırı teşkil eden bir yayın bandına, saldırıya uğrayan kişi tarafından el konulması, meşru müdafaa kapsamındadır. Meşru müdafaadan yararlanabilmek için, bazı şartların varlığı gerekmektedir. Bunlardan birincisi, kuvvet kullananın bir hakkı olmalı, ikincisi, devlet kuvvetlerinin zamanında müdahalesinin

¹⁶⁹ TEKİNAY S.Sulhi / AKMAN Sermet / BURCUOĞLU Haluk / ALTOP Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler 7.Bası, İstanbul, 1993 s. 486; OĞUZMAN / ÖZ, s. 487; HELVACI, s. 17; EREN, s. 589; TANDOĞAN, s. 33.

¹⁷⁰ TORAMAN, s. 101.

mümkün bulunmamalı, üçüncüsü, hak sahibi kuvvet kullanmadığı takdirde hakkını sonradan elde etmesi güç veya imkânsız olmalı, dördüncüsü, hakkı koruma fiili amaca uygun ve dengeli olmalıdır.

Sonuç olarak, meşru müdafaa veya kendi hakkını bizzat korumaya ilişkin hükümler, uygun ortamın mevcudiyeti halinde, kişilik haklarının korunmasında, saldırıyı kaynağında kurutmaya yarayan etkili bir yöntemdir.

B- CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

1- KAVRAM

Cevap ve düzeltme hakkı, yazılı, görüntülü veya sesli iletişim araçları tarafından, bilinçli veya bilinçsiz olarak, kişilik hakları ile ilgili gerçeğe aykırı veya eksik yayınların, en kısa sürede düzeltilmesini veya etkilerinin azaltılmasını sağlamaya yarayan bir haktır.

Cevap ve düzeltme hakkı, basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla, ilgili kişi ve kuruluşlarla aynı araçlardan yararlanarak, düşüncelerini açıklama, kendilerini savunma, yanlış açıklamaları düzeltme imkânı tanıyan bir haktır.

Hukukumuzda cevap ve düzeltme hakkı bir bütün olarak ele alınmış ve tekzip kavramını da bünyesinde barındırmıştır.¹⁷¹ Cevap, kişinin hakkındaki yayına karşılık vermesidir. Düzeltme, kişinin kendisi hakkındaki gerçeğe aykırı, yalan açıklamaların doğrusunu yayınlama hakkıdır. Tekzip ise, yalanlama anlamına gelmektedir. Türk hukukunda cevap ve düzeltme hakkı, bunlardan sadece birini ihtiva edebileceği gibi, ikisini veya üçünü de kapsayabilir.¹⁷²

Ayrıca olay açıklamaları yanında düşünce açıklamaları da cevap ve düzeltme

¹⁷¹ ÖZEL Sibel, Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması, Seçkin yayınları, Ankara 2004, s. 68.

¹⁷² TORAMAN, s. 103.

hakkı kapsamında yer almaktadır.¹⁷³ Cevap ve düzeltme hakkının, yanlış ya da gerçek dışı haberin derhal düzeltilmesine yarayan, basın meslek ilkesinin bir gereği olarak doğduğu da öne sürülmektedir.¹⁷⁴

Cevap ve düzeltme hakkı, çeşitli insan hakları belgelerinin de konusu olmuş birçok ülkenin Anayasalarında yer almıştır. Cevap ve düzeltme hakkının temeli, Basın Kanunumuzun Bakanlık gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: Basın yolu ile yapılan şeref ve haysiyet kırıcı yayınlara karşı genel kanunlarda gerekli müeyyideler mevcut ise de, bu nevi yayınların her zaman suç unsuru ihtiva etmemeleri, etseler dahi, açılacak bir davanın sonuçlanmasının zamana bağlı olması ve mahkûmiyet halinde, bu hususun tecavüzü bilenlerin öğrenmesinin şüpheli bulunması ve hatta tecavüzün aradan zaman geçmesi ile unutulmuş olabileceği gibi nedenlerle, mevcut yaptırımlar tatmin edici değerde görülmemektedir. Hâlbuki basın yolu ile yapılan yanlış, gerçek dışı ve onur ve saygınlığı kırıcı bir yayının, hafızalardaki etkisi henüz silinmeden, mukabil bir yayın ile ve doğrudan bildirilmesi sureti ile bertaraf edilmesi gereklidir. Aynı anda böyle bir yayının doğrusunu, kamuoyuna duyurmak suretiyle yanlış ve doğrunun birlikte değerlendirilmesi sağlanmış ve dolayısıyla kamuoyunun adil hakemliğine başvurulmuş olur. Bu itibarla haksız saldırıya uğrayan kişi, tıpkı savunma hakkında olduğu gibi, kendisini kamuoyu nezdinde savunmasını sağlamak amacıyla, cevap ve düzeltme hakkı kabul edilmiştir.¹⁷⁵

2- DOĞUŞU

a- Dünyada

Cevap ve düzeltme hakkının, ilk defa, 1789 Fransız devriminden sonraki özgürlük ortamında, basında yayınlanan iftira niteliğindeki yayınlara cevap verilememe tehlikesinden kaynaklandığı kabul edilmektedir. Kişilik haklarına saldırı niteliğindeki yayınlara karşı kişilerin hukuken korunması gerektiğini düşünen milletvekili Dualaure,

¹⁷³ ÖNGÖREN Gürsel, Basın Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme Hakkı, İBD, C.69, İstanbul 1995, s. 366.

¹⁷⁴ COŞKUN Atilla, Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı, Legal Yayıncılık, 1.Baskı, İstanbul 2002, s. 12.

¹⁷⁵ SERDAR, s. 327.

1799 yılında meclise, düzeltme hakkının tanınması yönünde önerge vermiş ancak Dualaure'nin teklifi, mecliste reddedilmiştir. Dualaure'nin o tarihte reddedilen teklifi, 1822 yılında, Basın Kanununa, cevap hakkı olarak girmiştir. Bu nedenle, cevap ve düzeltme hakkının ilk yasal dayanağının, Fransız Basın Kanunun'da değişiklik öngören bu kanunun olduğu kabul edilmektedir.¹⁷⁶

Cevap ve düzeltme hakkı, daha sonra diğer devletler tarafından da kabul edilmeye başlanmıştır. Cevap ve düzeltme hakkını, Belçika 1831'de, Osmanlı devleti 1864'te, Almanya, 7 Mayıs 1874 tarihli Federal Basın Kanunu ile Norveç 1902 yılında, Meksika 1917 yılında, İsviçre'nin Waudt Kantonu ise, ancak 1941 yılında benimsemiştir. 1831 tarihli Basın Kanunu ile basın hukukumuzun ilk yasal kaynaklarından biri olan 1877 sayılı Matbuat Kanunu da, cevap ve düzeltme hakkı konusunda 1822 tarihli Fransız Basın Kanununu esas almıştır. İsviçre gibi bazı ülkeler, cevap ve düzeltme hakkını Federal Kanun kapsamına alırken, bazı ülkeler basın yayımla ilgili kanunlarda düzenlemişlerdir.

Cevap ve düzeltme hakkının, haber alma özgürlüğü üzerinde baskı oluşturduğu düşüncesiyle, cevap hakkıyla ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır. İlk olarak cevap hakkının kapsamı daraltılmış, ardından hakaret veya suç sayılabilecek cevap ve düzeltme istekleri önlenmiş ve ayrıca mirasçılarının bu yöndeki hakları sınırlandırılmıştır.¹⁷⁷ Bu gelişmeyle, cevap ve düzeltme hakkını mutlak bir hak sayan Fransız sistemi ile hakkın maddi olaylarla sınırlı olmasını temel alan Alman sistemi arasındaki katı ayırım yumuşama sürecine girmiştir. Böylece, haber alma özgürlüğü ile kişilik haklarının korunması arasındaki çelişki giderilmeye çalışılmıştır.¹⁷⁸

b- Türkiye'de

Türkiye'de cevap ve düzeltme hakkı, 1982 Anayasası'nın 32. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: Anayasanın 32. maddesine göre cevap ve düzeltme hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı

¹⁷⁶ DÖNMEZER Sulhi, Matbuat Suçları, İstanbul 1946, s. 127.

¹⁷⁷ COŞKUN, s. 23.

¹⁷⁸ TORAMAN, s. 105.

yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Anayasanın bu maddesine göre cevap ve düzeltmenin yayın kuruluşlarınca yayımlanmaması durumunda, cevap ve düzeltmenin yayımlanmasının gerekip gerekmeyeceğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verileceği belirtilmektedir.

Anayasamızın bu maddesine göre, iletişim araçları açısından herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Anayasayla getirilen bu düzenleme, doğal olarak, Radyo ve televizyon dâhil, bütün iletişim araçlarını kapsamaktadır. Bu düzenleme, Basın Kanununun, radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili kanunların, cevap ve düzeltme hakkına ilişkin düzenlemelerin dayanağını oluşturmaktadır. Anayasanın açık hükmü karşısında, radyo ve televizyon yayınlarına karşı cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesi doktrinde de aynen kabul edilmektedir. Bu hak, hemen her ülkede, Anayasa ve kanunlarla güvence altına alınmıştır.

3- HUKUKİ NİTELİĞİ

Cevap ve düzeltme hakkının, kişi ile medya arasındaki ilişkide kişilerin hukuksal korunmaları için ihdas edilmiş kendine özgü bir hukuki müessese olduğu ileri sürülmektedir.

Hangi nitelikte ve biçimiyle kabul edilirse edilsin, cevap ve düzeltme hakkı, kendisine vücut veren bir yayına yönelik eylemli bir karşı duruşu ya da karşı çıkışı ifade etmektedir. Bir karşı düşüncüyü veya karşı açıklamayı ileri sürmek gereksinimi noktasında somutlaşmakta ve anlam kazanmaktadır. Bu anlam, kişilik haklarının korunması ve gerçeğe aykırı yanının düzeltilmesinden ibarettir.¹⁷⁹ O nedenle, cevap ve düzeltme hakkının, itiraz niteliğinde bir hak arama biçimi olduğu söylenebilir.¹⁸⁰ İletişim özgürlüğü, kitle iletişim araçları ile devlet arasındaki ilişkileri konu aldığı halde, cevap ve düzeltme hakkı, kitle iletişim araçları ile kişiler arasında cereyan eden ilişkilerdir.¹⁸¹

¹⁷⁹ COŞKUN, s. 23.

¹⁸⁰ ÜSTÜNDAĞ Saim, Medeni Yargılama Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul 1989, s. 413; KUNTER Nurullah, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1989, s. 1031.

¹⁸¹ İÇEL / ÜNVER, s. 192.

4- AMACI

Cevap ve düzeltme hakkının amacı, iletişim özgürlüğünün kullanımı sırasında, iletişim araçları tarafından kişilik haklarına yönelik saldırılara karşı, hem kişilerin korunması hem de yanlış bilgilerin düzeltilmesidir. Kamuoyunda, radyo ve televizyon yayınlarıyla, kişiler arasında meydana gelen olumsuz kanı, cevap ve düzeltme hakkıyla, düzeltilmeye çalışılmaktadır. Radyo ve televizyonun giderek artan etkinliği karşısında, kişi ve kuruluşlara verilen bu savunma aracı, iki taraf arasındaki dengenin sağlanmasına ve kamunun çıkarlarına da uygun düşmektedir. Bir başka açıdan, böyle bir hak, iletişim özgürlüğünün de kötüye kullanılmasına engel olan bir oto-kontrol mekanizması niteliğindedir. Radyo ve televizyon yayınlarının kamuoyundaki etkinliği dikkate alındığında, bu etkinin en aza indirilebilmesi için, cevap ve düzeltmenin, haber yayınlanır yayınlanmaz, aynı yolla, kamuoyuna duyurulması gerekir.¹⁸²Cevap ve düzeltme hakkı, kişi aleyhindeki yayının etkilerini kaldırmaya değil, azaltmaya yönelik bir kurumdur.

Cevap ve düzeltmenin amaçlarından birincisi, kişilik hakları saldırıya uğrayan kişiye aynı silahla savunma imkânı vermesidir. Kişilik haklarının saldırıya uğramasından dolayı yayıncı kuruluşun cezai sorumluluğu olsa bile, cezai sorumluluk, kişilik hakları saldırıya uğrayan kişinin kamuoyunda zedelenen itibarını düzeltmez. Yapılan saldırının yanlışlığının aynı yolla kamuoyuna duyurulması gerekir. Cevap ve düzeltme hakkı, işte bu ihtiyaca cevap vermektedir. Cevap ve düzeltmenin ikinci amacı ise, kamuoyunun gerçek bilgileri öğrenmesine katkıda bulunmak, gerçeğe aykırı durumun düzeltilmesi, sağlıklı bir kamuoyu oluşumuna katkı sağlamaktır. Cevap ve düzeltme hakkını kullanan kişi veya kuruluş, gerçeğe aykırı hususları kamuoyunun bilgisine sunar. Bu açıklamayla kamuoyu, daha önce açıklanan olayların gerçek olmadığını, öğrenecek ve aynı zamanda gerçek bir kamuoyunun oluşumuna katkı sağlayacaktır.

¹⁸² ÖZTAN, s. 157; SERDAR, s. 335.

5- RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARINDA CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

Radyo ve televizyon yayınlarına karşı Cevap ve Düzeltme hakkı, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununun 28. maddesinde yeniden düzenlenmiştir.

Gerçek ve tüzel kişilerin kişilik haklarına saldırı teşkil eden yayınlar ile gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgililerin yargı yoluna başvurabileceği belirtilmektedir.

Yayın kuruluşları yaptıkları her yayının bandını bir yıl muhafazaya mecburdur. İlgili dava açmaya esas olmak üzere, yazılı olarak Üst Kurula başvurarak yayın bandından ücretini ödeyerek bir kopyasını isteyebilir.

Yargıya yapılan başvuru üzerine yargı gerekli incelemeyi yapar. Başvuru yerinde görülürse cevap ve düzeltme, saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı yayının yapıldığı aynı saatte, aynı program içinde yayınlanır. Yayın süresi ve şeklini halin icabına ve delillere göre hâkim takdir eder.

Kişilerin yargıya başvurmaları yayından itibaren 10 gün içinde yapılır. Mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karara karşı tebliğden itibaren 3 gün içinde bir üst mahkemeye itiraz edilebilir. Üst mahkemece 3 gün içinde karar verilir. Verilen karar kesindir.

Cevap ve düzeltme ile ilgili yayın, mahkeme kararı ilgili kuruluşa tebliğ edildiğinin ertesi günü yapılır. Yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren kuruluşun yayınlarından sorumlu en üst yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanına otuz milyar liradan doksan milyar liraya kadar adli para cezası verilir.

Ayrıca, kuruluşa Üst Kurulca eylemin ağırlığına göre üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı verilebilir. İkinci kez tekrarı halinde yayın izni iptal edilir ve en yüksek para cezasına hükmolunur. Bu cezalar ertelenemez. Hangi yayınların gelir getirici yayınlar olduğu Üst Kurul tarafından belirlenmektedir.

Yetkili ve görevli mahkeme, ulusal yayın yapan kuruluşlar için Ankara Sulh Ceza Mahkemesi, bölgesel ve yerel yayın yapan kuruluşlar için başvuru sahibinin ikametgâhı sulh ceza mahkemesidir.

Gerçek ve tüzel kişilerin ayrıca genel hükümlere göre ilgili yayın kuruluşuna karşı tazminat davası açma hakkı saklıdır. Yayın kuruluşu ile birlikte şirketin yönetim kurulu başkanı da müştereken ve müteselsilen sorumludur.

Tazminat talebinin haklı görülmesi halinde tazminat miktarı, on milyar liradan az olmamak üzere fiilin ağırlık derecesine göre belirlenir. On milyar liralık alt sınır her yıl Maliye Bakanlığınca ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır. Bu maddeye göre açılacak manevi tazminat davalarında hâkim tensip kararı ile birlikte bilirkişiyi de tayin eder ve davayı en geç altı ay içinde karara bağlar.

Açılan davalarda tazminata hükmedilmesi halinde, bankalarca uygulanan en yüksek işletme kredisi faizi üzerinden temerrüt faizine de hükmedilir.¹⁸³

a- Cevap ve Düzeltme Hakkının Şartları

Cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesi için onur ve saygınlığa, diğer bir ifadeyle haysiyet ve şerefe dokunacak nitelikte veya gerçeğe aykırı bir yayın yapılmış olmalıdır. Anayasanın 32.maddesi, cevap ve düzeltme hakkının oluşabilmesini, bir kişinin şeref ve haysiyetine saldırılması veya onunla ilgili olarak gerçeğe aykırı yayınlar yapılması halleri ile sınırlandırmıştır. Cevap ve düzeltme hakkının doğması için bu şartların oluşması gereklidir. Basın Kanununun 19.maddesinde ve 2954 sayılı Kanunun 27.maddesinde bu şartlar belirtilmiştir. Buna karşılık, 3984 sayılı Kanun, gerçeğe aykırılık koşuluna aynen yer vermiş diğer şartlardan kişilik haklarına saldırı şeklinde söz etmiştir.¹⁸⁴

¹⁸³ TORAMAN, s. 114.

¹⁸⁴ İÇEL / ÜNVER, s. 413.

b- Cevap ve Düzeltme Metninin Uzunluğu

Cevap ve düzeltme metninin uzunluğu, ülkelere göre farklılık göstermektedir. Örneğin, İspanya, İtalya’da, Cevap ve düzeltmenin, cevabı gerektiren yazıdan uzun olamayacağı öngörülmüştür. Fransa’da, cevabı gerektiren yazının uzunluğu ne olursa olsun, 20 satırdan az 200 satırdan uzun olamayacağı belirtilmiş, devlet dairelerinin cevap ve düzeltme yazılarının iki katı uzunluğunda olmasına izin verilmiştir. Federal Almanya, daha ölçülü bir yaklaşımı benimseyerek, cevap ve düzeltme yazısının, olayın özellikleri dikkate alınmak suretiyle, ölçülü genişlikte olması kistasını benimsemiştir. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununun 28. maddesinin 3. fıkrasına göre; yayın süresi ve şeklini halin icabına ve delillere göre hâkim takdir eder.

c- Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılması Usulü

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanuna göre, cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilmesi için, yayın kuruluşuna başvuruya gerek olmaksızın direkt yargıya başvurulması gerekmektedir.

Başvuru süresi, özel veya devlet radyo ve televizyonu ayırımı yapılmaksızın, 10 gündür. Görevli mahkeme, sulh ceza mahkemesi, yetkili mahkeme ise, ulusal yayınlar için Ankara Sulh Ceza Mahkemesi, bölgesel ve yerel yayın yapan radyo veya televizyon için, başvuru sahibinin ikametgâhı sulh ceza mahkemesidir. Hangi radyo ve televizyonun ulusal, hangilerinin bölgesel ve yerel yayın yaptığı, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve Radyo ve Televizyon Yayın İzni ve Lisans Yönetmeliği kurallarına göre, önceden belirlenmektedir.

Cevap ve düzeltme başvurusunda bulunan kişi, cevap ve düzeltmeye konu görüntülü veya sesli yayın bandını veya CD yi de dilekçesine eklemesi, incelemenin hızlı sonuçlanmasına katkı sağlayacaktır.

Hakkında yayın yapılan kişi, görüntü veya ses kayıtlarının birer kopyasını, ücretini ödemek kaydıyla, RTÜK’ den temin edebilir. Başvuruyla ilgili görüntü ve ses

kayıtları, ilgili tarafından talep edilebileceği gibi, mahkeme aracılığıyla da istenebilir. Yönetmeliğin, yayıncının sorumluluğu başlığını taşıyan 39.maddesine göre, yayın kuruluşları, cevap ve düzeltme hakkını ilgilendiren konularda, Üst Kurul tarafından istenen ses ve görüntü bandını 3 gün, diğer hallerde 10 gün içinde göndermek zorundadır.

Gönderilen yayın kopyaları Üst Kurulun belirteceği yayın formatında, arşiv ve benzeri amaçlarla sıkıştırılmış kayıt olarak değil yayının gerçekleştirildiği biçimde ve anten çıkışlı olmalıdır.

d- Karara İtiraz

Başvuru üzerine mahkeme, gerekli incelemeyi yaparak, üç gün içinde, karar verir. Başvuruyu yerinde görürse, cevap ve düzeltme, yayının yapıldığı aynı saatte, aynı program içinde yayınlanır. Yayın süresini ve şeklini, halin icabına ve delillere göre hâkim takdir eder. Mahkeme, cevap ve düzeltme başvurusunun kabulüne veya reddine karar verir. Taraflar, sulh ceza mahkemesi tarafından verilen karara karşı, tebliğden itibaren üç gün içerisinde, Asliye Ceza Mahkemesine itiraz edebilir. İtiraz üzerine, mahkeme, üç gün içerisinde itirazı inceleyerek karara bağlar. Bu mahkemenin vereceği karar kesindir. Yetkili mahkemenin kararı, cevap ve düzeltmenin yayınlanması doğrultusunda ise, cevap ve düzeltmenin, ilgili yayın kuruluşuna tebliğinin ertesi günü ihlale konu olan programda aynı saat içerisinde yayının yapılması gerekmektedir.

e- Yaptırım

3984 sayılı Kanun'a göre cevap ve düzeltme hakkı, mahkeme kararı ile kullanılabilir. Mahkemenin cevap ve düzeltme yazısının yayınlanmasına ilişkin kararı, ilgili kuruluşa tebliğ edildiğinin ertesi günü yayınlanması gerekir.

Yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geciktiren kuruluşun yayınlarından sorumlu en üst yöneticisi ile kuruluşun sahibi olan anonim şirketin yönetim kurulu başkanına otuz milyar liradan 30.000,00 TL den doksan milyar

liraya 90.000,00 TL ye kadar ağır para cezası verilir. Ayrıca, kuruluşa Üst Kurulca eylemin ağırlığına göre üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı verilebilir.

İkinci kez tekrarı halinde yayın izni iptal edilir ve en yüksek para cezasına hükmolunur. Bu cezalar ertelenemez. Hangi yayınların gelir getirici yayınlar olduğu, Üst Kurul tarafından belirlenir.¹⁸⁵Yönetmeliğin, 38.maddesinde, reklamlar ve program desteği alan yayınların gelir getirici yayınlar olduğu belirtilmiştir. Yönetmelikte ihmalin ağırlığına göre kademeli bir yaptırım gösterilmiştir.

Mahkeme kararına rağmen cevap ve düzeltme metninin yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan ya da geciktiren kuruluş hakkında ilgilinin müracaatı üzerine Üst Kurulca eylemin ağırlığına göre; yayının yapılmaması hallerinde yirmi günden az olmamak, yayının mahkeme kararına uygun yapılmaması hallerinde on günden az olmamak, yayının geciktirilmesi hallerinde yedi günden az olmamak üzere üç aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağı uygulanabilmektedir.

C- DENETİM KURULLARINA BAŞVURU

Hukuka aykırı yayınlar karşısında bir yol da onu denetim kuruluşlarına şikâyet etmektir. Denetim kurumları kamu adına denetim yetkisi kullanan kurumlardır. Başta Basın Konseyi olmak üzere Reklam Öz Denetim Kurulu, Gazeteciler Cemiyeti, Radyo ve Televizyon Yayıncıları Dernekleri gibi kuruluşların denetimleri de medya etik kodlarının yerleşmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Özel ya da ticari radyo ve televizyonlar için Radyo Televizyon Üst Kurulu denetim yetkisine sahiptir. Hatta bu kuruluş şikâyetçiler için Alo RTÜK 178 adlı ücretsiz bir telefon hattı ile birlikte internet sitesinde (www.rtuk.org.tr) sürekli iletişime açık bir alan tahsis etmiştir.¹⁸⁶

Radyo ve televizyonlardaki reklam yayınları içinse, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü bünyesindeki Reklam Kurulu, tüketici haklarını korumak için kurulsun bile reklamlarla ilgili diğer hukuka aykırılıklarda

¹⁸⁵ İÇE / ÜNVER, s. 416; Ayrıca, bkz. Radyo ve Televizyon Yayınları, Yayın Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik, R.G. Tar. 17.04.2003, S. 25082.

¹⁸⁶ AVŞAR / ÖNGÖREN, s. 148.

devreye girmektedir. Bu alanda Reklam Özdenetim Kurulu ile İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası'nı da bir meslek kuruluşu olarak denetim kuruluşlarına dâhil edebiliriz. Ayrıca, reklamlar ile ilgili yayın ilkelerine uymama halinde özel radyo ve televizyon yayınları için RTÜK de devreye girmektedir.¹⁸⁷

II- KORUYUCU DAVALAR

Radyo ve televizyon yayınlarında kişilik haklarının ihlâlinde, en etkili başvuru yolu, önleme davası, durdurma davası, kınama ve kararın yayını davası, tespit davası, adıyla bilinen, koruyucu davalardır. Bu davaların ortak özelliği, kişilik haklarına yönelik saldırının etkilerini ortadan kaldırmaya veya etkilerini en aza indirmeye yönelik oluşudur. Bu davaların hiç biri, yargılama giderleri dışında, saldırının mali sonuçlarıyla ilgilenmemektedir. Bu davalar, niteliği gereği, çabuk sonuç alınabilecek davalardır. Kişilik hakları ihlâl edilen kişinin, yayın yapılmadan mahkemeden alacağı önleme kararı yayının yapılmasını önleyecektir. Yayın başlamış olsa bile, mahkemeden alınacak durdurma kararı yayının durdurulmasını sağlayarak, tahribatın daha da artmasına engel olacaktır. Kınama ve kararın yayını davasında radyo ve televizyonların saldırısı kınanır ve karar, radyo ve televizyonların ihlale konu olan programında yayınlanır. Bu surette saldırıya uğrayanın, kamuoyu önünde itibarı iade olunmuş olmakla birlikte yayın kuruluşunun, ikinci bir hak ihlalde bulunmasından şiddetle kaçınması sağlanmış olacaktır. Tespit davası da, yayının hukuka aykırılığını tespit edeceğinden, yayın kuruluşunu, yayından caydıracak bir başvuru yoludur. Kişilik haklarını koruyucu davalar, saldırıya uğrayan kişinin, tazminat davaları açmasına da bir engel teşkil etmemektedir. Bu açıdan, radyo ve televizyon yayınlarına karşı açılacak olan koruyucu davalar, yayın başlamadan veya devam ederken, etkili bir başvuru yolu olarak görülmektedir.¹⁸⁸

¹⁸⁷ AVŞAR / ÖNGÖREN, s. 148

¹⁸⁸ TORAMAN, s. 121

A- ÖNLEME DAVASI

Önleme davasının hukuki dayanaklarından biri, MK nun 25.maddesidir. Eski MK.'da, 3444 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe kadar, önleme davasıyla ilgili açık bir hüküm yer almadığından, eski MK nun 24.maddesindeki, durdurma davasının, önleme davasını da kapsadığı şeklinde yorumlar yapılmaktaydı. Yeni MK nun açık hükmü karşısında, durdurma davasının önleme davasını da içerdiği gibi yorumlara da gerek kalmamıştır. Saldırımı önlemek, saldırı sonuçlarını gidermekten daha uygun bir yoldur.¹⁸⁹ Diğer yasalarda da, önleme davası açmaya ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Önleme davasının amacı, saldırı fiilini önlemek olup, saldırıyı önlemekle sınırlıdır. Kişilik hakları saldırı tehlikesiyle karşı karşıya olan kişi, önleme davası ile, gelecekte vuku bulacak saldırının önüne geçmektedir. Dava sonucunda mahkemece, davalının saldırıdan kaçınmasına karar vermektedir. Bu nedenle, önleme davası, yayın kuruluşunun, belli bir davranışta bulunmasına değil, yapmamasına yönelik bir davadır.

Önleme davasının davacısı, kişilik hakları saldırıya uğrayan gerçek veya tüzel kişi, davalı ise yayını yapacak olan yayın kuruluşudur. MK nun 25/son maddesi, davacının, kendi yerleşim yeri veya davalının yerleşim yeri mahkemesinde dava açabileceği hükmünü getirmiştir. Bu hükme göre davacı, dilerse davayı, kendi ikametgâhı mahkemesinde açabileceği gibi, davalının ikametgâhı mahkemesinde de açabilir.

B- DURDURMA DAVASI

Durdurma davasının hukuki dayanağını, MK nun 25. maddesi teşkil etmektedir. Eski MK, 3444 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe kadar, durdurma davasıyla ilgili açık bir hüküm yer almadığından, eski MK nun 24.maddesindeki, tecavüzün menine ilişkin hükümlerinin bu davaya imkân verdiği düşünülmekteydi. Yeni MK nun 25.maddesi, bu dava hakkına açıkça yer vermektedir.

Durdurma davası, kişilik haklarını ihlâl eden ve etkilerini devam ettiren hukuka

¹⁸⁹ KILIÇOĞLU, s. 197.

aykırı yayına karşı yönelen bir davadır.¹⁹⁰ Bu dava ile devam eden hukuka aykırılığın durdurulması amacı güdüldüğünden, zarar önlenemese bile zararın büyümesi önlenmiş olacaktır. Durdurma davası, geleceğe yönelik bir davadır. Kişilik haklarını etkin bir şekilde koruyabilmek için devamlı hukuka aykırı sonuçlar doğurmaya yol açan saldırının kaynağını kurutmak gerekir.¹⁹¹ İşte bunu, durdurma davası sağlamaktadır. Bu açıdan durdurma davası bazı yazarların aksi görüşüne rağmen, kişiliğin korunmasında pratik değeri büyük olan bir davadır.¹⁹²

Durdurma davasının tarafları, kişilik hakları saldırıya uğrayan gerçek veya tüzel kişi ile saldırı konusu yayını yapanlardır. MK nun 25/son maddesi, davacının, kendi yerleşim yeri veya davalının yerleşim yeri mahkemesinde dava açabileceği hükmünü getirmiştir.

C- KINAMA VE KARARIN YAYINI DAVASI

Kınama ve kararın yayını davasının dayanağı, BK 49. maddesindeki hâkim, bu (manevi) tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir tazmin sureti ikame veya ilave edilebileceği gibi, saldırıyı kınayan bir karar vermekle yetinebilir ve bu kararın basın yolu ile ilanına da hükmedilir düzenlemesidir.

Manevi tazminata alternatif, diğer bir tazmin türü olarak nitelenen kararın yayını ya da saldırıyı kınayan mahkeme kararının ilan edilmesi, çoğu zaman manevi tazminat davalarında davacıların ek bir talebi olarak yer almaktadır. Yargılamanın sonunda, bir miktar para olan manevi tazminatın yanı sıra, ek olarak çeşitli gazetelerde kararın ilanına ve ilan masraflarının davalıya yükletilmesine karar verilir.¹⁹³

¹⁹⁰ KILIÇOĞLU, s. 206.

¹⁹¹ HELVACI, s. 130; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip, Kişilik Hakkını Koruyan Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler 1.Sempozyumu, MHE İstanbul 1980, s. 141.

¹⁹² KILIÇOĞLU, s. 206.

¹⁹³ AVŞAR / ÖNGÖREN, s. 176.

D- TESPİT DAVASI

Tespit davası, herhangi bir durumun, bir şeyin mevcudiyetinin saptanmasından ibarettir. Tespit davaları, yalnızca saldırının var olup-olmadığını saptamakla yetinir. Tespit yapan mahkeme, tespit istenen konuda olumlu veya olumsuz görüş bildirmez. Bununla birlikte, kişilik haklarına yönelik saldırılarda, tespit davalarının önemli bir işlevi vardır. Zira kişilik haklarına yönelik bir saldırı halinde, bu saldırının haksızlığının tespiti, saldırının önlenmesi, giderilmesi veya zararın giderilmesi açısından, yargıca büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Diğer yandan, tespit davaları, kişilik haklarına saldırıda bulunan kişinin, ileride açacağı davalar açısından önemli bir delil tespiti niteliği taşımaktadır.

Tespit davasının hukuki dayanağı, MK nun 25. maddesidir. Eski MK da, 3444 sayılı yasayla değişiklik yapılmaya kadar, tespit davasıyla ilgili bir düzenleme olmadığı için, tespit işlemi, genel hükümlere göre yapılmaktaydı. 4721 sayılı MK nun 25. maddesi bu uygulamayı yasal bir dayanağa kavuşturmuş, kişilik hakları saldırıya uğrayan kişinin tespit isteminde bulunabileceğine ilişkin, özel hükümler getirmiştir.

Tespit davasının amacı, hukuka aykırılığı tespit etmektir. Tespit davası, yayının önlenmesi veya durdurulması gibi bir sonuç doğurmayacağı için, önleme ve durdurma davalarıyla bir ilgisi olmayıp, kendisine özgü bir başvuru yoludur. Amacı da, hukuka aykırılığın tespitidir. Davacının, hukuka aykırılığın tespitinde, çeşitli menfaati olabilir. Örneğin, tespit kararını yayıncı kuruluşa tebliğ etmekle, saldırının durmasını sağlayabileceği gibi, daha sonra, bu tespit kararına dayanarak, başka davalar da açabilir. Tespit davasının, daha çabuk sonuçlanması ve yargılama giderlerinin az olması, kişilik hakları saldırıya uğrayan kişiyi bu yola başvurmaya itebilir.

Tespit davasının tarafları, kişilik haklarına saldırıda bulunan radyo ve televizyon kuruluşları ile haksız saldırıya uğrayan kişi veya kişilerdir. Kişilik hakları saldırıya uğrayan, gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişiler de olabilir. Yetkili mahkemeler ise davacının yerleşim yeri mahkemesi ile davalının yerleşim yeri mahkemesidir.

III- TAZMİNAT DAVALARI

Radyo ve televizyon yayınları ile kişilik hakları ihlallerinde, bu ihlallerin durumuna göre maddi ve manevi tazminat davaları açılabilir. Maddi tazminat davasıyla kişisel değerlere yapılan haksız bir saldırı sonucunda doğmuş bulunan parasal zararın giderilmesi amaçlanır. Manevi tazminat davası ile saldırı sonucu kişinin uğradığı manevi zararın giderilmesi sağlanmaya çalışılır.¹⁹⁴

Ayrıca kişi, saldırganın hukuka aykırı saldırısı dolayısıyla elde ettiği kazancın vekâletsiz iş görme hükümlerine ve sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre kazancın iadesi davası açabilir.

Kişilik haklarının, parayla ölçümü mümkün olmamakla birlikte, kişilik hakları saldırıya uğrayan kişi açısından, bundan daha etkili bir yol bulunana kadar, tazminat davaları en etkili bir korunma araçlarıdır. Kişilik hakları ihlallerine karşı en etkili hak arama mücadelesi tazminat davaları yoluyla verilmektedir. Bu davalar uzun bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir.

Tazminat davaları, esas itibariyle, maddi ve manevi tazminat olarak kabul edilmekte ise de, kazancın iadesi davası da sonuç itibariyle, parasal bir yükümlülük (tazmin) içerdiğinden, aynı bölümde ele alınmıştır

A- MADDİ TAZMİNAT DAVASI

Maddi tazminat davası, kişilik hakları hukuka aykırı bir şekilde ihlal edilen kimsenin, bu hak ihlali yüzünden mal varlığında meydana gelmiş olan eksilmenin giderilmesi amacına yöneliktir. Bu dava sonucunda başkasının kişilik haklarına hukuka aykırı bir şekilde saldırıda bulunmuş olan kimse, kişilik haklarına saldırdığı kimsenin bu yüzden uğramış olduğu maddi zararı karşılayan bir tutarı, maddi tazminat olarak o kişiye ödemeye mahkûm edilir.¹⁹⁵

¹⁹⁴ ZEVKLİLER / HAVUTÇU, s. 131.

¹⁹⁵ AKİPEK / AKINTÜRK, s. 404.

1- HUKUKİ DAYANAĞI

Radyo ve televizyon yoluyla kişilik haklarına saldırıda bulunulması halinde maddi tazminat talebinin hukuki dayanağı, BK nun 41.maddesidir. Tazminatın kapsamını, ödeme şeklini ve miktarını BK 41. madde ve diğer hükümlerine uygun olarak hâkim takdir eder. Zira kişilik haklarına yapılan hukuka aykırı saldırının ancak kusura dayalı olduğu hallerde maddi tazminata hükmedilebilir.¹⁹⁶

2- AMACI

Maddi tazminat davasının amacı, hukuka aykırı fiil nedeniyle doğan zararın telafisidir.¹⁹⁷ Bir başka deyimle, hukuka aykırı olarak kişilik hakları saldırıya uğrayan kişinin, uğradığı maddi zararlarının karşılanmasıdır. ¹⁹⁸Maddi tazminat davasıyla, kişisel değerlere yapılan haksız bir saldırı sonucunda doğmuş bulunan parasal zararın giderilmesi amaçlanır.¹⁹⁹

3- MADDİ TAZMİNATIN ŞARTLARI

Maddi tazminat davasının şartlarını Borçlar Kanununun haksız fiillere ilişkin hükümlerinden çıkarmak gerekir. Zira BK 41. maddede kusur sorumluluğu söz konusudur. Maddi tazminat davasının şartları da bu durumda haksız fiil sorumluluğunu gerektiren şartlarla aynı olmaktadır.²⁰⁰

Radyo ve televizyon yayınlarında maddi tazminatın oluşabilmesi için, hukuka aykırı yayın olmalı, maddi zarar oluşmalı, yayınlı maddi zarar arasında bir illiyet bağı olmalı, yayıncının kusuru bulunmalıdır.

¹⁹⁶ AKİPEK / AKINTÜRK, s. 404.

¹⁹⁷ KILIÇOĞLU, Şeref- Haysiyet, s. 223

¹⁹⁸ KILIÇOĞLU, Tazminat, s. 232.

¹⁹⁹ ZEVKLİLER / HAVUTÇU, s. 131.

²⁰⁰ AKİPEK / AKINTÜRK, s. 405.

a- Hukuka Aykırı Yayın

Maddi tazminat davasının ilk şartı olan hukuka aykırılık, kişilik haklarına hukuka aykırı bir şekilde, saldırıda bulunulmuş olmasıdır. Yani yapılan saldırının haksız olması ve hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanamamasıdır.

b- Maddi Zarar

Maddi tazminat davasının açılabilmesi için, hukuka aykırı saldırıya uğramış olan kimsenin malvarlığında mutlaka bir zararın meydana gelmiş olması gerekir. Bu zarar maddi zarar olmalıdır. Maddi zarar saldırıya uğrayan kişinin malvarlığının aktifinde bir azalma veya pasifinde çoğalma şeklinde ortaya çıkar.²⁰¹Başka bir tanıma göre zarar, bir kimsenin malvarlığının halen içinde bulunduğu durum ile zarar verici hukuka aykırı fiil doğmasaydı, bulunması gereken durum arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır.²⁰²

Radyo ve televizyon yoluyla, kişilik haklarına yönelik bir saldırının, maddi zarar meydana getirebilir. Radyo ve televizyon yayınlarıyla kişilik haklarının ihlali halinde şahsa ilişkin (ölüm, sağlığın bozulması, yaralanma vs. gibi zarar doğması çok ender olmakla birlikte, kişilik haklarına saldırıda bulunulan kişi, bu yayın dolayısıyla büyük bir üzüntüye kapılıp hastalanması, kalp krizi geçirmesi hatta bunun sonucu ölmesi mümkündür.²⁰³ Örneğin, bir doktorun hastalarına cinsel tacizde bulunduğu şeklinde bir yayının, doktorun gelirlerinde bir kayba yol açacağı tabiidir. Hukuka uygunluk sebepleri mevcut olmadığı takdirde, aleyhinde yayın yapılan doktor, bu yayın nedeniyle uğradığı maddi zararın tazminini isteyebilecektir.

²⁰¹ AKİPEK / AKINTÜRK, s. 406.

²⁰² KILIÇOĞLU, Tazminat, s. 224.

²⁰³ TORAMAN, s. 141.

c- Yayınla Maddi Zarar Arasında İlliyet Bağı

Uğranılan maddi zarar, kişilik haklarına yönelik hukuka aykırı ve kusurlu bir saldırı sonucunda meydana gelmiş olmalıdır. Başka bir deyişle zarar ile hukuka aykırı kusurlu saldırı fiil arasında illiyet bağı (sebep sonuç ilişkisi) mevcut olmalıdır.²⁰⁴

Radyo ve televizyon yayınıyla kişilik haklarına saldırı halinde, maddi tazminata hükmedilebilmesinin için, söz konusu yayın ile meydana gelen zarar arasında uygun bir illiyet bağının olması gerekir. Eğer, zarar yayın sonucu meydana gelmemişse veya yayınlara zarar arasında uygun bir illiyet bağı yoksa zararın yayından dolayı meydana geldiği ileri sürülemezdir.

d- Kusur

Kusur, iradenin hukuka aykırı bir sonuca yönelmesi veya hukuka aykırı sonucun önlenmesi hususunda gerekli çabanın gösterilmemesidir. Kusur kasıt ve ihmal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bir şahsın iradesinin hukuka aykırı bir sonuca yönelmesine kasıt, hukuka aykırı bir sonucun önlenmesi için gerekli olan çabanın gösterilmemesine ise ihmal denmektedir.²⁰⁵ Bir kimsenin bilerek ve isteyerek bir başkasını öldürmesi veya yaralaması ya da bilerek ve isteyerek bir başkasına ait sırları açıklaması hallerinde, kişilik haklarına kasten yapılmış bir saldırı söz konusudur. Buna karşılık bir kimsenin, elindeki tabancayı kurcalarken karşısında oturan kişinin ölümüne veya yaralanmasına sebebiyet vermesi ya da bir başkasına ait sırrı kimseye söylememesini tembih ettikten sonra bir dostuna anlatması hallerinde ise ihmal sonucu yapılmış bir saldırı söz konusudur. Kişilik haklarına saldırının kast veya ihmal sonucu gerçekleşmiş olduğu durumlarda saldırının doğurmuş olduğu zararların tazmin ettirilmesi yoluna gidilebilir.²⁰⁶

Radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınları ile kişilik haklarını ihlal etmeleri halinde maddi tazminata karar verilebilmesi için, yayıncının kusurlu ya da ihmalli

²⁰⁴ AKİPEK / AKINTÜRK, s. 407.

²⁰⁵ KAYAR İsmail, Borçlar Hukuku, Detay Yayıncılık, 6. Baskı, Kayseri 2007. s. 76.

²⁰⁶ AKİPEK / AKINTÜRK, s. 406.

olması gerekir. Hukukumuzda haksız fiil sorumluluğunda kusurlu sorumluluk esası kabul edilmiştir. Dolayısıyla radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlarında kusurlu ya da ihmali olmaları maddi tazminata hükmedilmesi sonucunu doğuracaktır.

4- TARAFLAR VE YETKİLİ MAHKEME

Bu davada yayınlarıyla kişilik haklarına saldırı oluşturan radyo ve televizyon kuruluşları davalı olarak, radyo ve televizyon yayınlarıyla haksız saldırıya uğrayan kişiler de davacı olarak taraftırlar.

MK nun 25. maddesinin son fıkrasına göre, yetkili mahkeme konusunda davacıya iki seçimlik bir imkân sunulmaktadır. Bunlardan birincisi davacının yerleşim yeri mahkemesi, ikincisi ise, davalının yerleşim yeri mahkemesidir.

B- MANEVİ TAZMİNAT DAVASI

Kişilik haklarına yönelik hukuka aykırı bir saldırıya uğrayan kimse, bu saldırı dolayısıyla herhangi bir maddi zarara uğramamış olabilir. Bu saldırı, etkilerini sadece kişinin manevi değerleri üzerinde göstermiş olabilir. Örneğin; kişilik hakları ihlal edilen kişi, bu durumdan dolayı şiddetli bir üzüntü duymuş olabilir. Yine kişinin herkesten gizli kalmasını arzuladığı özel hayatı topluma yansıtılmış olabilir. Kişi, bu durumdan dolayı çok büyük bir utanç duyabilir, huzur ve mutluluğunu kaybederek büyük bir ruhsal çöküntüye düşebilir ve hatta kişinin yaşama isteği ve sevinci azalabilir. Bütün bu durumlar manevi zararlardır.

Manevi tazminat davalarına konu olan kişilik haklarının ihlalinde hukuka aykırı davranış veya yayın, etkilerini sadece kişinin maneviyatı üzerinde göstermektedir. İşte bu gibi durumlarda kanun koyucu, kişilik hakları ihlale uğramış kimseye salt manevi bir tatmin ve haz sağlamak, kendisini bir ölçüde teselli etmek amacıyla ona manevi tazminat isteme hakkını tanımıştır.²⁰⁷

²⁰⁷ AKİPEK / AKINTÜRK, s. 407.

1- HUKUKİ DAYANAĞI

Manevi tazminat davası açılabilir haller, 4721 sayılı MK nun 25, 85, 143/2, 126/2, 305.maddelerinde ve BK nun 47.maddesinde özel olarak sayılmıştır. BK nun 49.maddesi ise, manevi tazminatla ilgili genel bir hüküm içermektedir. BK nun 49.maddesine göre, kişilik hakları, hukuka aykırı olarak tecavüze uğrayan kişi, uğradığı manevi zarara karşılık, manevi tazminat namıyla bir miktar para ödenmesini isteyebilir.

2- AMACI

Manevi zarar, zarar görenin manevi değerlerinde bir eksilmedir. Tazminat bu eksilmeyi giderir.²⁰⁸ Bu özelliği dolayısıyla manevi tazminat, bedeni ve ruhi acılar için verilen taviz olarak değerlendirilmektedir. BK nun 47.maddesi ise, maddi kişilik değerlerinin ihlâlinden doğan manevi zararları tatmin amacını gütmektedir. Hatemi, manevi tazminatı manevi zararın bir giderim şekli olarak nitelemektedir. Manevi tazminatı, kişilik hakları kapsamına giren değerlerden herhangi birinin ihlaline karşı kişinin sahip olduğu mutlak bir hak²⁰⁹ olarak tanımlamaktadır.

3- MANEVİ TAZMİNATIN ŞARTLARI

Maddi tazminat davası ile manevi tazminat davasının şartları arasında hiçbir fark yoktur. Manevi tazminata hükmedebilmek için kusurun şart olmadığını savunan görüşler de vardır.²¹⁰ Bu görüşlere göre, iki dava arasında kusurun aranıp aranmayacağı bir fark olduğu belirterek manevi tazminata hükmedilmek için kusurun şart olmadığını savunmaktadırlar.²¹¹ Biz bu görüşlere katılmıyoruz. Akipek ve Akıntürk'ün de ilgili eserlerinde belirttikleri gibi, BK nun 49. maddesi 3444 sayılı Kanunla değiştirilmeden önce, her iki davanın şartları arasında önemli bir fark vardı. Manevi tazminat davasının açılabilmesi için, kusur ve zararın özel bir ağırlık taşıması gerekiyordu. Maddede

²⁰⁸ EREN, s. 772.

²⁰⁹ HATEMİ Hüseyin, Sözleşme Dışı Sorumluluk, C. 2, İstanbul 1993, s. 140.

²¹⁰ ARPACI, s. 147.

²¹¹ AKİPEK / AKINTÜRK, s. 410.

değişiklik yapılarak bu şartların değiştirilmesinden sonra, iki dava arasındaki bu fark da kaldırılmış oldu. Bundan dolayı manevi tazminatta da kusur şartı aranmaktadır.

Radyo ve televizyon yayınlarında manevi tazminata hükmedilebilmesinin şartlarından birincisi yayının hukuka aykırı olmasıdır. Manevi tazminata hükmedilebilmesi için daha sonra diğer şartlara bakılmalıdır. İkinci şartı manevi zararın oluşmasıdır. Manevi tazminatın üçüncü şartı yayınlı manevi zarar arasında bir illiyet bağının bulunmasıdır. Dördüncü ve son olarak kusur şartına bakılmalıdır.

a- Hukuka aykırı yayın

Radyo ve televizyon yayınları ile kişilik hakları ihlâl ediliyorsa yayın hukuka aykırıdır. Hukuka aykırı yayın manevi tazminatın ilk şartıdır. Ancak hukuka aykırılık unsuru ele alınırken önce hukuka uygunluk sebeplerinin dikkate alınması gerekir. Yayının hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanamaması durumunda, yayın hukuka aykırıdır.

b- Manevi Zarar

Manevi tazminatın ikinci şartı, manevi bir zararın mevcudiyetidir. Manevi tazminata hükmedilebilmesi için, hukuka aykırı bir saldırı sonucunda saldırıya uğrayanın manevi bir zarar görmesi gerekmektedir. Manevi zarar, genel olarak şu şekilde tanımlanmaktadır: Bir sahsın kişilik değerlerinde meydana gelen eksilmeye manevi zarar denir. Manevi zararı açıklamaya çalışan görüşlerden objektif teoriye²¹² göre ise, kişilik haklarına saldırıda bulunulmasıyla kişi manevi bir acı duyar işte bu andan itibaren manevi zarar meydana gelmiş olur. Kişinin bu saldırı nedeniyle üzüntü ve acı duyması, meydana gelmiş olan manevi zararın sonucudur.

²¹² AYDIN, s. 233.

c- Yayınla Manevi Zarar Arasında İlliyet Bağı

Manevi tazminatın üçüncü koşulu, manevi zarar ile kişilik haklarına saldırı arasında uygun bir illiyet bağının mevcut olmasıdır. Manevi zarar, birçok nedenin bir araya gelmesinden kaynaklanmış olabilir. Manevi zarar, yayından değil de, başka nedenlerden kaynaklanıyor ise, saldırı ile manevi zarar arasında, uygun illiyet bağı yok demektir. Uğranılan manevi zarar, kişilik haklarına yönelik hukuka aykırı bir saldırının sonucunda meydana gelmiş olmalıdır. Yani hukuka aykırı bir saldırı ile uğranılan manevi zarar arasında illiyet bağı (nedensellik, sebep - sonuç ilişkisi) bulunmalıdır.

d- Kusur

Haksız fiil yani hukuka aykırı bir davranış nedeniyle manevi tazminata hükmedilebilmesi için failin kusurlu olması gerekir. Maddi tazminat davasındaki kusur ile ilgili hükümler aynen manevi tazminat davaları için de geçerlidir. Yayıncı yayınlarındaki kusurundan veya ihmalden dolayı sorumlu tutulabilmektedir. Bu durumda yayıncılar, yayınları sırasında kişilik haklarının ihlal edilmemesi hususunda her türlü tedbiri almak zorundadırlar.

Failin haksız fiilden sorumlu tutulabilmesi için kusur ehliyeti bulunmalıdır. Kusur ehliyetinin, yani haksız fiilden sorumlu tutulabilme ehliyetinin tek şartı ayırt etme gücüne sahip olmaktır.²¹³ Yayıncılar belli nitelikteki kişiler arasından seçilerek görevlendirilmektedirler. Bundan dolayı yayıncıların kusur ehliyetlerinin bulunmaması pek mümkün değildir. Ancak radyo ve televizyon programlarına konuk olup da ayırt etme gücüne sahip olmayan, ayırt etme gücünü etkilediği ölçüde yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı olan kişilerin kusur ehliyetleri yoktur. Bu kişiler için, söz ve davranışları ile kişilik haklarını ihlal ettikleri gerekçesiyle manevi tazminata hükmedilemez.

²¹³ KAYAR, s. 77.

4- TARAFLAR VE YETKİLİ MAHKEME

Maddi tazminat davasındaki yetkiye ilişkin hükümler, manevi tazminat davası için de geçerlidir. MK nun 25. maddesinin son fıkrasına göre, davacıya iki seçimli bir imkân sunmaktadır. Bunlardan birincisi, davacının yani hakkı ihlal edilen kişinin yerleşim yeri mahkemesi, ikincisi ise davalının yani hak ihlalini yapan yayın kuruluşunun yerleşim yeri mahkemesidir. Davacı, manevi tazminat davasını, bu iki yerden birinde açabilir.

C- KAZANCIN İADESİ DAVASI

Kişilik haklarına yönelik saldırının, özellikle hukuka aykırılık ve kusur açısından, yukarıdaki davaların şartlarını taşımamakla birlikte, yayıncı kuruluşun malvarlığında bu yayın nedeniyle bir artış olması mümkündür. Bu gibi durumlarda, kişilik haklarına saldırıda bulunan yayıncının kusurunun gerekmediği bir dava türüne ihtiyaç vardır. Bu dava türü, kazancın iadesi davası olarak nitelendirilmektedir.

1- VEKÂLETSİZ İŞ GÖRME HÜKÜMLERİNE GÖRE

Başkasının adına, vekâletsiz olarak iş gören bir kişi, iş gördüğü kişi yararına bir kazanç elde edebilir. Vekâletsiz iş görme hükümlerine dayalı olarak kazancın iadesi davası, vekâletsiz iş görmeden elde edilen kazancın iadesini içermektedir. Vekâletsiz iş görme, iki şekilde olabilir. Birincisi, gerçek vekâletsiz iş görme, ikincisi ise, gerçek olmayan vekâletsiz iş görmedir. Gerçek vekâletsiz iş görmede, iş görenin, iş sahibinin menfaatine iş görmesidir. Gerçek olmayan vekâletsiz iş görmede ise, iş gören, başkasına ait bir işi kendi menfaatine görür. Burada iş gören, başkası adına hareket ve iş görme iradesine sahip değildir. Hatta bu işi iş sahibinin iradesine veya menfaatine aykırı olarak yapmaktadır. Buna rağmen iş sahibi, BK nun 414. maddesine göre meydana gelen menfaatleri ve dolayısıyla zenginleşmeyi alma hakkına sahiptir.²¹⁴

²¹⁴ EREN, s. 815.

a- Hukuki Dayanağı

Gerçek veya gerçek olmayan vekâletsiz iş görme hükümlerine dayalı kazancın iadesi davasının hukuki dayanağını BK nun 414. maddesi oluşturmaktadır.

Borçlar Kanunu 414. Maddede, kendi menfaati için yapılmamış olsa bile iş sahibi yapılan işten hâsıl olan faydaları temellük etmek hakkına haizdir. Temellük ettiği faydalara göre, işi yapan kimsenin masrafını tazmin ve yapmış olduğu taahhütlerden onu tahsil eder. Hükümü geçmektedir. Bu hükme göre iş gören yayıncı kuruluş, kişilik haklarına yönelik yayını, kişilik hakları saldırıya uğrayan iş sahibinin menfaatine değil, kendi menfaati için yapmakta, bu yayın dolayısıyla çıkar sağlamaktadır. Bu davanın konusu, işte bu haksız çıkarın iadesinin istenmesidir.²¹⁵

b- Kazancın Tespiti

Vekâletsiz iş görmeye dayalı kazancın iadesi davasında, en önemli sorun, kazancın tespiti. Zira dava konusu yayıncı kuruluşun, ne kadar kazancı olduğunu tespit etmek oldukça zordur. Vekâletsiz iş görmeyi düzenleyen BK 414.maddede, bu konuda açık bir hüküm bulunmamaktadır. BK nun 42. maddesinin 2. fıkrasına göre, zararın belirlenememesi durumunda, zarar, hâkim tarafından takdir edilecektir.

Hukuka aykırı olarak kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan yayından kaynaklanan kazancın tespiti davasında kazanç, saldırı oluşturan yayının süresi, bu yayının etkinliği, reytingini artırıp-artırmadığı, göz önünde tutularak, BK 43.madde uyarınca yargıç tarafından tayin edilir. Bu yolla da kazancın tespiti mümkün olamadığı takdirde, yayıncı kuruluş için bu görüntülerin, taşıdığı ekonomik değer objektif yarar tespit edilmeye çalışılmalıdır. Kişilik hakları saldırıya uğrayanın böyle bir yayına rızası olmadığı takdirde, tespit edilecek bu kazancın tamamının saldırıya uğrayan kişiye iadesi gerekir.²¹⁶

²¹⁵ TORAMAN, s. 157.

²¹⁶ ZEVKLİLER / ACABEY / GÖKYAYLA, s. 520; SERDAR, s. 269.

2- SEBESİZ ZENGİNLEŞME HÜKÜMLERİNE GÖRE

Sebepsiz zenginleşme, haksız olarak başkası aleyhine zenginleşen kimsenin, bu zenginleşmeyi iade etmesi amacını güder. Burada hukuk düzeni, malvarlığı sebepsiz olarak bir başkası aleyhine zenginleşen, mal varlığı artan kişiye, hukuki sonuç, yani müeyyide olarak bu artış ve zenginleşmeyi iade borcu yüklemiştir. Bu suretle, hukuki değerler arasında bozulmuş olan denge yeniden kurulmuş olur.²¹⁷ Zenginleşme ve fakirleşme arasında da bir bağ kurulması bu davaya özgüdür.

a- Hukuki Dayanağı

Sebepsiz zenginleşmeye dayalı kazancın iadesi davasının hukuki dayanağı, sebepsiz zenginleşme davasının dayanağı olan, BK nun ilgili maddeleridir. Bunun dışında, FSEK 70.maddesi 3.bendi de bir dayanak teşkil etmektedir. Kişilik hakları saldırıya uğrayan kişinin sebepsiz zenginleşme davası açabilmesi için her şeyden önce kendi aleyhine basın yoluyla açıklamada bulunan kişinin, açıklama dolayısıyla haksız olarak zenginleşmiş olması gerekir. Örneğin, rakip firmanın kendisine zarar veren bir ilan vermesi ve ilanı verenin cirosunu ve müşteri sayısını artırması gibi.²¹⁸ Sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için kişilik hakları saldırıya uğrayan kişinin fakirleşmesi gerekir. Bu nedenle, sebepsiz zenginleşmeye dayalı kazancın iadesi davasının tutarı, davacının fakirleştiği miktardan fazla olamaz. Bu davada zenginleşme ile fakirleşme arasında illiyet bağının kurulması çok önemlidir.²¹⁹

b- Karar

Sebepsiz zenginleşmeye dayalı kazancın iadesi davasında yargıç, yukarıdaki şartların varlığı halinde, radyo ve televizyon kuruluşları aleyhine tazminata hükmeder. Ancak bu miktar, kişilik hakları saldırıya uğrayan kişinin fakirleşme oranını geçemez.²²⁰ Sebepsiz zenginleşmeye dayalı kazancın iadesi davasında zenginleşme ve fakirleşme arasında bir illiyet bağı vardır. Hâkim zenginleşme ve fakirleşme arasındaki oranı dikkate alarak hakkaniyete göre karar verecektir.

²¹⁷ EREN, s. 803.

²¹⁸ KILIÇOĞLU, Şeref - Haysiyet, s. 216.

²¹⁹ TORAMAN, s. 159.

²²⁰ KILIÇOĞLU, Tazminat, s. 216; SERDAR, s. 271.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Radyo ve televizyon kuruluşları, tam anlamıyla özgürce yayın yapamamaktan ve yayınlarına sansür olarak algıladıkları birtakım kısıtlamalardan şikâyet ederlerken, kişiler de güçlü yayın kuruluşları karşısında çaresiz kalmaktan haklarını tam olarak arayamamaktan yakınmaktadırlar. İkisi arasındaki dengeyi sağlamanın son derece önemli olduğu bilincinden hareketle kişilik hakları ihlâl uğrayan kişileri, ihlâllere karşı etkin bir şekilde korumaya çalışırken aynı zamanda radyo ve televizyonların görevlerini aksatmadan yerine getirmelerini sağlamayı amaçladık

Kişilik haklarından olan kişinin maddi kişisel değerleri, manevi kişisel değerleri ve ekonomik kişisel değerleri titizlikle incelenmiştir. Radyo ve televizyon yayınları kapsamına giren kişinin maddi değerlerinden olan hayat, sağlık ve vücut bütünlüğü değerlerinin üzerinde durulmuş, bunların kişilik hakları üzerindeki önemine vurgu yapılarak, konular örneklendirilmiş ve Yargıtay kararlarına da yer verilerek hukuk düzlemindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kişinin manevi değerlerinden olan onur ve saygınlık, resim ve görüntü, isim, ses ve özgürlüklerle beraber özel hayatın gizliliği çerçevesinde değerlendirilen ortak yaşam alanı, özel yaşam alanı ve gizli yaşam alanına da aynı hassasiyetle yaklaşmıştır. Özellikle kişilerin onur ve saygınlığının ihlali noktasında bazı Yargıtay kararları tarafımızdan yakın mercek altına alınarak irdelenmiştir. Ayriyeten kişinin ekonomik değerlerine de değinilerek kişinin mesleki kişisel değerleri ve ticari kişisel değerleri üzerinde durulmuştur.

Radyo ve televizyon kuruluşları görevlerini yerine getirirlerken, hukuka uygunluk sebeplerinden yararlanmaktadırlar. Kişilik hakları ihlalinin ön koşulu yayının hukuka aykırı olması olduğundan hukuka uygunluk sebepleri, radyo ve televizyon kuruluşları için çok önemlidir. Öneme binaen, hukuka uygunluk sebeplerinden olan yasadan kaynaklanan sebepler, haber, rıza, vekâletsiz iş görme ve eleştiri gibi durumlar örnekler ve Yargıtay kararlarıyla ortaya konmuştur.

Kişilerin radyo ve televizyonlar karşısında kişisel korunmalarının mümkün

olduğu belirtilmiştir. Kişisel korunma turlerinden olan meşru mudadafa, cevap ve dızeltme ve denetim kurullarına başvuru yontem ve usulleri açık ve net olarak ortaya konarak kişilik haklarının savunulmasındaki onemine vurgu yapılmıştır.

Radyo ve televizyon kuruluşlarına karşı, kişilik hakları ihlallerinden dolayı, çok onemli davalar aılabilmektedir. Bu davaların başında Koruyucu Davalar gelmektedir. Koruyucu davaların ortak ozelliği kişilik haklarını ihlal eden yayını başlamadan once ortadan kaldırmaya veya etkilerini en aza indirmeye yonelik oluşudur. Bu davaların hiçbiri yargılama giderleri dışında, ihlalin mali sonuçlarıyla ilgilenmemektedir. Yayın başlamadan once veya yayın surerken kişilik haklarının korunması noktasında daha hızlı sonuç alınması açısından son derece onemlidir.

Koruyucu davalar içerisinde yer alan Onleme Davası, Durdurma Davası, Kınama ve Kararın Yayını Davası ve Tespit Davaları hukuki dayanakları, amaçları ve yetkili mahkemeleri ile ele alınarak açıklığa kavuşturulmuştur.

Kişilik haklarının ihlaline karşı en etkili korunma, Tazminat Davaları yoluyla verilmektedir. Kişilik haklarının parayla olumu mumkun olmamakla birlikte, kişi için bundan daha etkili tatmin aracı gozukmemektedir.

Koruma davalarına oranla daha uzun bir sure içerisinde gerçekleşen tazminat davaları içerisine Maddi Tazminat Davası, Manevi Tazminat Davası girmekle beraber, Kazancın İadesi Davası da parasal bir yuumluluk içerdiğinden tazminat davaları içerisine dâhil edilmiştir. Tazminat davaları hukuki dayanakları, amaci, tarafları ve yetkili mahkemeleri goz onune alınarak etraflıca değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

AKİPEK, Jale G. / AKINTÜRK Turgut: Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, 6.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2007.

ARPACI, Abdülkadir: Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler, İstanbul 1993.

AVŞAR, Zakir / ÖNGÖREN Gürsel: Radyo ve Televizyon Hukuku, Ankara 2003.

AYDIN, M. Akif: Türk Hukuk Tarihi, Hars Yayıncılık, 5. Bası, İstanbul 2005.

AYDIN, Sevil: Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Hukuksal Korunma, Adil Yayınevi, Ankara 1997.

COŞKUN, Atilla: Gazete, Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap Hakkı, Legal Yayıncılık, 1.Baskı, İstanbul 2002.

ÇANKAYA, Özden / BATUR YAMANER Melike: Kitle İletişim Özgürlüğü, Ankara 2006.

ÇETİN, Erol: Açıklamalı-İçtihatlı Basın Kanunu, Turhan Kitapevi, Ankara 1999.

ÇİFTÇİ, Ahmet: Yazılı Basında Cevap ve Düzeltme Hakkı AÜHFD, C. 42, 1992.

DEMİRKENT, Nezi: Medya, Dünya Yayınları, 1.Bası, Ağustos 1995.

DAĞ, İhsan / ÖKTEM Ferhunde / YAZICI M. Kazım: Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri, RTÜK Yayınları, Ankara 2005.

DOĞAN, Murat: Şahsiyet Hakkına Tecavüzün Önlenmesi Davası, AÜEHF'nin 10. Öğretim Yılına Armağan, AÜEHFD 2001.

DÖNMEZER, Sulhi: Basın Hukuku, İstanbul 1976.

DÖNMEZER, Sulhi: Matbuat Kanununa Göre Suçlar, Müeyyideler, Yargılama Usulü, İstanbul 1946.

- DURAL, Mustafa:** Türk Medeni Hukukunda Gerçek Kişiler, İstanbul 1995.
- DURAN, Ragıp:** Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri, Yapı Kredi Yayınları 1.Bası, İstanbul 1999.
- EREN, Fikret:** Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C.1, 8.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2003.
- GÜMÜŞ, M. Alper:** Kişinin Resmi Görünümü Üzerindeki Hakkı KÜHFD, S.1, Kocaeli, 1997.
- HATEMİ, Hüseyin:** Sözleşme Dışı Sorumluluk, Hukuku, İstanbul 1998.
- HATEMİ, Hüseyin:** Kişiler Hukuku, İstanbul 1999.
- HELVACI, Serap:** Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik hakkını Koruyucu Davalar, Beta Yayınevi, İstanbul 2001.
- İÇEL, Kayıhan / ÜNVER Yener:** Kitle Haberleşme Hukuku, (Basın-Radyo-Televizyon-Sinema-Video- İnternet), Beta Yay. 6.Bası, İstanbul 2005.
- İMRE, Zahit:** Kusursuz Mesuliyet Halleri, İstanbul 1949.
- İŞGÜZAR, Hasan:** Kişilik Hakkının İhlali Nedeniyle Manevi Tazminat Davasının Şartları, ABD 1990.
- KARAHASAN, M. Reşit:** Tazminat Hukuku, Manevi Tazminat, İstanbul 2001.
- KARTAL, Bilal:** Basın-Yayın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Hukuki Sorumluluk, Yargıtay Dergisi 1997.
- KAYAR, İsmail:** Borçlar Hukuku, Detay Yayıncılık, 6. Baskı, Kayseri 2007.
- KILIÇOĞLU, Ahmet:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Ankara 2001.
- KILIÇOĞLU, Ahmet:** Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın yoluyla Saldırlardan Hukuksal Korunma, Ankara 1993.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip: Kişilik Hakkını Koruyan Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler 1.Sempozyumu, MHE İstanbul 1980.

KUZU, Burhan: Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat, Filiz Kitapevi, 1997.

MEMİŞ, Tekin: Alan İsmi Etrafında Ortaya Çıkan Sorunlar, Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu, TBD, Ankara 2001.

OĞUZMAN, M. Kemal: İsviçre ve Türkiye’de Medeni Kanun ve Borçlar Kanununda Şahsiyetin Hukuka Aykırı Tecavüze Karşı Korunması ve Özellikle Manevi Tazminat Davası Bakımından Yapılan Değişiklikler, Haluk Tandoğan Anısına Armağan, Ankara 1990.

OĞUZMAN, M. Kemal / BARLAS Nami: Medeni Hukuk Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar,13.Bası, İstanbul 2006.

OĞUZMAN, M. Kemal / ÖZ Turgut: Borçlar Hukuku,Genel Hükümler, 3.Bası, İstanbul 2000.

ÖNGÖREN, Gürsel: Basın, Radyo ve Televizyonda Cevap ve Düzeltme hakkı, İBD, C.69, İstanbul 1995.

ÖNGÖREN, Gürsel: Kitle İletişim Araçları Yayınlarında Özel Yaşamın Gizliliği ve Türkiye, KÜHFD, S.1, Kasım 1997.

ÖZBUDUN, Ergun: Anayasa Hukuku Bakımından Özel Haberleşmenin Gizliliği, AÜHF 50.Yıl Armağanı, 1977.

ÖZEK, Çetin: Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, Alfa Yayınları İstanbul 1999.

ÖZEL, Sibel: Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004.

ÖZSUNAY, Ergun: Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu, 5.Bası, İstanbul 1982.

ÖZTAN, Bilge: Şahsın Hukuku, Hakiki Şahıslar, Ankara 2001.

SARMAŞIK, Jale: Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni, İstanbul 2000.

SERDAR, İlknur: Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Korunması, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999.

SIRABAŞI, Volkan: İnternet ve Radyo-Televizyon Aracılığıyla Kişilik Haklarına Tecavüz, (İnternet Hukuku), Adalet Yayınevi, Ankara 2007.

TANDOĞAN, Haluk: Türk Mesuliyet Hukuku, Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet, Ankara 1961.

TEKİNAY, S. Sulhi: Medeni Hukukun Genel Esasları ve Gerçek Kişiler Hukuku, 6.Bası, İstanbul, 1992,

TEKİNAY, S. Sulhi / AKMAN Sermet / BURCUOĞLU Haluk / ALTOP Atilla: Borçlar Hukuku Genel Hükümler 7.Bası, İstanbul 1993.

TORAMAN, Cüneyt: Türk Hukukunda Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması, İstanbul 2006.

TÜFEK, Ömer Faruk: Basın Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Bu ihlâlâ Karşı Özel Hukuk Ceza Hukuku ve İHAS Koruması, Adalet Yayınevi, Ankara 2006.

ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul 1989.

YILMAZ Zekeriya: Mağdur Hakları Davaya Katılma Yargılama Giderleri, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007.

ZEVKLİLER, Aydın / ACABEY M. Beşir / GÖKYAYLA K. Emre: Medeni Hukuk, Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, 6.Bası, Ankara 1999.

ZEVKLİLER, Aydın / HAVUTÇU Ayşe: Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.

DERGİLER:

Ankara Barosu Dergisi

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi

İstanbul Barosu Dergisi

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası

Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

Yargıtay Kararları Dergisi

HUKUK PROGRAMLARI:

Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları

İNTERNET SİTELERİ:

www.memurlar.net/haber/